МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет водного господарства та природокористування (Україна)

Інститут правових наук Зеленогурського університету (Польща)

Колегіум суспільних наук Жешувського університету (Польща)

Лодзьський університет (Польща)

Гуманітарно-природничий університет в Седльце (Польща)

Центральний університет Північної Кароліни (США)

Центр медіації штату Північна Кароліна (США)

Західноукраїнський національний університет (Україна)

Науково-дослідний інститут приватного
права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака (Україна)

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції

«*АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРАВА: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД*»

12 жовтня 2023 року

Рівне - 2023

УДК 342

Актуальні проблеми розвитку сучасного права: українські реалії та зарубіжний досвід: *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Рівне, 12 жовтня 2023 р. / за заг. редакцією А. В. Матвійчука. Рівне, Навчально-науковий інститут права Національного університету водного господарства та природокористування, 2023. 239 с.

Рекомендовано Вченою радою Навчально-науково інституту права Національного університету водного господарства та природокористування, протокол № 4 від 27 жовтня 2023 року.

Організаційний комітет он-лайн конференції

1. **Мошинський Віктор Степанович** – доктор сільськогосподарських наук, професор, ректор Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП), Голова організаційного комітету конференції.
2. **Цимбалюк Валерій Іванович** – кандидат юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права НУВГП, співголова організаційного комітету конференції.
3. **Матвійчук Андрій Васильович** – доктор філософських наук, професор, професор кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП, співголова організаційного комітету конференції.
4. **Міщук Інна Володимирівна** – кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування
5. **Кафарський Володимир Іванович** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
6. **Мельничук Юлія Іванівна** – кандидатка філософських наук, доцентка, завідувачка кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
7. **Гришко Вікторія Іванівна** – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП.

© Рівне, Навчально-науковий інститут права
Національного університету
водного господарства та природокористування, 2023.

ЗМІСТ

Програма Міжнародної науково-практичної конференції «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРАВА: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД» С. 7.

Грубінко А. В.
ПІДХОДИ ГЛОБАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН С. 17.

Дорофеєва Л. М.
ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ С. 21.

Мачуська І. Б.
ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ ЯК ЕФЕКТИВНА СКЛАДОВА ЗАПОБІГАННЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ С. 24.

Слинько Д. В., Калєніченко Л. І.,
ОПОСЕРЕДКОВАНИЙ ПРАВОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС В ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ С. 28.

Абакіна-Пілявська Л. М.
ГЛОРИФІКАЦІЯ – НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ С. 32.

Баран А. В.
CONTEMPORARY LEGAL HISTORY OF THE INFLUENCE OF EUROPEAN LAW ON UKRAINIAN LAW С. 35.

Гришко В. І., Соломко С. С.
ЧЛЕНСТВО УКРАЇНИ В ІНІЦІАТИВІ ТРЬОХ МОРІВ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ С. 42.

Деревянко Н. З.
ПРАВО НА ОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ТА ЙОГО МІСЦЕ У ПРАВОВОМУ СТАТУСІ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ С. 46.

Дума В. В.
УКРАЇНСЬКЕ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ С. 48.

Корнєва Т. В.
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ І ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ГРОШОВИХ ФОНДІВ ПРИ ФОРМУВАННІ БЮДЖЕТУ НА 2024 РІК С. 51.

Лазарєв В. В.
ПРИРОДА ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ С. 55.

Міщук І. В., Бухало О. В.
ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ С. 58.

Наджафлі Е.
НОВІ ЯКОСТІ ТА ОБРИСИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ (В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ Е-ДЕМОКРАТІЇ) С. 63.

Подковенко Т. О.
КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ ПРИНЦИПІВ МЕДІАЦІЇ С. 67.

Рогозіннікова К. С.
ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ С. 73.

Смаль І. І.
КУЛЬТУРА ВИКРИТТЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ С. 77.

Цимбалюк В. І.
КОНЦЕПТ «НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРАКТИЦІ С. 80.

Цимбалюк В. І., Градиська Ю. В.
ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ С. 83.

Якимчук М. Ю., Скупська К. А.
ВПЛИВ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА УСПІШНУ ПРАКТИКУ ЮРИСТА С. 87.

Атаманчук О. І.
ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ С. 91.

Матвієнко О. В.
НОТАРІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ С. 94.

Головко Б. Ю.
ДО ПИТАННЯ ПРО ВИПАДКИ І НАСЛІДКИ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ТА БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ ЗА СТ. 615 КПК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ С. 97.

Кнапець М. В.
ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ С. 101.

Курилас В. В.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ С. 107.

Олійник Б. В.
ПРОБЛЕМАТИКА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС В РАМКАХ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ С. 111.

Пархоменко В. О.
ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ С. 116.

Парчук С. В.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКРИТТЯ СПРАВ ЗА СТАТТЕЮ 130 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ С. 120.

Пасічнюк В. Б.
ДО ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ПОРУШЕННЯ НОРМ З ОХОРОНИ ПРАЦІ С. 127.

Полюхович М. М.
ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ С. 132.

Сивицький В. С.
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ С. 136.

Тесленко І. О., Бабкова Т. В.
ВПЛИВ «ЦИФРОВІЗАЦІЇ» НА ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ С. 139.

Давидюк П. П., Киричук Б. С.
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ С. 143.

Мачуський В. В.
ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАПОБІГАННЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ С. 148.

Сахнюк В. В.
ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ С. 150.

Багатко А. С.
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМАХ С. 154.

Безкоровайна Є. В.
ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ДОКУМЕНТ, ЩО СКЛАДАЄТЬСЯ ЗА РЕЗУЛЬТАМИ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ОЦІНКИ СУДОМ С. 159.

Блошкіна О. О.
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩОМУ СУДІ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ С. 166.

Бухало О. В.
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ С. 170.

Веремчук К. Є.
КОРУПЦІЯ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ С. 174.

Долинський М. Р.
ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РЕЗУЛЬТАТ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ С. 177.

Зелінський Д. В.
ІСТОРІЯ ТА ЕТАПИ ВИНИКНЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ С. 183.

Капрелова А. Р.
МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ С. 186.

Красько З. В.
ПРАВО ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМА ПРИМУСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ С. 191.

Куртучанова А. О.
ПРАВА ЛЮДИНИ В ЦИФРОВІЙ ЕПОСІ: ПРОБЛЕМИ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ С. 195.

Рибак С. Я., Міщук І. В.
МІГРАНТИ І БІЖЕНЦІ: ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СВІТУ С. 199.

Киричук Б. С., Міщук І. В.
ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ С. 204.

Назарова А. М.
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА СУДОВОЇ БУХГАЛТЕРІЇ С. 208.

Пелешок І. І.,
НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ С. 212.

Пилипюк А. О.
ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ С. 216.

Рибак С. Я.
ПРОБЛЕМА ОБЛІКУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ С. 221.

Романюк Ю. П.
ПОНЯТТЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ, ЇЇ ВИДИ, ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ С. 225.

Чопюк М. Б.
ДО ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ВІД ВИМАГАННЯ С. 229.

Якимчук М. Ю.
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ С. 233.

ПРОГРАМА
Міжнародної науково-практичної конференції

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРАВА: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД»

Вітальні звернення:

Мошинський В. С., д.с.-г.н., професор, ректор Національного університету водного господарства та природокористування

Сорока В. С., к.с.-г.н., доцент, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи НУВГП

Савіна Н. Б., д.е.н., професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НУВГП

Цимбалюк В. І., к.ю.н., професор, Заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права НУВГП

Пленарне засідання (*доповідачі****)***

Дроздов О. М., д. ю. н., професор, Заслужений юрист України, Голова Галузевої експертної ради з галузі знань 08 «Право» НАЗЯВО, Член Комісії з питань правової реформи при Президентові України, член Науково-консультативних рад при Конституційному Суді України та Верховному Суді
До проблеми реалізації права захисника (представника) змінювати (доповнювати) апеляційну скаргу обвинуваченого (потерпілого)

Курилас В. В., директор Рівненського обласного контактного центру, аспірант Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування
Сучасні тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування

Дуліба Є. В., д. ю. н., доцентка, професорка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Міжнародний досвід виплат репарацій

Кафарський В. І., д. ю. н., професор, професор кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Правова культура людини і громадянина: шлях від учня до студента і правознавця

Матвійчук А. В., д. філос. н., професор, професор кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Ціннісний інтелект і проблема формування сучасного праворозуміння

Лейні Ф. С., колишній медіатор Апеляційного суду США для четвертого округу, член Комісії з вирішення спорів Північної Кароліни, ад'юнкт-професор, юридичних факультетів Університету Кемпбелла, Університету Хай-Пойнт і Центрального університету Північної Кароліни, тренер медіації.
The role of courts in implementing a mediation

Теремецький В. І., д.ю.н. професор, провідний науковий співробітник відділу міжнародного приватного та порівняльного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
Органи суддівського врядування: сучасний стан та перспективи подальшого реформування

Сахнюк В. В., старший викладач кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування
Оптимізація системи безоплатної правничої допомоги на сучасному етапі: аналіз переваг та недоліків

<u>Матеріали для секційних засідань</u>

1. Філософсько-правові основи правотворчості та правозастосовчої діяльності: національний та міжнародний досвід.

Слинько Д. В., д. ю. н., професор, професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університет внутрішніх справ
Калєніченко Л. І., д. ю. н., професорка, старший інспектор з особливих доручень відділу цілодобової технічної та інформаційної підтримки Управління інформаційно-аналітичної підтримки Головного управління Національної поліції в Харківській області

Опосередкований правотворчий процес в діяльності Міністерства внутрішніх справ України

Грубінко А. В. д. і. н., професор, професор кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету
Підходи глобальної історії при викладанні історико-правових дисциплін

Бородін І. Ю., д. ю. н., професор, адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»
Конституційні гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні

Водоп'ян Т. В., к. ю. н., доцентка, доцентка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Практика Верховного Суду у справах за Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей

Подковенко Т. О., к. ю. н., доцентка, доцентка кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету
Конфіденційність як один із найважливіших принципів медіації

Смаль І. І., к. філос. н., доцентка кафедри теорії держави і права та філософії юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука
Культура викриття як елемент антикорупційної політики

Куртучанова А. О., здобувачка вищої освіти першого рівня економічного факультету Херсонського державного аграрно-економічного університету
Правоторова О. М., д. ю. н., професорка, професорка кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету
Права людини в цифровій епосі: проблеми конфіденційності

Гришко В. І., к. п. н., доцентка, доцентка кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Соломко С. С., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Членство України в Ініціативі трьох морів: правовий аспект

Капрелова А. Р., здобувачка вищої освіти першого рівня економічного факультету Херсонського державного аграрно-економічного університету
Правоторова О. М., д. ю. н., професорка, професорка кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету
Міжнародні гарантії права на свободу та особисту недоторканність в Україні та світі

Олійник Б. В., аспіранта Київського університету інтелектуальної власності
Проблеми імплементації нормативних актів ЄС в рамках обов'язків України

2. Проблемний дискурс сучасного приватного та публічного права.

Мачуська І. Б., д. ю. н., професорка кафедри приватного права Юридичного інституту Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Декарбонізація вугільної промисловості в Україні як ефективна складова запобігання зміни клімату

Абакіна-Пілявська Л. М., к. ю. н., доцентка кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»
Глорифікація – новела кримінального закону України

Баран А. В., к. ю. н., доцентка, доцентка кафедри міжнародного права та міграційної політики Західноукраїнський національний університет
Contemporary Legal History of The Influence of European Law on Ukrainian Law

Гришко В. І., к. п. н., доцентка, доцентка кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду в Україні: проблеми та перспективи

Деревянко Н. З., д. ф. в галузі права, завідувач кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем’янчука
Право на отримання професійної правничої допомоги та його місце у правовому статусі громадянина України

Корнєва Т. В., к. ю. н., доцентка, доцента кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Деякі проблеми забезпечення балансу централізованих і децентралізованих грошових фондів при формуванні бюджету на 2024 рік

Попович Т. Г., к. ю. н., старший дослідник, учений секретар Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Швець О. М., к. ю. н., завідувачка кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Правовий статус фермерського господарства: проблеми воєнного стану

Тесленко І. О., аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ, суддя Солом'янського районного суду м. Києва
Бабкова Т. В., к. ю. н., доцентка кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету суддя у відставці
Вплив «цифрофізації» на допустимість доказів у кримінальному процесі

Міщук І. В., к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Рибак С. Я., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Мігранти і біженці: проблема сучасного світу

Міщук І. В., к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Бухало О. В., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Особливості працевлаштування іноземців на території України

Пасічнюк В. Б., заступник завідувача кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
До питання повідомлень про порушення норм з охорони праці

Мачуська І. Б., д. ю. н., старший викладач кафедри іноземних мов, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Вдосконалення правового регулювання та публічного адміністрування у контексті запобігання зміни клімату

Атаманчук О. І., викладач історії і правознавства вищої категорії циклової комісії суспільних дисциплін ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»
Договірне регулювання нематеріального стимулювання трудової активності працівників

Чопюк М. Б. здобувачка вищої освіти другого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
До питання відмежування шахрайства від вимагання

Огородницька В. В., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Аудит як форма фінансово-економічного контролю

Лавренюк С. В., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Судова бухгалтерія як навчальна дисципліна

Зінгер А. В., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Використання судової бухгалтерії в юридичній практиці.

Павлюк О. Я., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Аудиторський висновок як результат аудиту фінансової звітності та перспективи його використання у кримінальному провадженні

Безкоровайна Є. В., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Висновок експерта як документ, що складається за результатами судово-бухгалтерської експертизи та особливості його оцінки судом

Назарова А. М., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Бухгалтерський облік як основа судової бухгалтерії

Нагорна Д. Л., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Документація господарських операцій

Лашкевич М. В., здобувач вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Аналіз та оптимізація методів обліку в судовій практиці: вдосконалення системи судової бухгалтерії в Україні

Литвинчук С. Б., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Ревізія як форма державного фінансового контролю

Долинський М. Р., здобувач вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Вплив використання сучасних інформаційних технологій на результат судово-бухгалтерської експертизи

Бухало О. В., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Проблеми та шляхи вдосконалення проведення інвентаризації

3. Функціонування правоохоронних органів в умовах сучасності в тому числі і воєнного стану.

Цимбалюк В. І., к. ю. н., професор, Заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права НУВГП
Концепт «належного врядування» в сучасній українській практиці

Рогозіннікова К. С., к. ю. н., доцентка кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Організація діяльності митних органів під час дії правового режиму воєнного стану

Міщук І. В., к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Киричук Б. С., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Впровадження заходів державної політики у сфері зайнятості населення під час дії правового режиму воєнного стану

Дума В. В., к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука
Перспективи страхування в умовах воєнного стану

Сивицький В. С., аспірант кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Проблеми забезпечення екологічної безпеки в умовах воєнного стану

Матвієнко О. В., приватний нотаріус міського нотаріального округу м. Рівне
Нотаріальні послуги під час воєнного стану

Пархоменко В. О., аспірант кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Функції органів опіки та піклування щодо захисту сімейних прав та інтересів дитини

Веремчук К. Є., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Фінансово-економічні проблеми в Україні викликані війною та етапи відновлення

4. Юридична інженерія майбутнього: теорія та практика.

Дорофеєва Л. М., д. ю. н. професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Ужгородського національного університету
Проблеми архітектури митного законодавства України при імплементації європейських стандартів

Наджафлі Емін, к. ю. н., докторант Харківського національного університету внутрішніх справ
Нові якості та обриси парламентаризму (в контексті інституціоналізації е-демократії)

Кубай О. В., старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Валідація та верифікація даних як передумова функціонування інформаційно-аналітичних правових систем та електронних реєстрів

Давидюк П. П., старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Киричук Б.С., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Проблемні аспекти боротьби з кіберзлочинністю в Україні під час дії режиму воєнного стану

Кравець А. В., здобувачка вищої освіти другого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Кубай О. В., старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Комп'ютерні засоби ІПСО та їх вплив в умовах воєнного стану

Левчук А. О., здобувач вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Особливості роботи електронних реєстрів в умовах воєнного стану

Рибак С. Я., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Особливості боротьби із цифровим шахрайством в умовах воєнного стану в Україні

Веремчук К. Є., здобувачка вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права НУВГП
Корупція у трудових правовідносинах: причини та шляхи подолання

5. Мова і право: сучасність і перспективи.

Мітчук О. А., докторка наук із соціальних комунікацій, професорка, професорка кафедри журналістики та нових медіа, факультету журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка
Медіаправові характеристики суспільно-політичних чинників та їх вплив на творення медійного тексту

Крупський І. В., д. і. н., професор, професор кафедри теорії і практики журналістики, декан факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка
Особливості функціонування інформаційного права та медіабезпека суспільства

Лазарєв В. В., к. ю. н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави та права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ
Природа правових понять

Шайда Н. В., кандидатка наук з соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри теорії і практики журналістики, заступник декана з навчально-виховної роботи факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка
Професійно-правові характеристики функціонування друкованих періодичних видань

Якимчук М. Ю. к.п.н., доцентка, доцента кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Скупська К. А. здобувачка другого (магістерського) рівня освіти Навчально-наукового інституту права НУВГП
Вплив невербальної комунікації на успішну практику юриста

Харкевич Н. В., к. і. н., доцентка кафедри журналістики та нових медіа, факультету журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка
Мова медіа в контексті конституційно-правових норм журналістської діяльності
Сипченко І. В., кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка кафедри журналістики та філології Сумського державного університету
Медіаправо та інформаційне суспільство: функціональні характеристики співпраці

Ковальова Т. В., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцентка, доцентка кафедри журналістики та філології Сумського державного університету
Медіаправо, політична реклама, вибори і ЗМІ: функціональні характеристики взаємодії

УДК 37: 930 (08)

Грубінко А. В.,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна

ПІДХОДИ ГЛОБАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

Фундаментальне значення у підготовці сучасного фахівця-правника має система знань історико-правового спрямування, складові якої забезпечують наукове підґрунтя, методологічну базу та фаховий інструментарій для вивчення галузевих і міжгалузевих напрямів юриспруденції та підготовки фахівця-правника. Вітчизняні дослідники слушно зазначають, що «…галузеві та інші юридичні науки вивчають окремі сфери, сторони держави і права …, не можуть дати цілісного і повного уявлення про державно-правову організацію суспільства» [1]. Саме суспільно-історична практика породжує об’єкт пізнання, висуває його на перший план для подальшого теоретичного осмислення, зокрема, проблеми джерел права, діалектики правової діяльності та правових відносин як форми і результату цього різновиду соціальної діяльності.

Дослідження процесів ґенези, становлення, розквіту і занепаду держави і права в певних цивілізаціях сприяє формуванню загальної і професійної культури майбутнього правника. Воно насамперед дозволяє зрозуміти, що існування певних державно-правових інститутів історично обумовлене, залежить від рівня розвитку суспільства та правової культури населення конкретного регіону.

Історико-правовим дисциплінам характерне творче поєднання сфери дослідження, методологічних підходів та завдань двох самостійних сфер наукового знання – історії та юриспруденції. Широта розгляду проблем пов'язана із специфічним географічно-просторовим, хронологічним, змістовим (історичним і теоретико-юридичним) наповненням, що ставить їх на провідне місце серед фундаментальних навчальних дисциплін у системі підготовки сучасного юриста.

У зв'язку із зазначеним важливо проаналізувати можливості використання методологічних підходів та прийомів такого потужного, сучасного та водночас достатньо суперечливого напряму в історичної науці XXI ст., як глобальна історія.

Глобальна історія (Global History) – це найновіший напрям сучасної історіографії, який виник наприкінці 1990-х років як реакція на появу концепції глобалізації [2, с. 3]. Як зазначає дослідник І. Колесник, «глобальна історія – ідеологія суспільства, що глобалізується» [3, с. 16]. Глобальна історія як методологія передбачає також вивчення подій і процесів на локальному, національному і регіональному рівнях, у ширшому глобальному контексті, що дозволяє застосовувати його до вивчення історії в цілому. Як методологія глобальна історія включає такі основні принципи як відмова від європоцентризму, розуміння минулого як інтегрованого цілого, акцент на зв'язках, взаємодії і взаємних впливах через кордони (державні, культурні тощо), міждисциплінарність [4, с. 58].

Виділимо загальні особливості цього напряму історіографії, які напряму впливають на вивчення всіх соціальних інститутів, у тому числі держави і права.

1. Не варто ототожнювати глобальну історію з глобалізацією. Хоча остання є її невід'ємним та знаковим елементом.

2. Глобальна історія – це історія «в множині». Вона цікавиться широким колом традиційних соціальних угруповань, як от народ, нація,

держава, та водночас по суті значною мірою відкидаючи їх абсолют, пропонує формування такого собі всесвітнього суспільства.

3. Глобальна історія постає у двох вимірах – як перспектива комунікації соціальних спільнот та як перспектива потоку інформації в сучасному світі.

4. В концепції глобальної історії немає загальних законів історичного процесу, немає думки про метанаратив як наратив прогресу. Ідеться про вихід дослідницького поля за межі історії держав, націй, інших соціальних формацій, культур та цивілізацій.

5. Глобальна історія пропагує відмову від євроцентризму. Набуває особливого значення дослідження орієнталістики та інших напрямів культурно-історичного вивчення неєвропейських народів та цивілізацій.

6. Глобальна історія урівнює як однаковий за значенням предмет дослідження так звані «державні» та «бездержавні» народи, або ж народи, які тривалий час перебували в такому статусі [3, с. 16].

7. Цей науковий напрям передбачає при дослідженні історичних процесів застосування міждисциплінарного підходу, користуючись окрім «рідного» собі історичного методологічного інструментарію, методологією економіки, соціології, політології, культурології і безумовно юриспруденції.

У проекції застосування підходів глобальної історії до вивчення історико-правових дисциплін запропонуємо вивчення історії держави і права зарубіжних країн. На відміну від загальної історії історико-правові науки не досліджують суспільство в цілому. Вони вивчають історичні процеси розвитку складної системи державних і юридичних інституцій. Історія держави і права зарубіжних країн оперує безліччю фактів конкретних подій політичного життя, діяльності держав, урядів, партій, суспільних верств та інших соціальних інститутів. Однак вона не є простим набором знань про минуле держави і права. Конкретно-історичні закономірності розвитку держави і права мають свою специфіку у порівнянні із закономірностями розвитку суспільства, бо держава і право займають в ньому особливе становище,

Навчальний матеріал з однойменної навчальної дисципліни в закладах вищої освіти побудований за регіонально-цивілізаційним (розгляд основних тенденцій розвитку держави і права країн за регіональною і цивілізаційною належністю), історико-хронологічним (виклад матеріалу у хронологічній послідовності), проблемно-правовим та порівняльно-правовим підходами. Два останні передбачають зосередження уваги на вузлових проблемних питаннях і явищах розвитку державно-політичних, державно-правових та господарсько-правових систем. Наведено найбільш яскраві приклади (типи) державно-правових систем ключових регіонів світу, що історично визначали і нині визначають основні тенденції розвитку держави і права у світі або мали безпосередній вплив на формування державності і права України в різні періоди її історії з відходом від домінування європоцентризму (Росія, мусульманський Схід (Арабський халіфат), країни Центрально-Східної Європи тощо) [5, с. 7].

Отже, застосування підходів глобальної історії до процесу дослідження історії держави і права та викладання історико-правових дисциплін є вельми актуальним, розширює дослідницькі горизонти і можливості, особливо в контексті подолання актуальної проблеми подолання пережитків марксистських підходів та включення України у регіональні та загальносвітові політико-правові, економіко-правові та соціо-гуманітарні процеси. Представлена в темі доповіді проблематика слабко досліджена в українській науці та потребує подальшого розширеного обґрунтування з розгорнутим представленням конкретних дослідницьких програм втілення візії глобальної історії в метанаратив історії держави і права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пархоменко Н. М., Легуша С. М. До визначення змісту окремих методів теорії держави і права. *Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 13. Зовнішня політика і дипломатія: історичний та сучасний виміри.* За заг. ред. Б.І. Гуменюка, В.Г. Ціватого. Київ, 2007. 240 с.
2. Колесник Ірина. Глобальна історія. Історія понять. Київ: НАН України; Інститут історії України, 2019. 348 с.

3. Колесник І. Глобальна історія як новітній напрям соціоуманітаристики. *Народна творчість та етнологія*. 2018. № 4. С. 58–72.
4. Городня Н. Глобальна історія, всесвітня історія і глобалізація. *Європейські історичні студії*. 2019. № 4. С. 58–72.
5. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн та римське право: навчально-методичні матеріали. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. 108 с.

УДК 347.73

Дорофеєва Л. М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Ужгородського національного університету
м. Ужгород, Україна

ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Розвиток та становлення митного права Євросоюзу прямо пов’язані із створенням митного союзу, що передбачає загальний простір, у якому здійснюється вільний обіг товарів і осіб, та застосовується єдине митне законодавство. Власне, створення ЄС починалось із Митного союзу, який виріс до економічного союзу, з часом став союзом валютним, і лише потім сучасним Євросоюзом, про намір членства в якому наша країна заявила у 2014 році. Відповідно, і кроки України починаються з Митного союзу, оскільки митна складова в контексті вступу до ЄС є однією з ключових.

Угода про асоціацію з ЄС, як початковий етап узгодження українського та європейського законодавства, передбачала гармонізацію. В національне законодавство були запроваджені ряд норм, які були необхідними для приєднання України до основних конвенцій і систем Митного союзу. Завдяки системному та доволі швидкому виконанню Україною цієї програми-мінімум щодо формування нових векторів нормативного забезпечення різних галузей (у

т.ч. митної справи), у червні 2022 року Україна отримала статус кандидата у члени Євросоюзу.

Наступним рівнем адаптації правового забезпечення у сфері митної справи має стати повне узгодження митного законодавства України та ЄС.

У лютому 2023 р. Європейська Комісія опублікувала Аналітичний звіт з питань спроможності України реалізувати взяті на себе зобов'язання, передбачені перспективою членства в ЄС. Поряд із загальним оглядом ситуації, в документі містяться систематизовані результати за різними розділами європейського законодавства (acquis), а також певні рекомендації щодо подальшої роботи.

У розділі 29 Звіту вказується, що поряд з тим, що Україна має досить хороший рівень підготовки щодо входження до такого союзу (підключення до загальної митної інформаційної системи ЄС, використання нової комп'ютеризованої транзитної системи, є учасником Конвенції про спільний транзит тощо) і її митне законодавство в більшості своїй наближене, воно потребує подальшого узгодження з acquis ЄС. Пріоритетом повинно стати покращення адміністративної спроможності в ІТ-секторі. А для імплементації митного законодавства ЄС знадобляться певні вдосконалення поточних процедур і методів роботи в деяких сферах митної діяльності [1].

Експерт з питань митниці акцентує увагу на тому, що ЄС має своє митне законодавство, яке прямо і обов'язково діє в усіх країнах ЄС, а Єврокомісія наглядає за тим, аби це законодавство було однаково імплементовано та діяло на належному рівні в кожній з країн Євросоюзу. Приймаючи до своїх лав нового учасника, країни ЄС зацікавлені, щоб він був партнером, який ефективно і стабільно працює в рамках обов'язкового для всіх законодавчого поля у межах єдиного Митного союзу [2].

Сьогодні перед нами стоїть питання не поверхової адаптації та підгонки норм українського законодавства до європейських вимог, а практично повної синхронізації. Які перепони, на думку спеціалістів, є найбільш суттєвими?

По-перше, термінологія. Різні значення однакових термінів, які закладені в європейське і українське митне законодавство (процедура, формальність, внутрішній транзит і т.і.), невідповідність понять, що стосуються одних і тих дій або процесів (митні режими, митні перевірки, митний контроль, борг, тощо) є передумовою колізій при застосуванні. Ризики можливого нерозуміння правових актів ЄС можуть зашкодити учасникам ЗЕД у їх дотриманні. Відтак, термінологія має бути ідентичною.

По-друге, правова архітектура, яка може стати на заваді уніфікації. Попри загальну схожість системи правових норм (і в ЄС, і в Україні основу становить Митний кодекс, а деталізація міститься у актах нижчого рівня), в нашому кодифікованому акті (законі) більше конкретики при формулюванні норм, натомість положення МК ЄС (Регламент ЄП і Ради) більш гнучкі та загальні. Основними формами підзаконних актів з митних питань в Україні є постанови Кабміну та накази Мінфіну, а в ЄС акти вторинного права більш урізноманітненні. Окрім того, не всі питання митної справи врегульовані виключно нормами союзного законодавства, до джерел митного права ЄС відносяться і правові акти окремих країн. Тому необхідно для початку визначитись з новими підходами у нормопроектувальній техніці: які європейські норми в які вітчизняні правові акти будуть вноситись, чи будуть створюватись нові типи документів.

По-третє, перспектива синхронного вдосконалення законодавства. Навіть якщо уявити, що в якийсь момент в Україні буде сформоване митне законодавство ідентичне до європейського, то це буде лише короткий проміжок часу. Як влучно характеризує ситуацію Вітяніс Алішаускас, «надалі покроково приводити окремі норми національного законодавства до європейського, реагуючи на зміни, – це постійно наздоганяти потяг, який увесь час їде». Вихід із цього зачаровано кола він бачить в тому, щоб мати законодавство, подібне за правовою архітектурою, яке можна розвивати синхронно з європейським [2].

І ще один фактор, це паралельний розвиток ІТ-систем, на яких ґрунтується практично всі процеси функціонування митних органів, без яких не

можуть виконуватись більшість процедур і функціонувати сервіси. В законодавстві ЄС є окремий документ MASP-C (Multi-Annual Strategic Plan For Electronic Customs), який регламентує 17 таких систем. Щоб українські митниці могли забезпечувати процеси однотипно з європейськими колегами, такі інформаційні системи необхідно впровадити не лише технічно, а й нормативно увести в митне законодавство. На думку фахівців, розробка та впровадження нового МК України мають бути синхронізовані з розвитком електронних систем, необхідних для реалізації його положень. Причина – взаємозалежність впровадження «пакета UCC» (Митного кодексу ЄС) та електронних систем: запровадити такі IT-системи неможливо без повного приведення положень МК України до МК ЄС, а новий Митний кодекс не діятиме повною мірою без цих IT-систем [3].

Враховуючи наведену проблематику, підтримуємо ідею розробку нового Митного кодексу України, який би максимально ґрунтувався на положеннях МК ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_30_Ukraine.pdf. *(дата звернення: 25.09.2023).*

2. Вітяніс Алішаускас. Чому Україні краще прийняти Митний кодекс ЄС, аніж «європеїзувати» окремі статті свого митного законодавства? NV 01.06.2023. URL: https://biz.nv.ua/ukr /bizinterview/vstup-u-yevrosoyuz-shcho-bude-iz-mitnim-zakonodavstvom-ukrajini-perspektivi-zmin-ekspert-50328209.html *(дата звернення: 25.09.2023).*

3. Рух до митного союзу з ЄС: де Україна досягла успіху і що потрібно доробити. Європейська правда. 21.03.2023. URL: https:// www.eurointegration.com.ua/experts/2023/03/21/7158185/ *(дата звернення: 25.09.2023).*

УДК 504:37+338.45

Мачуська І. Б.,
доктор юридичних наук, професор
кафедри приватного права
Юридичний інститут
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ДЕКАРБОНІЗАЦІЯ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ ЯК ЕФЕКТИВНА СКЛАДОВА ЗАПОБІГАННЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Проблема зміни клімату на сьогоднішній день можна поставити в один ряд з глобальними світовими проблемами, оскільки вона впливає не тільки на зміну стану довкілля і погіршення здоров’я населення, а і існування його у майбутньому.

Згідно з П'ятою оціночною доповіддю МГЕЗК, антропогенний вплив на глобальну кліматичну систему є головною причиною потепління, що спостерігається з 1950 р.

Україна є однією із перших держав Європи, що ратифікувала Паризьку кліматичну угоду (2016 р.). Так, під час проведення у листопаді 2021 р. Конференції ООН зі зміни клімату ОР 26 у Глазго було наголошено, що Україна повністю інтегрована у процес боротьби з глобальним потеплінням, що передбачає скорочення викидів парникових газів, викидів метану та досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 р.

Одним із вагомих кроків у рамках «енергетичного зеленого переходу» та запобігання зміни клімату має стати реформування вугільної галузі, діяльність якої негативно впливає на стан навколишнього середовища, атмосферного повітря, клімат, сталість екосистем та здоров’я людей.

Україна входить до першої десятки держав, що мають найбільші запаси вугілля (34,2 млрд т., 3,5% від світового показника), що розташовані на територіях Донецька-Донбаського, Львівська-Волинського і Дніпровського регіонів.

Водночас, на сьогоднішній день, гірничо-добувна галузь належить до найбільш проблемних галузей країни [1], оскільки є джерелом викидів парникових газів, що призводить до зміни клімату та становить безпосередню загрозу для навколишнього природного середовища.

Значним джерелом погіршення стану навколишнього середовища та клімату є відходи гірничодобувної діяльності - терикони, загальна кількість

яких на територіях є Донецькій та Луганській областей складають 30 млн т. щорічно (94,4% від загальної кількості по Україні). Обсяги надходження забруднюючих речовин від териконів до 2014 р. становили до 70 тис. т. шкідливих викидів.

Також, тимчасова окупація рф у 2014-2023 рр. та військові дії на території Донецька-Донбаського регіону, спричинило значне погіршення стану кліматичної системи регіону та нанесла катастрофічну шкоду навколишньому середовищу та економіки країни.

Так, з 2014 р. рф захопила українські родовища корисних копалин. Зазначені дії за період 2015–2023 рр., призвели до зменшення видобутку вугілля в Україні з 39,7 до 31,2 млн т. На сьогоднішній день, близько 36 шахт на окупованій території Донбасу повністю або частково затоплені і не підлягають подальшій експлуатації. Також, внаслідок проведення антитерористичної операції з усіх 93 державних шахт у нормальному режимі працювали лише 26 [2].

Дієвим заходом, що буде сприяти зменшенню навантаження на навколишнє середовище та зміну клімату, полягає у скороченні споживання викопних видів палива шляхом більш продуктивного їх використання та заміщення на відновлювані джерела енергії [3], зменшення рівня промислового забруднення (п. 4 рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України» та п. 66 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни») [4].

Також, одним із головних направлень у сфері запобігання зміни клімату в Україні є декарбонізація у сфері енергетики та гірничо-добувної промисловості, що передбачає скорочення використання викопних видів палива та вугілля. Декарбонізація є одним з основних принципів економічної політики України у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також виконанням Паризької кліматичної угоди. Декарбонізація являє собою комплекс організаційних, нормативно-правових, фінансово-економічних, інженерно-

технічних заходів, спрямованих на зменшення викидів вуглецю в атмосферу з метою досягнення кліматичної нейтральності.

Виходячи із вищенаведеного, доцільно зробити наступний висновок. Збільшення обсягів викидів парникових газів, призводить до інтенсифікації глобального потепління та поширення негативних проявів зміни клімату як в Україні, так і у світі в цілому.

У контексті здійснення «енергетичного зеленого переходу» та ратифікації Паризької кліматичної угоди, а також з метою запобігання зміни клімату, Україна має зменшити споживання викопних видів палива шляхом більш продуктивного їх використання та заміщення на відновлювані джерела енергії.

На сьогоднішній день, однією із найбільш проблемних галузей країни, що негативно впливає на зміну клімату та його погіршення є гірничо-добувна промисловість, значна частина якої розташована у Донецька-Донбаському регіоні. Також, значне погіршення стану кліматичної системи Донецька-Донбаського регіону спричинили військові дії 2014-2023 рр.

Одним із дієвих заходів щодо зменшення рівня промислового забруднення є декарбонізація вугільно-добувної промисловості, що передбачає скорочення використання викопних видів палива та вугілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України а період до 2030 року від 21.04.2011 № 3268-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 44. ст.457 (дата звернення: 25.09.2023).

2. Аналітичний звіт щодо дослідження процесу декарбонізації у Східній Україні. URL: https://r2p.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/analitichnij-zvit-shhodo-doslidzhennya-proczesu-dekarbonizaczi%D1%97-u-shidnij-ukra%D1%97ni-povna-versiya.pdf (дата звернення: 25.09.2023).

3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року. від 22 вересня 2021 р. № 1024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.09.2023).

4. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 № 1363-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 354.31(477):340.134

Слинько Д. В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії
держави і права факультету № 1
Харківського національного
університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

Калєніченко Л. І.,
доктор юридичних наук, професор,
старший інспектор з особливих доручень
відділу цілодобової технічної та інформаційної підтримки
Управління інформаційно-аналітичної підтримки
Головного управління Національної поліції
в Харківській області
м. Харків, Україна

ОПОСЕРЕДКОВАНИЙ ПРАВОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС В ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Правотворчість, безумовно, слід розглядати як найважливішу ланку механізму правового регулювання суспільних відносин. За допомогою правотворчої форми державної діяльності здійснюється визначення сфери правового регулювання, формується основа державного життя, у правову систему вводяться методи, засоби й способи юридичного впливу, й одним із суб’єктів здійснення такого впливу виступає Міністерство внутрішніх справ України. Безпосередньою умовою правотворчої діяльності МВС України є об’єктивна потреба у нормативному впорядкуванні певних суспільних відносин, а результатом відповідного правотворчого процесу виступають нормативні приписи, які отримують закріплення у відповідних нормативно-правових актах

Оскільки правотворчий процес у діяльності Міністерства внутрішніх справ України охоплює не лише самостійне ухвалення нормативно-правових актів, але й увесь спектр правотворчих функцій, він здійснюється, на нашу думку, у формі безпосереднього правотворчого процесу (відомчий

нормотворчий процес) та опосередкованого правотворчого процесу (правотворчість, сумісна з іншими вповноваженими суб'єктами).

Розглянемо сумісну правотворчість, оскільки одноосібне ухвалення Міністерством внутрішніх справ України нормативно-правових актів не вичерпує всіх напрямків його правотворчої діяльності. Так, до компетенції МВС України у сфері правотворчості належить не лише ухвалення відомчих нормативно-правових актів, а й право на участь у створенні актів вищої юридичної сили, зокрема законів, постанов уряду тощо [1, с. 59], що виступає значним напрямком створення норм права. Відповідна діяльність здійснюється Департаментом юридичного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України, серед основних функцій якого доцільно виокремити такі: 1) організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства, інших нормативно-правових актів структурними підрозділами апарату Міністерства, територіальними органами, закладами, установами і підприємствами, що належать до сфери управління МВС, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків; 2) представництво інтересів МВС у судах; 3) спрямування, координація правової роботи у МВС та участь у нормативно-правовому забезпеченні діяльності структурних підрозділів апарату Міністерства, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, Національної гвардії України; 4) юридичне супроводження фінансово-господарської діяльності Міністерства та організація правової роботи, пов'язаної з укладенням договорів (контрактів); 5) координація, організаційне та методичне забезпечення взаємодії Міністерства з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, іншими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування [2]. Таким чином, Міністерство внутрішніх справ України наділяється державою правом

здійснення проєктно-консультативної роботи над нормативно-правовими актами, які регулюють сферу суспільних відносин, віднесених до його компетенції. Це зумовлюється необхідністю створення нормативної правової основи для здійснення успішної боротьби зі злочинністю, ефективного виконання завдань з охорони правопорядку, забезпечення громадської безпеки, проведення реформування системи МВС тощо. Крім того, саме безпосередній суб'єкт управління має можливість надати ефективні рекомендації щодо створення відповідного нормативно-правового акта. На тепер у сфері правотворчої діяльності МВС слід констатувати активізацію укладання міжнародних договорів [3-5]. Міжвідомчі угоди підписуються як результат договорів, укладених представницькими органами влади або з ініціативи міністерства в межах правотворчої компетенції. Зазначені угоди чинять вплив на управлінську систему держави, суттєво розширюють оперативність та ефективність спільної з відповідними правоохоронними службами зарубіжних країн роботи. У результаті укладення міжвідомчих угод МВС Україна и затверджуються норми права, спрямовані на регулювання конкретних суспільних відносин, пов'язані: 1) з боротьбою з міжнародною злочинністю та наркоманією; 2) з розшуком осіб, які переховуються від кримінальної відповідальності, або зниклих без вісті; 3) з розшуком автомототранспорту, вогнепальної зброї, викрадених цінностей; 4) з обміном нормативними актами, науково-технічною літературою, інформацією з питань діяльності сторін та обміном досвідом роботи. Слід звернути увагу, що інститут міжнародних міжвідомчих угод виступає одним із джерел права. Це зумовлено тим, що міжнародні угоди МВС України перебувають у конкретному правовому зв'язку з іншими елементами системи права і таким чином сприяють підвищенню ефективності правового регулювання й вирішення практичних питань у галузі кримінального та кримінально-процесуального права. Натомість у разі необхідності МВС України видає разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади спільні нормативно-правові акти. Це відбувається у випадку, коли сфера дії майбутнього нормативно-правового акта виходить за

межі встановленої законом компетенції Міністерства внутрішніх справ України. Так, прикладом може служити спільний наказ Міністерства закордонних справ України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17.03.2023 № 125/209/293/139/999/5 «Про затвердження Правил проставлення апостиля на офіційних документах, призначених для використання на території інших держав» [5]. Навіть із назви самого наказу стає зрозумілим, що коло суспільних відносин, урегульованих ним, входить не лише до компетенції МВС України, тому правові приписи у цій сфері встановлюються з погодженням із іншими Міністерствами, компетенція яких охоплює ці відносини. На нашу думку, видання спільних нормативно-правових актів є об'єктивною необхідністю, оскільки створює правові умови для вирішення таких проблем щодо них: 1) зменшення загальної кількості актів; 2) проведення консолідації; 3) узгодження актів, які ухвалюються різними вповноваженими суб'єктами; 4) зменшення кількості форм, у яких видаються акти. Слід також звернути увагу, що в МВС України вповноваженими суб'єктами ведеться реєстр нормативно-правових актів, координується правотворча діяльність, надається практична правова допомога органам та підрозділам щодо правильного застосування нормативно-правових актів та здійснюється відповідний контроль [7; 8].

Отже, в межах компетенції МВС України напрямками здійснення опосередкованого правотворчого процесу в його діяльності виступають: 1) розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства; 2) розробка або участь у розробці проектів нормативно-правових актів, видання яких входить до компетенції інших державних органів чи посадових осіб; 3) розробка та укладення міжнародних договорів і міжвідомчих угод; 4) підготовка висновків і пропозиції й до проектів нормативно-правових актів; 5) тлумачення та систематизація нормативно-правових актів.

У процесі сумісної з іншими вповноваженими суб'єктами правотворчості Міністерство внутрішніх справ України здійснює розробку пропозицій щодо

вдосконалення законодавства та бере участь у розробці проектів нормативно-правових актів, видання яких входить до компетенції інших державних органів чи посадових осіб. Крім того, у межах своєї компетенції МВС України розробляє й укладає міжнародні договори та міжвідомчі угоди й займається тлумаченням і систематизацією нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рибалкін А. О. Нормотворчість органів внутрішніх справ (аспекти загальної теорії) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2005. 185 с.
2. Основні функції департаменту // Департамент юридичного забезпечення / Портал МВС України. URL: https://mvs.gov.ua/struktura/departament-yuridicnogo-zabezpecennya (дата звернення: 04.10.2023).
3. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю : від 12.03.1992 : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.1992 № 196 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_044#Text (дата звернення: 03.10.2023).
4. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Румунії : від 18.05.1992 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_151#Text (дата звернення: 03.10.2023).
5. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Чехії : від 06.09.1993 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_001#Text (дата звернення: 03.10.2023).
6. Про затвердження Правил проставлення апостиля на офіційних документах, призначених для використання на території інших держав : Наказ МЗС України, МВС України, МОН України, МФ України, МЮ України від 17.03.2023 № 125/209/293/139/999/5// БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0478-23#Text (дата звернення: 03.10.2023).
7. Про затвердження Положення про Департамент юридичного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 15.10.2014 № 1075. ЛІГА: ЗАКОН. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MVS837 (дата звернення: 03.10.2023).
8. Про затвердження Інструкції з організації нормотворчої діяльності в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України від 27.07.2012 № 649 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0649320-12#Text (дата звернення: 03.10.2023).

УДК 343.3

Абакіна-Пілявська Л. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

м. Одеса

ГЛОРИФІКАЦІЯ – НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ

Чинне кримінальне законодавство як інструмент правової охорони суспільних відносин перебуває в процесі активної трансформації та динамічних змін, які виникли та розвиваються у зв'язку зі збройною агресією проти нашої країни. Один із аспектів, який вимагав посилення кримінально-правової охорони внаслідок повномасштабного вторгнення – це інформаційна безпека, адже інформаційний простір був заповнений проросійською пропагандою, закликами до підтримки дій держави-агресора, безліччю фейкових та деструктивних повідомлень, направлених на деморалізацію та дестабілізацію українського суспільства.

Одним із важливих кроків кримінально-правової політики в напрямку захисту інформаційної безпеки та інформаційного середовища було встановлення заборони складу кримінального правопорушення – «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» (ст. 436-2 КК України). Зазначена новела наразі є малодослідженою, а на практиці викликає значну кількість питань, проблеми кримінально-правової кваліфікації та складнощі при розмежуванні з суміжними складами кримінальних правопорушень, що пояснює актуальність обраної теми.

Термін глорифікація походить від лат. glorificatio, що у перекладі означає «прославлення, розхвалення, звеличення; захоплена похвала; спів дифірамбів, славослів'я» [1]. Як зауважує В. С. Батиргареєва «цей неюридичний, на перший погляд, термін відбиває особливе ставлення людини до трагічних за своїм характером соціально-політичних і воєнних подій в Україні. Подібне ставлення володіє настільки потужним негативним потенціалом у створенні відповідного інформаційного фону, на тлі якого відбуваються ці події, що викликало, з одного боку, необхідність криміналізувати дії, пов'язані із піднесенням будь-яких учасників, причетних до існування трагічної ситуації в нашій державі, та,

по-друге, закріпити в юридичному обігу термін «глорифікація» як такий, що точно передає специфіку кримінально караних дій» [2, с. 40].

О. П. Рябчинська висловлює позицію, що «поширення інформації, пов'язаної з виправдовуванням, визнанням правомірною, запереченням збройної агресії РФ проти України, розпочатої в 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії РФ проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, та ін., слід розцінювати як деструктивну пропаганду» [7, с. 89].

Глорифікація у контексті кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України може бути трактована як окрема форма об'єктивної сторони його складу. В силу того, що саме визначення є новим як для національного кримінального права, так і вітчизняної кримінально-правової доктрини, для ефективного та правильного використання даного припису важливим є вірне його розуміння та уніфікований підхід у використанні на практиці. Особливо в силу наявності конкурентних норм, прийняття зазначених заборон за умов дефіциту часу та деякої хаотичності їх встановлення.

З аналізу дефініції ст. 436-2 КК України вбачається, що законодавець встановлює перелік суб'єктів, глорифікація яких є кримінально караною та відносить до таких:

- особи, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України;
- представники збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією;
- представники окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України;

- представники підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Виходячи із зазначеного, кримінальний закон під страхом покарання забороняє глорифікацію переліку суб'єктів – лише фізичних осіб, при чому даний перелік є вичерпним. Тобто поза полем дії даної норми знаходяться суб'єкти – юридичні особи, воєнізовані злочинні угруповання, псевдооргани квазідержавні об'єднання, органи влади, які встановлює окупаційна адміністрація тощо.

На основі проведеного короткого аналізу пропонуємо, під терміном «глорифікація» розуміти прославляння та героїзацію осіб та інших суб'єктів, які брали безпосередню участь, провадили збройну агресію проти України та забезпечували чи організовували діяльність окупаційної адміністрації, державних органів і структур держави-агресора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глорификация. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords (дата звернення: 25.09.2023).

2. Батиргарєєва В.С. До кримінологічного аналізу виправдовування, визнання правомірною або заперечення збройної агресії рф та глорифікації її учасників як нового виклику безпеці інформаційного простору України. Інформація і право. 2022. № 4(43). С. 37–49.

3. Рябчинська О.П. Обмеження права на доступ до інформації у воєнний час: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конференції Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки, м. Харків, 12 трав. 2022 р. / редкол.: Л.М. Демидова (голов. ред.) та ін. – (НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Громад.організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права»). Харків: Право, 2022. С. 86–91.

УДК 342

Баран А. В.,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародного права
та міграційної політики
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

CONTEMPORARY LEGAL HISTORY OF THE INFLUENCE OF EUROPEAN LAW ON UKRAINIAN LAW

Ukrainian legislation has changed significantly since independence. Most of the changes in the domestic legislative system are driven by Ukraine's foreign policy. Since gaining sovereignty, our country has become a member of various international organizations: The European Bank for Reconstruction and Development, the International Monetary Fund, the Organization for Security and Cooperation in Europe, the Council of Europe, the Central European Initiative, the Euro-Atlantic Partnership Council, the European Energy Community, the World Trade Organization, etc., with which a number of agreements have been concluded that are now part of national legislation in accordance with the Constitution of Ukraine [1].

The influence of European law on the Ukrainian legal system is particularly significant, as our country is a member of many European international organizations and has been in the process of political, economic and legal integration with the European Union since 2000. In 2018, Ukraine also enshrined its intention to join the EU at the constitutional level. On 23 June 2022, the European Council took the historic decision to grant Ukraine candidate status.

Ukraine's aspiration to become a member of the EU has necessitated the mandatory adoption of the acquis communautaire, as well as legal and institutional mechanisms for its implementation. The creation of a common legal space regulating trade defense measures through the harmonization of Ukrainian legislation with that of the European Union is an objective requirement in the context of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The issue of the need to approximate, adapt or harmonize Ukrainian legislation with that of the EU has been given a prominent place in many normative legal documents. According to the National Programme for the Adaptation of Ukrainian Legislation to the Legislation of the European Union [2], this mechanism includes the adaptation of legislation, the establishment of relevant institutions and other additional measures necessary for effective lawmaking and law enforcement [3].

As for the definition, European law has several meanings: - to denote the totality of national legal systems of European states; to denote a part of international legal norms that regulate relations between European states in various areas (in this case, "European law" means a regional or sub-regional international legal system); to denote the totality of legal norms that regulate relations within the framework of European integration associations, European Communities and the European Union.

It should be noted that for EU member states, the history of the impact of EU law on their national legal systems has a strong comparative dimension. On the one hand, national models have been the source of inspiration for many, if not most, of the rules and principles of EU law, as well as for EU institutions and legislative techniques. On the other hand, EU law, once adopted, takes on very different forms once it is implemented and embedded in the legal environment of the 27 different Member States.

The influence of the EU universal values as the basis of the legal culture of the peoples of the European countries is decisive and initial in the influence of European law on the legal system of Ukraine. Thus, Article 2 of Title I of the Treaty on European Union (Maastricht Treaty) of 7 February 1992 stipulates that the basic universal values underlying the EU legal system are human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law, human rights, and the rights of national, religious and other minorities.

Prioritizing common values and defining them as the foundation for all other social norms is the principle on which the European Union itself is built. And the Association Agreement with Ukraine is also fully subordinated to this principle. In particular, the preamble to the Association Agreement between Ukraine and the European Union recognises that the key elements of this agreement are the common values on which the European Union is built and provides a list of values enshrined in Article 2 of the TEU. In pursuance of the Agreement, our country is actively updating its legislation, which provides for new institutions and mechanisms for the implementation of the EU's universal values. This is particularly significant for the

legal system of Ukraine, as a wide range of regulatory innovations are being implemented at the level of legal regulation of social relations [4].

EU law, namely Article 7 of the TEU, provides for liability for violation of common values. Article 7 TEU, paragraph 1, states that, upon a reasoned proposal by one third of the Member States, the European Parliament or the European Commission, the Council of the EU, acting by a four-fifths majority of its members and after consultation with the European Parliament, may declare that there is a risk of a serious breach by a Member State of the values referred to in Article 2. Before establishing such a risk, the Council of the EU shall hear the Member State concerned and may make recommendations to it, following the same procedure. The Council of the EU may decide to suspend certain rights arising from the application of the Treaties to the Member State concerned, including the right to vote of the representative of the government of the Member State in the Council of the EU. However, it should be noted that this procedure has never been applied.

Scientific researchers have pointed out that the mechanisms provided for in Article 7 of the TEU are quite high and almost unrealistic to apply. Many believe that this is a "nuclear" option for the EU, and the political consequences of its use are incredibly toxic, which is why the use of Article 7 has long been considered politically unfeasible. Instead, the Rule of law framework procedure was introduced, which provides mechanisms for determining the degree of threat to the rule of law in Member States in order to prevent the possibility of suspending the rights of the offending state in the EU. This procedure was applied to Poland and Hungary [5].

The next element, no less important, is the need for Ukraine to achieve compliance with the Copenhagen criteria. In practice, this means introducing standards of organization and functioning in national governance, judicial and law enforcement institutions that are generally acceptable to member states within the EU's political borders. These aspects are regulated at the level of bilateral agreements on cooperation between sovereign states and the EU. With regard to Ukraine, Article 14 of the Association Agreement provides for «strengthening» the institutions of governance, strengthening the judiciary, increasing its efficiency, guaranteeing

independence and impartiality, and effectively combating corruption on the basis of respect for human rights and freedoms. Ukraine's practical implementation of this provision will help to bring its national legislation closer to EU law. In particular, with regard to the judiciary, Ukraine still needs to to enact and implement legislation on a selection procedure for judges of the Constitutional Court of Ukraine, including a pre-selection process based on the evaluation of their integrity and professional skills, in line with Venice Commission recommendations [6].

The next factor that has an impact on the Ukrainian legal system is the judgments of the ECtHR. Ukraine joined the Council of Europe on 9 November 1995 and ratified the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols by the Verkhovna Rada. Since the entry into force of the Convention, 11 Protocols have been adopted and become its integral part. The Protocols have expanded the range of guaranteed human rights and freedoms and improved the mechanism for their protection. The Convention and its Protocols are part of the national legislation of Ukraine in accordance with Article 9 of the Constitution of Ukraine as a valid international treaty, which has been ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine adopted two laws: The Law of Ukraine «On Ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the First Protocol and Protocols No. 2, 4, 7 and 11 to the Convention» and the Law of Ukraine «On Enforcement of Judgments and Application of the Case Law of the European Court of Human Rights».

The ECHR judgments have become one of the main sources of law for national legal systems in the field of human rights, including the Ukrainian system of law, for the formation of European and national standards of human rights protection.

The impact of the ECHR judgments on the Ukrainian legal system can be seen not only at the level of protection of human rights and freedoms, but also at the institutional level, as certain decisions of the Ukrainian judicial system and court jurisdiction raise doubts about compliance with the provisions of the Convention. The law-making influence of the Court on Ukrainian law is manifested at least in the principle of autonomy of terms and concepts used in the text of the Convention. In

addition, certain judgments of the European Court of Human Rights have become guidelines for the protection of human rights and freedoms and have led to a number of uniform applications to the European Court. The study of the application of the ECHR legal positions in the practice of the Constitutional Court of Ukraine suggests that, in general, these legal positions can become a powerful legal tool for the development of constitutional values.

Above all, the ECHR had a direct influence on the 1996 Ukrainian Constitution, which was being drafted at the time of the negotiations on joining the Council of Europe. As a result, many of the Constitution's provisions, in particular Chapter II, drew directly from the Convention. This was, for instance, highlighted by the Ukrainian Constitutional Court in its landmark decision on the abolition of death penalty, particularly with regard to Article 28 of the Ukrainian Constitution, which 'reproduces the provisions of Article 3 of the ECHR' (Decision № 11-рп/99 of 29 December 1999). Furthermore, the Convention has been an underlying factor for the large-scale legal reform carried out in direct cooperation with the Council of Europe. One of more recent examples would be the 2012 Code of Criminal Procedure, which is also often credited to the ECHR case law and the pressure from the Council of Europe, as well as the judicial reform [7].

Other important constitutional innovations inspired by the ECHR include changes in the catalogue of legal principles, constitutional provisions on professional legal aid on professional legal aid provided by the Bar Association, limiting the role of the prosecutor in civil proceedings restrictions on the right of access to the courts in cassation proceedings and the introduction of so-called of so-called «filters of cassation», etc.

Such fundamental constitutional changes have been further specified in the Civil Procedure Code. The amendments to the CPC actually marked the reform of civil procedure, which generally

European trends in terms of harmonizing national procedural systems with international standards of international standards of fair trial and access to justice [8].

It should be noted that since the beginning of the Russian invasion the Ukrainian authorities declared a derogation from the European Convention on Human Rights in accordance with Article 15 of the Convention. Referring to the martial law and to the armed conflict, the Ukrainian authorities derogated from a number of ECHR provisions, including Articles 4(3) (forced labour), 8 (right to private and family life), 9 (freedom of religion), 10 (freedom of expression), 11 (freedom of assembly and association), and 14 (prohibition of discrimination).4 Later, the Ukrainian authorities also derogated from Articles 5 (right to liberty and security), 6 (right to a fair trial), and 13 (right to an effective remedy). The Ukrainian authorities thereby have more leeway to restrict said rights. This does not mean, however, that the derogations render the rights to which they apply irrelevant or deprived of all their effects. Moreover, the so-called non-derogable rights, such as the right to life and the prohibition of torture, continue to apply during the war [9].

Finally, we would like to make a few key points. First, while there are obvious human rights problems and systematic inconsistencies with European standards in Ukraine, some of which relate to the principles of democracy and the separation of powers, Ukraine has made progress. Second, the war is clearly slowing down the process of bringing Ukraine's legislation into line with European standards, but it is also creating new human rights challenges and compromising some of the achievements. At last, war cannot justify everything.

REFERENCES

1. The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine, 28.06.1996 r. № 254. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.
2. On the National Programme for the Adaptation of Ukrainian Legislation to the Legislation of the European Union: Law of Ukraine, 18.03.2004. № 1629-IV. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text
3. Kalynovskyi, B. V., & Buhayko, Y. O. (2019). THE INFLUENCE OF EUROPEAN LEGAL TERMINOLOGY ON THE UKRAINIAN LEGISLATIVE TERMINOLOGY. Expert: Paradigms of Legal Sciences and Public Administration, (4(6), 86-100. https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4(6)-86-100
4. Perederiy, O. (2021). The legal order of the European Union: essential features and impact on the transformation of the legal order of Ukraine. Journal of Kyiv University of Law, (1), 50-56. https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2021.08

5. Kuzmina V., Zaec E. THE VALUES OF THE EUROPEAN UNION: A PROTECTION MECHANISM AND CURRENT SITUATION. Legal scientific e-journal. 1/2021. DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/153

6. EEAS (2023) Ukraine: Statement by the Spokesperson on the appointments of High Council of Justice members and the reform of the Constitutional Court. 13 January. https://www.eeas.europa. eu/eeas/ukraine-statement-spokesperson-appointments-high-council-justice-members-and-reform_en?fbclid=IwAR3qWVkWRW8rRhACBbt1EaVbsNFVQ0kMxAKfKeazZefhkC25JjtXCd3Ndws)

7. Gnatovskyy M., Loffe Y., Twenty Years of the ECHR in Ukraine. Blog of the European Journal of International Law. Retrieved from https://www.ejiltalk.org/twenty-years-of-the-echr-in-ukraine/

8. Komarov V., Tsuvina T., The Impact of the ECHR and the Case law of the ECtHR on Civil Procedure in Ukraine. 2021 1(9) Access to Justice in Eastern Europe 79–101. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.1-a000047.

9. Dzehtsiarou, Kanstantsin and Tzevelekos, Vassilis, A Thorny Road to Democracy, Human Rights and the Rule of Law: Ukraine and the European Court of Human Rights (December 3, 2022). ECHR Law Review, 2022/4, Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=4292555

УДК 327:94(477)

Гришко В. І.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Соломко С. С.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ЧЛЕНСТВО УКРАЇНИ В ІНІЦІАТИВІ ТРЬОХ МОРІВ:

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах конфлікту діяльність Тримор'я почала набувати особливого безпечного аспекту, оскільки потенційна загроза з боку росії для будь-якої з країн-учасниць Ініціативи є значущою. Саме в такому контексті можна визначити, що економічне партнерство, хоча й має провідне місце в міждержавних відносинах між країнами-учасницями, все ж, на нашу думку, є однією зі складових безпеки умов війни. Зараз, без урахування і вирішення актуальних військово-політичних питань, ефективність співпраці в інших сферах, на нашу думку, залишає сумніви [1, с. 151].

На саміті країн-учасниць Тримор'я, що відбувся в Латвії 20-21 червня 2022 року, був створений новий формат партнерства, і Україні був відданий особливий статус як партнера-учасника [2]. Важливо відзначити, що, незважаючи на єдність у засудженні російської агресії, між країнами регіону існують розбіжності стосовно можливого розгортання сил НАТО в регіоні та впровадження економічних санкцій проти рф.

Поточна «Ініціатива трьох морів» в першу чергу представляє собою економічний проект, що тісно пов'язаний із механізмами Європейського Союзу. Вона не є аналогом свого попередника, Середземного моря, який був задуманий як геополітичний та військовий проект, і має на меті пом'якшити історичну чутливість. На сьогодні до складу Ініціативи входить 12 країн-членів ЄС, усі вони, за винятком Австрії, є колишніми посткомуністичними державами. Підходу України до Тримор'я може бути призначено кілька переваг для співпраці. По-перше, це ще один канал співробітництва через проекти з найбільшим східним сусідом, який прагне вступити до ЄС. Україна входить до Стратегії ЄС для Дунайського регіону, що охоплює Одеську область, і потребує більше таких платформ. По-друге, Київ внесе безцінні знання про регіон, його особливості та ризики, про які володіють небагато. По-третє, це збагатить ініціативу трьох морів більш виразним чорноморським компонентом.

У процесі вирішення питання щодо участі України в проекті «Ініціатива трьох морів», важливим є постійно підкреслювати значення транзитних можливостей України під час переговорів. Як зазначено на офіційному веб-сайті Міністерства інфраструктури України, країна має вигідне географічне розташування, оскільки вона розташована між європейським та азіатським континентами [3].

Впровадження проекту «Тримор'я» призведе до значних геополітичних, економічних та соціокультурних переваг. Сильні та незалежні країни, такі як Польща, Литва, Україна та інші у цьому регіоні, могли б створити регіональне об'єднання на основі найкращих аспектів історичної спадщини, таких як Київська Русь, Велике князівство Литовське та Річ Посполита. В поточних геополітичних умовах ця ініціатива може мати велике стратегічне значення [4, с. 119].

Членство України в ініціативі «Тримор'я» становить важливий етап на шляху нашої держави до приєднання до Європейського Союзу. «Тримор'я» націлюється на розвиток світової торгівлі через створення нових логістичних коридорів в Європі, тому для України має велике значення стати однією з транзитних країн на цих маршрутах. Це означає, що «Тримор'я» відкриває перед Україною можливість займати позицію на європейському ринку та відмовитися від пов'язаності з логістичними мережами росії.

Основні аспекти членства України в Ініціативі Трьох морів з правової точки зору включають наступне:

- Договірні зобов'язання: участь в ініціативі передбачає обов'язок дотримання договорів та зобов'язань, прийнятих учасниками. Це може включати в себе підписання спільних угод або меморандумів про співпрацю в різних галузях, таких як енергетика, транспорт, інфраструктура тощо.

- Правовий статус учасника: Україна, була обрана як один з обсерваторів, і її правовий статус в рамках ініціативи може бути визначений окремими угодами або регламентами ініціативи. Обсерватори зазвичай не мають таких

широких прав та можливостей, як повноправні члени, але вони можуть брати участь у дискусіях і спільних проектах.

- Міжнародне право: Участь України в Ініціативі Трьох морів повинна відповідати міжнародному праву, зокрема принципам суверенітету та невтручання внутрішніх справ інших держав.

- Захист інтересів: Україна повинна захищати свої національні інтереси в рамках ініціативи і переконуватися, що будь-які угоди або проекти відповідають її стратегічним цілям та безпеці.

Для України, участь в «Ініціативі трьох морів» може виконувати різноманітні функції, крім тієї, яка стосується стратегічного партнерства, особливо в контексті обмеження росії. Приєднання до цієї ініціативи може бути розглянуто як один із засобів досягнення мети України щодо європейської інтеграції, а також для зближення економічних та культурних зв'язків з розвинутими країнами Центральної та Східної Європи.

Отже, певні цілі «Ініціативи трьох морів» стосуються передусім розвитку економіки, енергетики, транспорту та інфраструктури. Проте очевидно, що за цими економічними аспектами ховається і геополітичний зміст. В основі цього лежать ідеї зменшення залежності від росії, особливо в сфері енергетики, протистояння її агресивній політиці, у включає систему захисту від кібератак, боротьбу з дезінформацією та пропагандою, а також підвищення якості управління та стратегічних комунікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нечаєва-Юрійчук Н. Безпекові виміри геополітичних ініціатив у регіоні Центрально-Східної Європи. *Медіафорум*. 2022. № 11. С. 141–161.

2. Україна отримала статус партнера-учасника Тримор’я. ZAXID.NET. 21.06.2022. URL: https://zaxid.net/ukrayini_nadali_status_partnera_uchasnika_initsiativi_trimorya_n1544877

3. Міністерство Інфраструктури України. Транзитні можливості України URL: https://mtu.gov.ua/content/tmu.html?%20PrintVersion (дата звернення 26.10.2023).

4. Чупрій Л. Відродження концепту «Міжмор’я» в контексті подолання російської експансії. *Політичне життя*. 2017. Вип. 1-2. С. 118–124.

УДК 342

Деревянко Н. З.,
доктор філософії у галузі права,
завідувач кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка
Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна

ПРАВО НА ОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ТА ЙОГО МІСЦЕ У ПРАВОВОМУ СТАТУСІ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Конституція України у статті 59 закріпила, що кожен має право на професійну правничу допомогу [1]. Специфіка цього права полягає в тому, що воно використовується для реалізації і захисту інших прав і свобод людини і громадянина. Водночас, вказане право є невід'ємною складовою правового статусу громадянина України.

Правовий статус громадянина класично сприймають через комплекс прав, втім залежно від різновидів суб'єктів правовий статус може мати досить широкий спектр правових характеристик. Нас же цікавить саме правові характеристики, що окреслюють статус громадянина України.

Нині аксіоматичним є положення, відповідно до якого громадянство тлумачиться як стійкий політико-правовий зв'язок особи з державою, що виражається у взаємних правах і обов'язках [2]. У розвиток цього положення вважаємо обґрунтованим твердження, що правовий статус громадянина України – це сукупність встановлених національними та міжнародними нормами правових основ його взаємовідносин з державою (встановлюють порядок володіння та користування громадянином своїми правами, а також виконання ним обов'язків).

На доктринальному рівні існують різноманітні концепції прав людини: природно-правова, позитивістська, соціалістична, теологічна та універсальна

концепція міждержавного співробітництва у галузі прав людини. Сьогодні найчастіше права людини розглядаються як права, які притаманні кожній людині в силу того, що вона є людиною. Вихідною тезою такої постановки питання є положення, відповідно до якого людина апріорно наділяється автономним полем діяльності, де рушійною силою виступають її індивідуальні інтереси. Реалізація таких інтересів здійснюється в громадянському суспільстві, у якому створюються умови для самовизначення особистості, забезпечення її автономії і незалежності від будь-якого незаконного втручання. З цього походить, що досліджуючи статус громадянина України ми маємо враховувати, при визначенні вказаного статусу так звану, тріаду – «людина-особа-громадянин», де правовий статус людини є першочерговим і основоположним.

Яке ж місце займає право на отримання професійної правничої допомоги у правовому статусі громадянина України? Для відповіді на це питання зауважимо, що професійна правнича допомога це особливе державно-правове явище. Її специфіка полягає в тому, що це завжди адресна допомога, яка здійснюється за зверненням особи в разі виникнення в неї якої-небудь життєвої ситуації. І як феномен об’єктивної реальності вона має певні ознаки: 1) наявність двох сторін (особи якій надається допомога і суб’єкта який її надає); 2) існування двох дій (надання і отримання); 3) професійність (суб’єкт який надає допомогу є кваліфікованим фахівцем в галузі права, що підтверджується його освітою та досвідом); 4) наявність об’єкту допомоги (проблемна життєва ситуація) та спеціальної мети (задоволення інтересів особи яка потребує допомоги).

Отож у правовому статусі громадянина України право на отримання професійної правничої допомоги займає самостійне місце як один із основних засобів забезпечення його конституційних прав, адже являє собою професійну правничу підтримку конкретної особи у реалізації його прав, свобод, законних інтересів та виконанні обов’язків перед державою у різних формах. На відміну від інших умов і засобів забезпечення прав громадянина (державного контролю, нагляду, розкриття правопорушень тощо), юридична допомога

забезпечує саму правову діяльність конкретної особи з реалізації її прав, свобод, законних інтересів, є її «внутрішнє забезпечення», тоді як інші засоби забезпечення прав і свобод є по відношенню до правової діяльності «зовнішніми» умовами і засобами забезпечення.

Наголосимо, що у здійсненому нами дослідженні констатовано особливу значимість професійної правничої допомоги. Зокрема, це пов'язано із зростання ролі права в суспільних відносинах, юридичних механізмів задоволення суб'єктами різноманітних економічних, політичних, духовних та інших інтересів. З іншого боку, актуальність професійної правничої допомоги зумовлена недостатньо ефективною роботою правоохоронної й судової системи, коли без професійного правового сприяння громадяни не можуть відстояти свої права, свободи і законні інтереси. Означене вказує на стратегічний підхід українського законодавця, який на конституційному рівні передбачив право на отримання професійної правничої допомоги у правовому статусі громадянина України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 25.09.2023).
2. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 342

Дума В. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка
Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна

УКРАЇНСЬКЕ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ще на початку масштабного вторгнення росії в Україну предметом нашої наукової цікавості стало питання функціонування українського страхового ринку в умовах війни. У перших публікаціях на відповідну тему нами констатувалося, що станом на 24 лютого 2022 року в Україні було створено розвинений страховий ринок, функціонування якого ґрунтувалося на системі нормативно-правових актів, норми яких утворюють національне страхове право. При цьому, рівень відповідного законодавства надавав підстави сподіватися не лише на виживання страхування в Україні, але й на подальший його розвиток [1]. Нині ж ми повертаємося до відповідної тематики й тезово окреслимо своє бачення українського страхування в умовах воєнного стану, що триває вже понад півтора роки.

Досі у матеріалах, що присвячені проблематиці страхування загальною позицією є визнання того факту, що страхування концептуально спрямоване на захист майнових інтересів і безпеку як фізичних осіб, так і суб'єктів господарювання, а тому «його роль в умовах сучасного непередбачуваного економічного, соціального, технологічного та екологічного середовища постійно зростає» [2]. Авторитету українських страховиків напевно сприяло рішення найбільших страхових компаній України підтвердити чинність договорів страхування та свої зобов'язання з відшкодування за страховими випадками не зважаючи на російське вторгнення. Прикметно, що аналогічної позиції дотримувалися страхові компанії і у 2018 році, коли в окремих регіонах України вперше було введено воєнний стан.

Між тим, російсько-українська війна, що фактично триває з 2014 року, вплинула на уявлення українського споживача про можливості страхування. Зокрема, експерти звертають увагу на зацікавленість до страхування від воєнних ризиків. Таке страхування вартісне, отож відповідні договори рідко укладають для нерухомості та автотранспорту. «Зазвичай, такі страхові

покриття купують для літаків, морських суден, вантажів, які можуть проходити через зони з високими ризиками війни або дії воєнних знарядь (рекет, мін тощо)» [3]. Втім є приклади страхування нерухомості в Україні. Мається на увазі об'єкти, що були розташовані на сході, неподалік лінії зіткнення. Це було у 2014 році і продовжувалося у 2015-2016 роках. Натомість у роки перед великою війною українці перестали страхуватися від воєнних ризиків, отож такого страхування нерухомості практично не було. До слова, майже ніколи не страхувалась в Україні державні об'єкти інфраструктури, хоча така практика є в інших країнах [3]. Отож є підстави вважати, що тема страхування від воєнних ризиків надалі набуватиме нового звучання й уваги як з боку приватного сектору, так і держави.

Для української держави це актуально з точки зору залучення інвестицій у національну економіку. До завершення війни ризики інвестицій в Україну настільки високі, що проєктів з прибутковістю, здатною перевершити ці ризики, не існує. Втім держава може знизити ризики для приватних інвесторів за допомогою страхування [4]. Зокрема Мінекономіки працює над різними способами страхування інвестицій від воєнних ризиків. Україна вже звернулася з проханням про надання страхування інвестицій від воєнних ризиків до MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency – Багатостороння агенція з гарантування інвестицій), організації, яка входить до групи Світового банку. Метою її діяльності є страхування чи надання гарантій інвестиціям в умовах політичної нестабільності чи ризиків, пов'язаних з воєнними діями. Окремий трастовий фонд для здійснення інвестицій в Україну запустив Європейський банк реконструкції та розвитку. Водночас, до страхування від воєнних ризиків можуть долучитися й українські страхові компанії. При цьому імовірно, що після війни страхування від воєнних ризиків стане обов'язковим для певних об'єктів або галузей, що відкриє нові перспективи для розвитку українського страхового ринку [4].

Варто відзначити посилення цікавості українців до медичного страхування. Зауважимо, що досі в Україні діє добровільна система медичного

страхування. Між тим спеціальні дослідження вказують на те, що на національному страховому ринку навіть в умовах війни чимало приватних компаній пропонують послуги з медичного страхування. При цьому цікавою є тенденція уваги відповідного продукту з боку корпоративних клієнтів. До масштабного вторгнення вони прагнули забезпечити своїм працівникам якісне медичне обслуговування в приватних клініках. Між тим досвід періоду воєнного стану актуалізував страхування здоров'я та життя від ризиків, пов'язаних з війною [5].

Очевидно, що і розвиток страхування від воєнних ризиків, і масштабування медичного страхування в Україні потребує активної позиції держави, яка засобами нормотворчого характеру здатна значно інтенсифікувати розвиток національного страхового ринку за обома згаданими напрямами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дума В. В. Страхова діяльність в умовах російської агресії: правові підстави й практичні перспективи. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право».* 2022. Вип. 2 (63). С. 160–166.
2. Мачуська І. Б., Кондратенко К. Правове регулювання страхових відносин в умовах воєнного стану: дія форс-мажорних обставин. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 110–114.
3. Черняховський В. Чи покриє страховка обстріляне авто або розбомблений будинок? Економічна правда, 17 березня 2022. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/6/701956/ (дата звернення: 25.09.2023).
4. Вінокуров Я. Страхування воєнних ризиків. Як влада планує вмовити інвесторів вкладати в Україну зараз. Економічна правда, 4 липня 2023. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/4/701830/ (дата звернення: 25.09.2023).
5. Дячкіна А. Страхування життя та здоров'я під час війни: що пропонують українцям. Економічна правда, 6 липня 2023. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/6/701956/ (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 336:330

Корнєва Т. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного
права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права

Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ І ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ГРОШОВИХ ФОНДІВ ПРИ ФОРМУВАННІ БЮДЖЕТУ НА 2024 РІК

15 вересня 2023 року Кабінет Міністрів України вніс у Верховну Раду проєкт закону про державний бюджет на 2024 рік. Як і два попередні воєнні роки, наступного року Україна житиме в умовах колосального дефіциту бюджету, а всі зібрані всередині держави ресурси спрямовуватимуть насамперед на військові потреби.

Кабмін затвердив проєкт бюджету України на 2024 рік у розмірі: видатки бюджету – 3 трильйони 108 мільярдів гривень; власні доходи – 1 трильйон 560 мільярдів гривень; дефіцит бюджету – 1трильйон 548 мільярдів гривень.

Отже половину державного бюджету (в різному форматі) планується фінансувати за рахунок допомоги нашими міжнародними партнерами. Серед планів передбачається наступне: макрофінансова допомога ЄС – 9 млрд доларів, кредит МВФ за програмою EFF – 5,4 млрд доларів, кредит Міжнародного банку реконструкції та розвитку – 2 млрд доларів, допомога уряду США та інших офіційних кредиторів – 25 млрд доларів.

Головною відмінністю цього бюджету є не тільки акумулювання максимального ресурсу на сектор безпеки та оборони, а й створення умов для відродження вітчизняного оборонно-промислового комплексу. Саме бюджет на 2024 рік спрямований на розвиток економіки не тільки для перемоги, а й послідуючого відновлення України.

Так, Кабінет Міністрів пропонує посилити програми підтримки вітчизняного бізнесу, який на сьогодні виступає драйвером відновлення.

Зокрема, проектом держбюджету на 2024 рік передбачено виділення коштів на:

- підтримку бізнесу через Фонд розвитку підприємництва (зокрема, через програму «Доступні кредити 5-7-9%») – 18 млрд грн;
- надання бізнесу грантів на створення або розвиток переробних підприємств, садівництва та тепличного господарства – 1,4 млрд грн;
- державну підтримку внутрішнього попиту на вітчизняні товари та послуги, щоб стимулювати розвиток українського виробника – 3 млрд грн;
- державну підтримку реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями – 3 млрд грн;
- стимулювання створення індустріальних парків – 1 млрд грн;
- гуманітарне розмінування сільськогосподарських земель – 2 млрд грн.

Відповідно до проекту державного бюджету на 2024 рік оптимістично зростання ВВП прогнозується на рівні 5%.

Одночасно бюджет на 2024 рік матиме і низку новинок. Так, у ньому практично мінімізується дорожній фонд, а податок на доходи військовослужбовців планують передати від місцевих бюджетів до державного з метою фінансування потреб оборони.

Україна обрала шлях формування правової системи, що обов’язково передбачає і вимагає пошуку реальних засобів, здатних забезпечити її ефективне і результативне функціонування. Це означає, що змінюючи державне регулювання фінансових відносин вкрай важливо: по перше, достеменно визначити ті сфери суспільних зв’язків, упорядкування державою яких призведе до економічного зростання і підвищення добробуту населення країни особливо в умовах воєнного стану; по друге, чітко встановити допустимі межі такого регулювання.

За умов прийняття законопроєкту у запропонованій редакції у 2024 році значна кількість територіальних громад безумовно зіткнеться з відсутністю коштів на фінансування соціально важливих статей видатків.

Від представників територіальних громад надійшла пропозиція не передавати весь податок з фізичних осіб від зарплат військовослужбовців, поліцейських та осіб рядового і начальницького складу (ПДФО), а застосувати формулу:

- 60% – до спеціального фонду державного бюджету для забезпечення підтримки обороноздатності держави України;

- 20% – до загального фонду місцевих бюджетів на реалізацію потреб місцевого самоврядування;

- 20% – до спеціального фонду місцевих бюджетів для закупівлі необхідних матеріалів в частини, які перебувають на їхній території.

Крім того, запропоновано збільшити обсяг освітньої субвенції (на 2,9 млрд грн), оскільки передбачений обсяг в проекті закону в 2024 році не забезпечить належного рівні оплати праці педагогічних працівників.

Навряд чи сьогодні, при такому гострому дефіциті грошових фондів і залежності від міжнародних інвесторів, держава належним чином зможе забезпечити таке співвідношення на практиці.

Названа проблема забезпечення балансу централізованих і децентралізованих грошових фондів при формуванні бюджету 2024 року для її вирішення є вкрай складною. Таку складність обумовлено тим, що термін «баланс інтересів» є не визначеним, і становить собою оціночне поняття, оскільки наразі у будь-якому нормативно-правовому акті не названо критерії для його окреслення. Окрім того, принцип забезпечення балансу інтересів саме у фінансово-правовому регулюванні не знайшов свого закріплення і у кодифікованих нормативно-правових актах (Бюджетному, Податковому, Митному кодексах України).

Проте фінансові інтереси територіальних громад і держави в цілому повинні знаходитися на одному правовому рівні, а досягнення їх балансу має бути основною метою діяльності усіх інститутів державної влади.

Загальні інтереси суспільства полягають у підтриманні фінансової стабільності системи оподаткування разом із її сукупністю нормам щодо

нарахування, сплаті і справедливого розподілу. Основними елементами підтримання такої стабільності слід визнати повне і своєчасне виконання усіма сторонами фінансових правовідносин своїх прав та обов'язків.

Неналежне вирішення в чинному законодавстві питань співвідношення розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів може привести до найгостріших соціально-правових конфліктів особливо під час воєнного стану. Відсутність певного балансу чи компромісу цих інтересів у правовій практиці потребує вирішення цієї проблеми на рівні правового регулювання фінансових відносин. Оптимальне співвідношення інтересів територіальних громад і держави в цілому є необхідною умовою гармонійного розвитку суспільства, окремої особистості, ефективності функціонування держави.

УДК 340.113

Лазарєв В. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави та права факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна

ПРИРОДА ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ

Правознавство як одне з підрозділів наукової сфери має свою мовну специфіку, оскільки охоплює низку самостійних наукових галузей та практичних дисциплін. Це слово позначає поняття державного устрою, конституційне, цивільне, сімейне, трудове, адміністративне, кримінальне, житлове, господарське, фінансове та процесуальне (цивільне, кримінальне) тощо право. І кожен із названих розділів має низку своїх підрозділів, які нерідко існують як самостійні дисципліни, що послуговується своїм дещо відмінним термінологічним апаратом.

Кожна із цих правових галузей має свою мовну, логічну та графічну основи. Мовна основа повинна бути точною, простою й зрозумілою. Однозначність і максимальна точність інформації в правових актах досягається за рахунок логічної послідовності викладення думки, її смислової завершеності, використання єдиних способів формулювання приписів, використання термінів з чітким та строго визначеним змістом, визначення слів та виразів у прямому й безпосередньому їхньому значеннях [1, с. 112].

Слід означити, що правнича термінологія вкорінена в національних правових системах, і з метою правильного і чіткого її використання, слід безпосередньо визначити природу правових понять та їх внутрішні особливості.

Юридичні поняття формуються шляхом абстрагування загальних ознак від великої кількості випадків. Таким чином, «договір» - це правове поняття, абстраговане від різних випадків правовідносин, які називаються договорами. Зазвичай після тривалого обговорення громадськістю, політиками, юристами-консультантами, законодавчими органами і т.д. описується група реальних або можливих життєвих ситуацій, які мають стати об'єктом законодавства з метою регулювання взаємодії людей (цивільне право) або контролю за поведінкою людей (кримінальне право). Більшість правових понять походять з цього процесу, наприклад, аборт, звільнення, лізинг, факторинг, вбивство, крадіжка тощо [2, с. 104].

Укорінені в національній правовій системі, концепції підпорядковуються моральним цінностям, що переважають у цьому конкретному суспільстві в певний період часу. Крім того, кожне правило, кожен закон є результатом політичної дискусії та процесу прийняття рішень: суспільство свідомо обирає засади, на яких його члени житимуть разом. Законодавці зацікавлені в тому, щоб правила виконувалися, а отже, служили своїй меті. Це змусить нормотворців прагнути до найточніших визначень, щоб гарантувати, що дана конкретна ситуація завжди буде вирішуватися так, як вони на це розраховували. Проте вони не можуть передбачити, як розвиватиметься

суспільство з його моральними цінностями і чи не зміниться з часом «реальна життєва ситуація», що лежить в основі правила, докорінно.

Правові поняття в основному:

1) походять із системи моральних цінностей;

2) стосуються конкретних «реальних життєвих ситуацій» у конкретному суспільстві;

3) містять положення про те, як поводитися в цих ситуаціях.

Культурно-специфічні критерії відіграють важливу роль як у процесі створення правових концепцій, так і в процесі їх застосування. Під час відправлення правосуддя концепції доводиться застосовувати до окремих конкретних випадків. Точні інтенціональні визначення в писаному праві перешкоджали б адаптації абстрактного правила до конкретного випадку, що розглядається [2, с.104]. За наявності чіткого дотримання правил формальної визначеності при створенні нового правового поняття, при реалізації норм права залишається все менше можливостей для його розширеного застосування. Водночас, за семантикою правничий термін може бути однозначним або багатозначним. Давні терміни права на різних етапах розвитку мови вживалися для найменування кількох, як правило, суміжних понять («процес», «судова справа», «дізнання», «закон», «судовий орган», «вирок», «пеня», «покарання») [3, с. 122].

У сучасній юридичній науці превалює думка, що визначення правових понять повинні залишати простір для тлумачення законів та адаптації норм до нових або змінених соціальних і моральних умов. Для належного і справедливого застосування системи нормативно-правових актів та незалежного ставлення до суб’єктів права, суб’єкти правозастосування повинні мати певну свободу у застосуванні абстрактних правил до конкретних справ, які можуть частково різнитися. З іншого боку, якщо ця свобода буде надто великою, виникне невпевненість у застосуванні законів, а громадяни не знатимуть, чого очікувати від уповноважених на те осіб [2, с.105].

Крім того, екстенсивне визначення правового поняття може суттєво змінитися внаслідок застосування принципу аналогії, тобто поширення дії норми на інші випадки, не передбачені законом. Тому правові поняття не можуть бути адекватно описані за допомогою інтенсіональних або екстенсіональних визначень. Процес застосування права та концепцій вимагає тлумачення текстів - завдання, для вирішення якого кожна правова система розробила власні правила тлумачення та застосування, що призводить до переосмислення правових концепцій суддями, законодавцями або науковцями.

Всі ці аспекти призводять до того, що правові поняття мають певний ступінь розмитості, а отже, правові визначення є відкритими визначеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кочан І. Правнича термінологія крізь призму лінгвістики. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології».* 2014. № 791. С. 112–117.
2. Sandrini P. Legal Terminology. Some Aspects for a New Methodology. *HERMES - Journal of Language and Communication in Busines.* 1999. № 22. Pp. 101-112. DOI:10.7146/hjlcb.v12i22.25496
3. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології».* 2013. № 765. С. 120–123.

УДК 378.017:502

Міщук І. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного
права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Бухало О. В.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового

інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Україна як і будь-яка інша країна приймає на своїй території іноземців. Даючи змогу реалізуватись, працевлаштуватись та отримати максимальне соціальне забезпечення зі сторони держави, на рівні громадянина України. Цікавим є саме працевлаштування, оскільки існує чимало питань і проблем з якими може зіштовхнутись громадянин іншої країни на теренах України.

Особливості працевлаштування іноземців в Україні розглядали Н. Болотіна, О. Горбань, О. Заржицький, В. Кохан, П. Пилипенко, Н. Хуторян, Ф. Цесарський та ін.

Для того щоб краще розуміти напрям нашого пізнання варто з’ясувати значення суб’єкта теми, а саме поняття «іноземець». Згідно зі ст. 1 ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав [1].

Основний Закон України в ст. 26 точно визначає, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [2]. Це вказує, що Україна йде на зустріч нашим західним гостям й забезпечує їхні права по максимум на європейському рівні.

Іноземці та особи без громадянства, які прибувають в Україну для працевлаштування на певний строк, працевлаштовуються роботодавцем на підставі дозволу на використання праці іноземців, якщо інше не встановлено законодавством України та/або міжнародними договорами [2]. Щоб отримати

можливість бути працевлаштованим підданий іншої держави може мати, або не мати дозвіл на працевлаштування. Розглянемо детальніше обидві катигорії.

Дозвіл повинні мати: наймані іноземці; відряджені; іноземці, що приїхали з метою навчання у закладах вищої освіти.

Без дозволу: іноземці, які проживають в Україні на постійній основі; особи, які потребують додаткового захисту; набули статус біженця або отримали дозвіл на імміграцію до України; працівники медіа із закордону; спортсмени, артисти, працівники мистецтва; працівники аварійно-рятувальних служб; священнослужителі; науковці [3].

Як вже зазначалося, існують винятки щодо працевлаштування іноземця в Україні. Ці винятки стосуються того, що особа, яка має громадянство іншої країни не може обіймати повний спектр сфер праці порівняно із громадянами України.

Відповідно до ст. 8 ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземці та особи без громадянства не можуть призначатися на окремі посади або займатися певною трудовою діяльністю, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або заняття такою діяльністю пов'язане з належністю до громадянства України. Прикладом може стати політична діяльність або політична приналежність [1].

В Україні сьогодні діє низка нормативно-правових актів, що регулюють працевлаштування іноземців на території України: Закон України «Про зайнятість населення»; Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»; Закон України «Про імміграцію»; Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». На перший погляд, ця законодавча база має забезпечувати як іноземцям, які бажають працевлаштуватися в Україні, так і державі, яка регулює цей процес, чіткі та структуровані правила. Проте, при докладному аналізі законодавства та практики його застосування, можна виявити, що існують певні проблеми й недоліки.

Потенційний перелік труднощів з якими стикаються іноземці при працевлаштуванні на території України:

– Складність та тривалість процесу отримання необхідних документів іноземцями, які прагнуть працевлаштуватися в Україні. Цей процес є важким через: письмові процедури (оформлення візи, дозволу на проживання і працевлаштування, які вимагають документального підтвердження та перевірок); часові затрати (очікування на рішення органів міграційної служби або консульських установ); фінансові витрати (отримання дозволів та інших документів може вимагати фінансових витрат, оплату віз та інших послуг);

– Мовний бар'єр, який виникає при незнанні української мови може викликати вагомі непорозуміння. Як наслідок нездатність взаємодіяти з колегами та керівництвом, припущення помилок на роботі, обмеження можливості отримання вищих посад;

– Різниця в культурних звичаях та стилі життя незнання яких може призвести навіть до неповоротного. Удосконалення системи працевлаштування іноземців може бути корисним для України, оскільки це сприятиме залученню іноземних інвестицій та розвитку економіки. У воєнний стан це є особливо важливим напрямом роботи, через спрямованість України до Європейського Союзу. Для цього можуть бути розглянуті заходи, такі як спрощення та точність процедур отримання дозволів, поліпшення соціальних гарантій та інтеграційних програм для іноземців.

На нашу думку необхідно здійснити ось такі кроки для удосконалення цієї системи:

• Спрощення письмового й документального процесу та одночасно покращення й точність цієї процедури. Це забезпечить привабливость для громадян інщої держави та сприятиме залученню більшого числа кваліфікованих іноземних працівників. Можна розглядати впровадження онлайн-сервісів, електронного оформлення документів;

• Для полегшення адаптації іноземців та вирішення проблем мовного бар’єру, державі або ж самим роботодавцям слід мотивувати працівника, надавати йому доступ до мовних курсів та при необхідності оплачувати їх;

• Щоб уникнути культурних конфліктів на робочому місці, варто розуміти та поважати культурні відмінності, проводити навчання з міжкультурного спілкування, сприяти відкритому діалогу та при необхідності вміти вирішувати неоднозначні ситуації конструктивно. Компанії також можуть розглядати можливість створення політик і практик, які враховують культурні відмінності і сприяють позитивному робочому середовищу для всіх співробітників.

Важливими аспектами удосконалення системи працевлаштування є забезпечення законності та захисту прав іноземних працівників, створення сприятливих умов для їхньої адаптації та інтеграції, а також співпраця з міжнародними організаціями та партнерами для вирішення спільних питань у сфері міграції.

Україна, як і багато інших країн, стикається з викликами та можливостями, пов'язаними з працевлаштуванням іноземців. В умовах глобалізації та міжнародної мобільності, цей процес набуває все більшого значення. Оптимальна система працевлаштування іноземців має сприяти не лише економічному розвитку країни, але й зміцненню її міжнародного статусу та культурного розмаїття. Україна має потенціал стати більш відкритою та гостинною країною для іноземних працівників, яка враховує їхні потреби та внесок у розвиток суспільства. При цьому важливо забезпечити баланс між захистом власних інтересів та гарантуванням прав іноземців.

Усе це вимагає узгоджених зусиль з боку уряду, бізнес-спільноти, цивільного суспільства та міжнародних партнерів. Удосконалення системи працевлаштування іноземців є важливим елементом сучасної міграційної політики, який може сприяти економічному, соціальному та культурному розвитку України в умовах всесвітньої взаємодії.

Висновок полягає в тому, що працевлаштування іноземців в Україні - це складний та багатогранний процес, який потребує уваги до різноманітних аспектів, включаючи легальність, гуманітарну підтримку, мовну адаптацію та культурну інтеграцію.

Удосконалення системи працевлаштування іноземців в Україні може бути корисним для країни, сприяючи економічному розвитку та розширенню міжнародних зв'язків. Проте це також вимагає балансу між захистом національних інтересів та забезпеченням прав іноземних працівників.

Успіх удосконалення системи працевлаштування іноземців в Україні залежить від грамотного законодавства, ефективного впровадження політики, співпраці з міжнародними партнерами, а також від відкритості та толерантності суспільства. Важливо розглядати цей процес як можливість для покращення умов життя всіх громадян, незалежно від їхнього походження, та для зміцнення міжнародних відносин України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI Офіційний вісник України. 2012. № 19-20, ст.179.

2. Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Офіційний вісник України. 2010. № 30, ст. 141.

3. Про зайнятість населення: Закон України від 05. 07. 2012 р. № 5067- VI. Офіційний вісник України. 2012. № 63. ст. 2565.

4. Слома, В, М. Правове регулювання працевлаштування іноземців в Україні [Електронний ресурс] / В. М. Слома // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Юридичні науки. 2014. Вип. 3. С. 77–81.

УДК 340.134:004

Наджафлі Е.,
кандидат юридичних наук,
докторант Харківського
національного університету
внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

НОВІ ЯКОСТІ ТА ОБРИСИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ (В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ Е-ДЕМОКРАТІЇ)

Доктрина парламентаризму, що існує у вітчизняній юриспруденції, виражає роль представницьких органів законодавчої влади (легіслатур) у визначенні загальних напрямків зовнішньої і внутрішньої політики держави, найважливіших сфер суспільного життя у формі законів, здійсненні контролю за діяльністю уряду та адміністрації.

Сьогодні переважаючими в конституційно-правовій науці та практиці парламентського будівництва визнаються концепції верховенства парламенту та раціоналізованого парламентаризму, які мають низку своїх модифікацій [1, с. 250]. Тож до останнього часу проблематика оптимальної моделі парламенту і парламентаризму розглядалася здебільшого в ракурсі пошуку певного умовного оптимуму між різноманітними парламентськими та напівпарламентськими формами державного правління [2, с. 110; 3, с. 14], між моно- та бікамеральним способами організації органу законодавчої влади [4, с. 27; 5, с. 9; 6, с. 32] тощо. Відповідно, й основні інтелектуальні та практичні конституційно-правові пошуки рішень щодо інституційного дизайну цього ключового органу публічної влади тривали саме в такому ракурсі. При цьому, як доведено у вітчизняній правовій доктрині, «парламентаризм, як би його не модифікували, завжди залишається в арсеналі справжньої правової державності в будь-якій з її можливих іпостасей» [7, с. 68].

Натомість віднедавна науково-правовий дискурс щодо парламентаризму став помітно змінюватися, стрімко набуваючи нових обрисів. Чи не провідним напрямом його концептуального «зміщення» стали пошуки нової якості парламентаризму (в контексті інституалізації *е*-демократії) та побудови *е*-парламенту як одного з основних її інституційних проявів. Вони ~~що~~ віддзеркалюють утвердження, як впливової, парадигми інформаційного суспільства як ідейного підґрунтя феноменології цифрової держави та електронного парламентаризму. При цьому ключова технологічна роль у наявних та/або прогнозованих (очікуваних) змінах парламентського буття належить інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ), а їхнє

використання передбачає певну правову форму, що зумовлює можливість теоретико-правового дискурсу довкола феномену е-парламенту як важливого інструменту й ключового інституту е-демократії.

Власне, сама концепція е-парламенту стала можливою в контексті пошуку алгоритму оптимізації парламентського устрою в умовах інформаційного суспільства як «такого типу суспільства, у якому суспільні відносини спрямовані на консолідацію (продуктивне об'єднання) з приводу використання інформації, ІКТ і знань у інформаційному просторі» [8, с. 42]; «суспільства нового типу, формування якого відбувається в результаті нової глобальної соціальної революції, що передбачає прискорений розвиток і конвергенцію ІКТ; суспільства знань, у якому головною умовою благополуччя кожної людини і кожної держави стає знання, отримане завдяки вільному доступу та вмінню працювати з інформацією; глобальне суспільство, у межах якого обміну інформацією не заважають ані часові, ані просторові, ані державні кордони; суспільства, яке, з одного боку, сприяє взаємопроникненню культур, а з іншого – відкриває кожному нові можливості для самореалізації» [9, с. 126-127]. Це суспільство характеризується тим, що в ньому «вся сукупність суспільних відносин з метою підвищення ефективності людської діяльності в різних сферах (політиці, економіці, державному управлінні, військовій справі, освіті, культурі, розвагах, особистого життя тощо) максимально реалізується на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій» [10, с. 14]. Отже, ІКТ розглядається як рушій не лише технологічних, але, що важливіше, глибоких соціальних і правових змін, які зачіпають інституціональну й функціональну структури державного механізму.

Природно, що саме формування інформаційного суспільства створює для сучасного парламенту як нові можливості, так і нові виклики (транснаціоналізація парламентаризму, кризові явища в реалізації представницької функції парламентів, посилення нерівномірності внутрішньопарламентського розвитку, відставання інституційного розвитку парламентаризму від розвитку системи виконавчої влади, відносне зменшення

ваги парламентських інституцій, якщо порівняти з виконавчими структурами влади, тощо). Відповідаючи на них, парламент вкотре прагне утвердити себе як життєво необхідний демократичний інститут – цього разу вже XXI ст. Водночас він залишається тим центральним інститутом держави, що найповніше репрезентує інтереси людей у демократичній державі і відіграє вирішальну роль у просуванні публічних соціальних та політичних цінностей, які приносять користь усім членам громадянського суспільства. Саме парламент за сучасних умов має унікальні можливості використовувати новітні ІКТ для демонстрації цінностей відкритості та прозорості в урядуванні та як ключовий орган державного управління в державі активно впливати на розвиток інформаційного суспільства за допомогою цього підходу [11]. Саме його функціонування чи не найрельєфніше доводить, що масштабне використання ІКТ за сучасних умов технологічного розвитку інформаційного суспільства суттєво «розширює прямі і зворотні зв'язки між державою і громадянським суспільством» [12, с. 152].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції : монографія. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2009. 372 с.
2. Георгіца А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 100–116.
3. Шаповал В. Парламентаризм в Україні: пошуки парадигми чи рух до нового? *Віче*. 1997. № 5 (62). С. 14–24.
4. Дурдинець М. Ю. Бікамералізм в українському парламентаризмі: філософсько-правове осмислення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2018. 232 с.
5. Журавльова Г. О. Конституційні засади становлення і розвитку парламентаризму в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 1999. 190 с.
6. Журавський В. С. Теоретичні та організаційно-правові проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму : автореф. дис. … д-ра юрид наук : 12.00.01; 12.00.02. Одеса, 2001. 36 с.
7. Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму та державного управління в Україні. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України ; Ін-т держави та права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. 210 с.
8. Савінова Н. А. Кримінально-правова політика забезпечення інформаційного суспільства в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2013. 510 с.
9. Кушакова-Костицька Н. В. Філософсько-правові засади становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні : дис ... д-ра юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2019. 514 с.
10. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика : монографія. Київ : Едельвейс, 2014. 497 с.

11. World e-Parliament Report 2008. URL : https://publicadministration.un.org/publications/content/PDFs/E-Library%20Archives/World%20E-Parliament%20Report%20series/EParliament%20Report%202008.pdf. P. 12 (дата звернення: 20.08.2023).
12. Громико О. І. Механізми державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2021. 226 с.

УДК 342

Подковенко Т. О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету,
м. Тернопіль, Україна

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ ПРИНЦИПІВ МЕДІАЦІЇ

Медіація – це альтернативний спосіб вирішення спорів, який суттєво відрізняється від розгляду справи у суді або арбітражу. Його головною перевагою є можливість для сторін вільно формувати відносини між собою, обговорювати проблемні аспекти і приймати практично будь-який спосіб вирішення спору між ними. Єдиними обмеженнями є положення закону, принципи етики та соціального співіснування. Тим не менш, свобода формування відносин між сторонами величезна, що важливо, оскільки сторони конфлікту самі вирішують свої справи, а не дозволяють комусь вирішувати свою долю.

Привабливим методом вирішення спорів медіацію робить передусім можливість впливати на власну долю, співпрацювати, продовжувати ділові відносини. Однак переваги медіації, пов’язані зі здатністю самостійно приймати рішення, як вирішити спір, були б марними без гарантії того, що медіація просто безпечна для сторін.

Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів є, насамперед, процесом, ефективність якого неможлива без дотримання чітко визначених принципів, які відображають зміст самої медіації. Крім принципів

добровільності, прийнятності медіатора, неформальності, добросовісності та автономності спору, є також кілька ключових принципів, які можуть дати сторонам підвищене відчуття безпеки, завдяки яким медіація може служити поставленим цілям. Ці правила включають: конфіденційність, неупередженість, нейтральність, професіоналізм, повагу до гідності сторін. Принципи медіації фактично визначають сам процес її проведення і відображають потенційні можливості медіації як альтернативного способу вирішення спору. Вищезазначене стає можливим завдяки застосуванню керівних принципів медіації, які надають сторонам свободу вибору у власних справах та свободу обговорення та вирішення конфліктної ситуації на взаємовигідних умовах для обох сторін спору.

Конфіденційність є одним із найважливіших принципів медіації, без якого важко уявити медіацію. На відміну від принципу гласності судового процесу, медіація не передбачає розголошення інформації, яка стала відома під час підготовки до неї та в процесі її проведення. Вибір медіації як методу вирішення суперечок не завжди може бути продиктований бажанням самостійно вирішити проблеми чи налагодити відносини. Іноді сторони можуть віддати перевагу медіації з тієї простої причини, що медіація, на відміну від судового розгляду, є конфіденційною.

Визначення конфіденційності в медіації суттєво не відрізняється від значення терміну конфіденційність поза медіацією. Відповідно до визначення зі Словника української мови, «конфіденційний» – означає: який не підлягає розголосові; довірчий, таємний [1, с. 273]. Іншими словами, конфіденційність означає збереження чогось в таємниці, стриманість, нерозголошеність. Конфіденційність медіації означає, що сторони та медіатор зобов’язуються нікому не розголошувати інформацію про факти та події, отримані під час медіації.

Як зазначає Н. Мазаракі, «унікальний характер медіації як альтернативного позасудового методу вирішення спору надає особливого змісту поняттю конфіденційності, яке є наріжним каменем процесу медіації.

Виважене гарантування дотримання конфіденційності впродовж та після завершення медіації є саме тим чинником, який гарантує її ефективність та заохочує сторони спробувати вирішити спір за участю медіатора, а не звертатися до суду» [2, с.30]. Більшість людей не погодилися б брати участь у медіації, якби не мали гарантії, що те, що вони скажуть під час медіації, залишиться таємницею. Проте є деякі конкретні випадки, коли медіатор може сумніватися, чи повинен він або вона суворо дотримуватися принципу конфіденційності медіації.

Конфіденційність у медіації відіграє дуже важливу роль. Отримавши гарантію конфіденційності від медіатора, сторони впевнені, що нічого, що було або буде сказано під час медіації, жодних деталей щодо приватної чи професійної сфери, не буде передано іншим. Отримання такого запевнення визначає форму та зміст медіації.

Зміст принципу конфіденційності досить вдало описує С. Йосипенко. На думку вченого, конфіденційність полягає у тому, що інформація щодо підготовки та проведення медіації є конфіденційною, якщо сторони медіації не домовилися про інше. Медіатор, сторони та інші учасники медіації не мають права розголошувати інформацію щодо медіації без згоди сторони, яка надала таку інформацію [3, с.132]. Гарантії конфіденційності дозволяють сторонам вирішити багато питань, які на перший погляд не складають безпосередньо зміст спору. Саме завдяки конфіденційності, про яку згадує медіатор у своєму монолозі на початку медіації, сторони відкриваються та говорять про існуючі суперечності як об’єктивно, так і емоційно. На практиці під час першої медіаційної зустрічі медіатор пояснює сторонам загальну інформацію про медіацію, мету зустрічі, правила, які застосовуються під час медіації, а також те, що медіація є конфіденційною, і водночас зобов’язує сторони та самого медіатора зберігати в таємниці всю інформацію, отриману під час медіації.

Як зазначає М. Мішкін-Войцеховська, медіації доволі часто торкаються дуже емоційних і часом незручних питань, якими учасники не хочуть ділитися навіть зі своїми близькими, а тим більше з незнайомими людьми (суддя,

присяжні, секретар, громадськість). Також у випадках, коли емоції особистого чи навіть інтимного характеру (медіація у цивільних справах, медіація у справах між подружжям) можуть відігравати меншу роль, а на карту поставлені такі атрибути, як компанія, бренд, добре ім'я чи інші компоненти, пов'язані з веденням бізнесу (наприклад, комерційна таємниця або інформація про клієнтську базу), принцип конфіденційності відіграватиме дуже важливу роль у відповіді на запитання, чи є медіація правильним способом вирішення конкретного спору [4, с. 23]. У багатьох випадках (особливо, що стосуються комерційної діяльності), принцип конфіденційності може стати фундаментальним аргументом при прийнятті рішення про те, що саме вирішення спору шляхом медіації буде корисним.

О.Можайкіна відзначає, що конфіденційність медіації може бути процедурною та предметною (змістовною). Процедурна конфіденційність передбачає нерозголошення медіатором, сторонами та іншими учасниками медіаційного процесу інформації щодо самої участі в медіації. Авторка наголошує, що межі такої конфіденційності визначаються безпосередньо усіма учасниками медіації – медіатором спільно зі сторонами та іншими учасниками (експертами, адвокатами, представниками, помічниками, родичами та ін.) [5, с.56]. Предметна конфіденційність передбачає нерозголошення медіатором, сторонами та іншими учасниками медіаційного процесу тієї інформації, яка стала відомою під час переговорного процесу.

Важливим аспектом при характеристиці конфіденційності медіації є звернення до міжнародних стандартів медіації. Зокрема, стаття 14 Правил примирення Комісії права міжнародної торгівлі Організації Об'єднаних Націй, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН 4 грудня 1980 року, передбачає, що мировий посередник і сторони повинні зберігати конфіденційність у всіх питаннях, пов'язаних з процедурою примирення. Конфіденційність також поширюється на мирову угоду, за винятком випадків, коли розголошення необхідно для цілей реалізації та примусового виконання (мирової угоди) [4, с. 24].

Важливу роль щодо поширення медіації в Європейському Союзі відіграла Зелена книга про альтернативні методи вирішення спорів у цивільних і комерційних справах, прийнята 19 квітня 2002 року Європейською комісією. Постулати цієї Книги детально описують, як має регулюватися конфіденційність у медіації, як щодо медіатора, так і сторін [6].

За сприяння Європейської комісії в 2004 році Європейським парламентом було ухвалено Європейський кодекс етики медіаторів, в якому визначено принципи професійної діяльності медіатора. Зокрема, у статті 4 зазначено, що «медіатор повинен зберігати конфіденційність усієї інформації, що випливає з медіації або у зв'язку з нею, включно з фактом того, що медіація має відбутися або відбулася, за винятком випадків, коли це вимагається законом або громадською політикою. Будь-яка інформація, конфіденційно розкрита медіаторам однією зі сторін, не повинна бути розголошена іншим сторонам без дозволу або якщо цього не вимагає закон» [7].

Крім того, Європейський Парламент і Рада Європейського Союзу прийняли 24/05/2008 Директиву Європейського Парламенту та Ради про певні аспекти медіації в цивільних і комерційних справах. Однак, слід мати на увазі, що сфера застосування Директиви обмежена питаннями, пов'язаними з транскордонним посередництвом, і призначена лише як рамковий регламент для держав-членів Європейського Союзу. У пункті 8 Директиви зазначено, що «положення цієї Директиви мають застосовуватися лише до медіації в транскордонних спорах, але ніщо не повинно перешкоджати державам-членам застосовувати такі положення також до процедури медіації у внутрішніх справах» [8]. У статті 7 Директиви визначено, що «зважаючи на те, що медіація має проводитися з урахуванням вимог конфіденційності, держави-члени зобов'язані подбати про те, щоб, за винятком випадків, коли сторони не домовляться інакше, ані медіатори, ані особи, залучені до адміністрування процесу медіації, не примушувалися давати свідчення у цивільному або господарському судових процесах чи арбітражі стосовно інформації щодо або у зв'язку з процесом медіації, окрім: (а) коли це необхідно для заперечення

міркувань державної політики держави-члена, якої це стосується, зокрема, коли йдеться про забезпечення захисту найкращих інтересів дітей або попередження шкоди фізичному чи психічному здоров'ю особи; або (b) коли розголошення змісту угоди, укладеної в результаті медіації, необхідне для реалізації або забезпечення виконання цієї угоди [8]. Варто наголосити, що положення параграфу 1 Директиви не заважає державам-членам впроваджувати більш суворі заходи для захисту конфіденційності медіації.

Положення Закону України «Про медіацію» відповідно до європейських стандартів також закріплюють основні принципи медіації, а саме: «медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації» [9]. Окрім того, у законі деталізується, що «конфіденційною інформацією вважається вся інформація, яка стала відома під час підготовки до медіації та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації» [9].

Таким чином, конфіденційність є необхідною умовою довіри сторін одна до одної, до медіатора та до медіації як такої. Якби медіація не була конфіденційною, сторони не почувалися б спокійно, вони б воліли мовчати про певні ситуації, а можливо, і взагалі не хотіли б брати участь у медіації, незважаючи на переваги, які вона приносить. Важливим висновком щодо досліджуваної теми є позитивне твердження про те, що в Україні прийнято Закон «Про медіацію», положення якого гарантують конфіденційність у медіації, що уможливлює та полегшує проведення процесу медіації. Реалізація ідеї посилення правового захисту принципу конфіденційності сторін та інших осіб, які беруть участь у процедурі медіації, як з боку медіатора, так і сторін, у формі створення відповідних правових норм, сприятиме популяризації медіації як альтернативного способу вирішення спорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 4. С. 273. URL: http://ukrlit.org/slovnyk (дата звернення: 25.09.2023).

2. Мазаракі Н. Зміст принципу конфіденційності медіації. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2017. Випуск 6 (21). Том 1. С. 30–33.

3. Йосипенко С. Т. Принципи медіації у приватно-правових спорах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. № 35. С. 130–133.

4. Miszkin-Wojciechowska M. Prawne gwarancje poufności mediacji gospodarczej i cywilnej – ocena regulacji prawa polskiego na tle wybranych rozwiązań w prawie obcym. *Kwartalnik ADR.* 2010. № 2 (10). S. 23–34.

5. Можайкіна О. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-правових відносинах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 5. С. 55–58. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2017/15.pdf (дата звернення: 25.09.2023).

6. Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law 19.04.2002 COM (2002) 196. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/61c3379d-bc12-431f-a051-d82fefc20a04 (дата звернення: 25.09.2023).

7. European Code of Conduct for Mediators. URL: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf *(дата звернення: 25.09.2023).*

8. Директива 2008/52/ЕС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах № 2008/52/ЄС від 21.05.2008 року URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95z (дата звернення: 25.09.2023).

9. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 342.951:351.82

Рогозіннікова К. С.,
кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Нині в Україні відбуваються активні військові дії, що призводять до втрати ресурсів та погіршення показників у низці секторів економіки України. Як наслідок відбувається падіння доходів із різних напрямів підприємницької

діяльності, масове закриття підприємств, установ та організацій, які розташовані на окупованих територіях, порушення логістики ведення бізнесу, що призвело до скорочення грошових надходжень до бюджетів різних рівнів та до зниження рівня доходів населення країни в цілому. Проте слід віддати належне законодавчому органу країни, який розробив та впровадив нормативно-правові ініціативи з метою підтримки економіки держави в умовах війни в Україні, а саме податкових та митних реформ.

Зосередимо увагу на змінах, які стосуються роботи митних органів України, а саме про прийняття пакету податкових та митних реформ, які визначені законами України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24.03.2022 № 2142-IX [1] «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» від 01.04.2022 № 2173-IX [2].

Згідно із Законом України від 24.03.2022 № 2142-IX [1] законодавець передбачив внесення змін до Митного кодексу України:

- впорядкування організаційних аспектів, а саме, у зв’язку з військовим станом у державі, відбулося передавання повноважень органів митниці, які не можуть здійснювати оформлення товарів іншим митним органам навіть без їх пред’явлення;

- не справляється оплата за митне оформлення митними органами поза їх робочим місцем або поза розташуванням самих митних органів;

- розширення повноважень органів виконавчої влади щодо встановлення категорій товарів, стосовно яких не здійснюються заходи сприяння захисту прав інтелектуальної власності зі сторони митних органів;

- розкриття особливостей митного оформлення товарів та митного контролю, які підлягають державному експортному контролю.

З урахуванням оголошеного воєнного стану в Україні пріоритетними напрямами нормотворчої та методологічної діяльності митних органів стали:

- вдосконалення чинного законодавства з метою забезпечення потреб обороноздатності країни;

- сприяння ввезенню на митну територію України гуманітарної допомоги для Збройних Сил України та запобігання використанню в комерційних цілях товарів під виглядом гуманітарної допомоги;

- контроль правомірності застосування пільг зі сплати митних платежів та недопущення втрат державного бюджету;

- забезпечення доступності інформації з митних питань;

- реформування порядку сплати митних платежів;

- удосконалення митних формальностей та системи управління ризиками [3].

У цей важкий період система митних органів відіграє важливу роль у життєдіяльності нашої держави. Слід пам'ятати, що законодавство з питань митої справи знаходяться у процесах постійної реформації у зв'язку з необхідністю інтеграції правових норм до стандартів Європейського Союзу. Нині до цього процесу вимушено приєднується проблема вирішення проблем, які виникли під час дії воєнного стану. Слід зазначити, що ті нормативно-правові акти, які були розроблені для подолання проблем котрі виникли у зв'язку з військовою агресією російської федерації, справили позитивний ефект.

Державна митна служба України та її територіальні органи керуються у процесі реалізації своєї компетенції виключно положеннями чинного законодавства, і не можуть виходити за межі цих норм.

Результат упровадження нормативно-правових ініціатив мав спричинити:

- зменшення податкового навантаження на малий та середній бізнес на період дії воєнного стану;

- створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;

- здійснення митного контролю та виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі на підставі електронних документів (електронне декларування), за допомогою технічних засобів контролю тощо;

- забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати.

Розгляд особливостей організації діяльності митних органів України в умовах дії правового режиму воєнного стану дозволяє зробити висновки про їх ефективність, а саме у частині оперативного вжиття заходів щодо спрощення процедури переміщення економічно важливих товарів та для Сил оборони через митний кордон. Однак залишилась прогалина у забезпеченні прозорості переміщення товарів через митний кордон України та вкрай низький рівень ефективності цієї роботи. Це свідчить про збереження високого рівня корумпованості даної системи, що впливає на обсяги надходження митних платежів та оподаткування зовнішньоекономічної діяльності держави.

Зменшення рівня корупції можна зробити за рахунок реформування судової та правоохоронної системи, а також змінити метод нарахування заробітної плати працівникам митних та правоохоронних органів, наприклад, премія у формі відсотку від сплаченого штрафу. У зв’язку з даним правовим режимом деякі митні структурні підрозділи опинилися у простої, що призвело до зміни розподілу навантаження. Адже весь потік товару, який раніше проходив через аеропорти, морські порти перейшли на автомобільні та залізничні пункти пропуску в основному на західному напрямку.

Виникла потреба в оперативних змінах у роботі таких органів щодо збільшення пропускної спроможності. Державною митною службою України було визначено ряд митниць, котрі уповноважили відповідних посадових осіб на виконання функцій та завдань за напрямком організації митного контролю та митного оформлення митних органів, що тимчасово перебувають у простої.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20 (дата звернення: 11.10.2023).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 01.04.2022 № 2173-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20 (дата звернення: 11.10.2023).
3. Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С.49-54.

УДК 342

Смаль І. І.,
кандидатка філософських наук,
доцентка кафедри історії,
теорії держави і права та філософії.
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка
Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна

КУЛЬТУРА ВИКРИТТЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Європейська комісія у висновку щодо заявок на членство в Європейському Союзі, поданих Україною, Грузією та Республікою Молдова від 17 червня 2022 року зазначила, що Україна досягла значного прогресу на шляху до верховенства права, проте подальша боротьба з корупцією залишається однією з основних вимог суспільства [1]. Саме це спонукає українську державу шукати шліхи та способи подолати корупцію як одне з найбільш ганебних соціальних явищ.

Зауважимо, що загалом корупцію прийнято визначати як протиправну діяльність, що полягає у використанні службовими особами їхніх прав и посадових можливий для особистого збагачення. Експерти відзначають, що феномен корупції полягає в тому, що виникнення цього соціального явища можливе у будь-якому суспільстві, оскільки воно зумовлене особливістю

людської природи та недосконалістю інститутів влади. «Там, де корупція перемагає, державна влада перетворюється на владу клептократів, що неминуче призводить до соціальних катаклізмів, революційних потрясінь, а там, де їй успішно протидіють, панує право та економічне процвітання» [2, с. 144].

Усвідомлюючи усі небезпеки корупції Україна упродовж минулого десятиліття активно формує власну антикорупційну політику, важливим елементом якої можна вважати «Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки». У цьому документі корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню і розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів [1]. У зав'язку з цим визначено система заходів з метою запобігання і протидії корупції, серед яких чільне місце посідає формування негативного ставлення до корупції. Зокрема, мовиться про утвердженню в суспільстві культури верховенства права, атмосфери доброчесності та нетерпимості до корупції, що має стати основою не лише нульової толерантності до цього асоціального явища, але й спонукати до протидії корупції, зокрема викриваючи її. Отже на часі формування культури викривача.

Голова Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) Олександр Новіков наголошує, що питання виховання культури викривання корупції – важлива частина забезпечення нульової толерантності до корупції у суспільстві загалом. «Звичка повідомляти про корупцію – це питання формування нової культури у суспільстві, закріплення тих культурних змін, які відбуваються з нами під час війни. Сьогодні українці відстежують російські танки, повідомляють про активи російських олігархів, колаборантів. Усе це забезпечує формування загальної культури доброчесності, яка має стати частиною нашої національної ідентичності після війни», – підкреслив Олександр Новіков [3].

В основу філософії культури викривання корупції покладена теза, що ефективна боротьба з корупцією можлива тоді, коли кожен громадянин має можливість і моральні стимули, аби викривати корупцію. У межах психолого-

особистісного підходу особливе значення щодо формування культури викривання надається системі цінностей, норм, правил, зразків поведінки, способів діяльності, принципів спілкування, що ґрунтується на позитивному досвіді спільної діяльності викривачів й правоохоронних органів. Правову основу формування та функціонування механізму заохочення та формування культури повідомлення складають Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією.

При цьому згідно з абз. 20 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» у національному законодавстві викривач – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [4].

Попри вагоме теоретичне й правове обґрунтування треба визнати, що культура викривання корупції в Україні знаходиться у зародковому стані. Отож, з боку держави необхідні серйозні інвестиції у процеси й механізми (в тому числі освітнього плану) задля формування у суспільстві стійкого уявлення про корупцію як явище, що суттєво сповільнює соціально-економічний розвиток держави, а також усвідомлення того, що недоброчесні практики завжди є невигідними для людини та суспільства у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. Затверджено Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n93 (дата звернення: 25.09.2023).

2. Ярмиш О., Мельник Р. Спеціалізовані антикорупційні інституції: світовий досвід та національна модель. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 144–155.

3. Як сформувати культуру викривання та чому важливі викривачі корупції та інших правопорушень під час війни обговорили під час конференції «Викривачі корупції в Україні: успіхи та виклики». Національне агентство з питань запобігання корупції. 05.09.2022. URL : https://nazk.gov.ua/uk/yak-sformuvaty-kulturu-vykryvannya-ta-chomu-vazhlyvi-vykryvachi-koruptsiyi-ta-inshyh-pravoporushen-pid-chas-vijny-obgovoryly-pid-chas-konferentsiyi-vykryvachi-koruptsiyi-v-ukrayini-uspihy-ta-vyklyky/ (дата звернення: 25.09.2023).

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (зі змінами та доповненнями) URL : https://nazk.gov.ua/uk/yak-sformuvaty-kulturu-vykryvannya-ta-chomu-vazhlyvi-vykryvachi-koruptsiyi-ta-inshyh-pravoporushen-pid-chas-vijny-obgovoryly-pid-chas-konferentsiyi-vykryvachi-koruptsiyi-v-ukrayini-uspihy-ta-vyklyky/ (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 342

Цимбалюк В. І.,
кандидат юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
директор Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

КОНЦЕПТ «НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Фундаментальним завданням української держави нині поряд з перемогою над московськими агресорами можна вважати завдання практичної реалізації євроінтеграційних устремлінь України. Важливою складовою процесу євроінтеграції є долучення й прийняття цінностей Євросоюзу. Значення таких цінностей доводиться тим фактом, що преамбула Договору про Європейський Союз (1992 р.) містить положення про значення універсальних для ЄС цінностей, зокрема таких: недоторканні та невідчужувані права людської особистості, свобода, демократія, рівність та правова держава [1]. Означені універсальні для ЄС цінності, серед іншого, виступають основою концепції «належного врядування» («good governance»), реалізація якої також

має розглядатися як принципова складова процесу інтеграції України до Європейського Союзу.

Наявні дослідження вказують, що концепція належного врядування була сформульована у 90-х роках XX ст. й «передбачала насамперед співпрацю влади, громадськості, бізнесу, інших зацікавлених сторін у створенні системи, яка б сприяла максимальному вивченню і задоволенню потреб громадян у короткостроковій і довгостроковій перспективах» [2, с. 126]. Експерти ООН вказували також на те, що належне врядування покликане посилити: 1) існуючі процеси прийняття рішень на основі консультацій та участі на національному та місцевому рівнях громадських активістів; 2) наявні форми підзвітності органів влади та запропонувати нові; 3) роль громадянського суспільства та ЗМІ у підтримці соціальної відповідальності владних інститутів [3, с. 59].

Важливо відзначити, що концепція належного врядування впродовж свого існування зазнавала переосмислення й змін. Зокрема, наявні дослідження показують, що первинні принципи належного врядування впродовж минулих двох десятиліть були доповнені такими принципами: 1) політична стабільність і відсутність злочинності/тероризму; ефективність уряду; якість регуляторної політики; контроль за корупцією [4, с. 38]; 2) прозорість; орієнтація на консенсус; субсидіарність і пропорційність; рівність та інклюзивність, надійний фінансовий менеджмент [2, с. 127-128]. Зрештою, Комітет міністрів Ради Європи у 2008 році у «Стратегії щодо інновацій та належного врядування на місцевому рівні» затвердив дванадцять принципів належного врядування . Наголосимо, що необхідність такої Стратегії пояснювалася тим, що належне врядування є вимогою на всіх рівнях державного управління, але при цьому місцевий рівень (у нашому випадку – рівень територіальних громад) має фундаментальне значення, оскільки місцева влада є найближчою до громадян і надає їм основні послуги.

Щодо перспектив впровадження принципів і стандартів належного врядування в українську практику врядування, то маємо відзначити, що проведений нами аналіз нормативно-правових актів, які регламентують

врядування в Україні, надає підстави констатувати у базових законах відображення основних принципів належного врядування. Нині українське законодавство корелює з міжнародними (зокрема європейськими) актами, які визначають засади реалізації ідей демократії й верховенства права у практиці публічного адміністрування. Вважаємо, що українська влада на практиці нині реалізує концепт «належного врядування». При цьому, каталізатором перетворень у національній системі управління виступають активні поточні євроінтеграційні процеси, а також фундаментальна позиція українського суспільства щодо необхідності остаточної відмови від радянських і пострадянських управлінських підходів та якнайшвидшого повернення у простір європейських суспільно-політичних цінностей і норм.

Принциповий характер для нашого дослідження становлять положення Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 831-р від 21 липня 2021 р.. Основною метою цього документу визначено побудову в Україні спроможної сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських стандартів та досвіду. При цьому очікуваними результатами реалізації відповідної Стратегії, серед іншого, визначено: 1) забезпечення надання послуг високої якості та формування зручної адміністративної процедури для громадян і бізнесу; 2) розбудова ефективних і підзвітних громадянам державних інституцій, які формують державну політику та успішно її реалізують для сталого розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Договір про Європейський Союз. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення 17.09.2021).

2. Ткаля О. В. Розуміння належного врядування за сучасних умов. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2020. Том 31 (70) Ч. 2 № 2. С. 125–130.

3. Governance. Post-Disaster Needs Assessment guidelines Volume B. 2004. 64 p. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/PDNA_Governance_FINAL.pdf (дата звернення: 25.09.2023).

4. Пухтецька А. А. Запровадження принципів та стандартів належного урядування у діяльності публічної адміністрації. *Наукові записки НаУКМА*. 2010. Т. 103: Юридичні науки. С. 36–40.

УДК 657

Цимбалюк В. І.,
кандидат юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
директор Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Градиська Ю. В.,
старший викладач
кафедри конституційного права
та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Згідно з процесуальним законодавством України, шляхом проведення судово-бухгалтерської експертизи вирішується більшість питань саме економічного характеру, що стоять перед слідчими або ж судовими органами. Варто зазначити і те, що бухгалтерські і інші економічні знання грають значну роль у кримінальному та цивільному судочинстві, у попередженні корисливих правопорушень та організації й здійсненні оперативно-розшукових і профілактичних заходів. І саме судова експертиза є дійсно дієвим інструментом в оволодінні цими знаннями з метою їх застосування в юридичній практиці. Економіко-правові знання, вміння правильно їх застосовувати для захисту

державного чи колективного майна від злочинних посягань є важливою складовою професіональної компетенції юриста.

Перераховане вище зумовлює актуальність обраної нами теми. Головною метою цієї роботи є розкриття поняття судової бухгалтерської-експертизи, її застосування та значення в юридичній практиці.

Вагомий внесок у формування теоретичних та організаційно-практичних засад судово-бухгалтерської експертизи здійснили вчені економічного напряму. Окремі питання теорії, організації та методики судово-бухгалтерської експертизи знайшли відображення у працях вітчизняних вчених: М. Білухи, М. Камлика, В. Шевчука; зарубіжних вчених: Т. Арзуманяна, Г. Атанесяна, А. Бєлова, Б. Бор'яна, Н. Гаджиєва, Т. Дміт-рієнко, С. Іванова, М. Ласкіна та ін., проте буде доцільно більш детально розглянути тему.

Значні зміни в економічній діяльності нашої держави почали відбуватись з набуттям Україною незалежності. З'явились і інтенсивно розвивались нові види економічних відносин, інститутів, а також суттєво змінювались структурно ті, що функціонували раніше. У свою чергу, це відобразилось і на бухгалтерському обліку та контролі. Кількість саме економічних правопорушень та приховування їх наслідків зросла через зміни законодавства та стрімкий розвиток сучасних технічних засобів обробки і передавання інформації.

Відповідно, під час розслідування правоохоронними органами різного роду правопорушень, виникає багато спірних питань, для вирішення яких необхідні спеціальні знання.

Ухвалення закону України «Про судову експертизу», стаття 1 якого містить таке визначення: «…Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду» [1, с. 233] та низки інших законодавчих актів створює реальну можливість використання всіх досягнень науки в діяльності установ влади, державного управління, правоохоронних

органів для захисту прав громадян та інтересів держави, зміцнення правопорядку й законності.

Призначення судово-бухгалтерської експертизи, є однією з гарантій повноти, всебічності та об'єктивності дослідження фактичних обставин справи [2, с. 193].

Порядок призначення судової експертизи, в тому числі і судово-бухгалтерської, визначений Кримінально-процесуальним, Цивільно-процесуальним та Господарсько-процесуальним кодексами України, Кодексом адміністративного судочинства України, Законом України «Про судову експертизу», Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та іншими нормативно-правовими актами з питань судової експертизи.

Судово-бухгалтерська експертиза може призначатись під час розслідування та розгляду в судовому порядку кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення (порушення порядку формування і застосування цін і тарифів, порушення правил ведення касових операцій, порушення законодавства у фінансових питаннях тощо), справи юрисдикції господарських судів (наприклад, спори юридичних осіб і фізичних осіб, офіційно зареєстрованих у статусі приватних підприємців, що виникають при зміні і виконанні господарських договорів, справи про банкрутство), цивільних (привласнення, посадові (службові) злочини).

Як зазначає І. Волкова, у багатьох громадян, що займаються підприємницькою діяльністю, у підприємств малого і середнього бізнесу постійно виникають колізії юридичного характеру. Для кваліфікованого вирішення таких проблем необхідна не тільки правова освіта, а й спеціальні знання з макро- та мікроекономіки, фінансового, управлінського, податкового обліку, економічного аналізу, державного фінансового контролю, аудиту, фінансів та, зокрема, з такої важливої інституції, як судово-бухгалтерська експертиза [6, с. 4].

Значення судово-бухгалтерської експертизи в юридичній практиці було і залишається надзвичайно актуальним, адже висновок експерта-бухгалтера є одним із видів доказів при розгляді справи.

Практика показує, що злочинні дії тягнуть за собою виникнення слідів злочинної діяльності в документах бухгалтерського обліку, планових і нормативних документах. Відтак вони стають предметом наукового зацікавлення і вивчення з метою не тільки знешкодження й розкриття злочинів, а й запобігання їх.

Судово-бухгалтерська експертиза має особливе значення в юридичній практиці, зокрема в практиці діяльності:

- оперуповноваженого відділу державної служби боротьби з економічною злочинністю, ревізора, аудитора - вони повинні знати нормативи ліцензування діяльності підприємств, володіти основами бухгалтерського обліку, судової бухгалтерії, судово-бухгалтерської експертизи;

- слідчого, судді, адвоката, прокурора – вони мають володіти знаннями про характер злочинної діяльності у відповідних галузях господарства для встановлення механізму та технологічного процесу слідоутворення у обліковій, нормативній, плановій, технологічній інформації;

- юриста підприємства - він повинен враховувати бухгалтерські питання під час оформлення претензій, позовних документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.94р. №4038-XII (зі змінами і доповненнями). Законодавства України. URL : http:www.zakon.gov.ua (дата звернення: 05.06.2022).

2. Глібко В. М., Бущан О. П. Судова бухгалтерія Київ: Юрінком Інтер, 2004. 224 с.

3. Волкова І.А. Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 84 с.

УДК 005.57(075) : 342

Якимчук М. Ю.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Скупська К. А.,
здобувачка вищої освіти
другого магістерського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ВПЛИВ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА УСПІШНУ ПРАКТИКУ ЮРИСТА

У світі юридичних практиків точність, чіткість, нормативність, лаконічність є важливим аспектом, однак не можна недооцінювати роль невербальної складової, яка має вагомий вплив на виконання професійних завдань юриста. У цьому контексті невербальна комунікація охоплює широкий спектр факторів таких, як жести, міміка, постава, вираз обличчя, відстань між співрозмовниками тощо, які впливають на сприйняття інформації, взаєморозуміння в юридичній сфері.

На нашу думку, цей аспект комунікації є особливо важливим, адже юрист впродовж дня взаємодіє з різними клієнтами, колегами, судами та іншими учасниками процесу. Невербальна складова має значний вплив на співрозмовника, на результат переговорів, при розгляді судових справ.

Мета роботи – визначити основні невербальні засоби комунікації в юридичній сфері і дати оцінку їх значенню та ефективності.

Проблемні аспекти невербальних засобів комунікації досліджено у працях українських і зарубіжних науковців: І. Ковалинської, В. Лукашевича, О. Марченко, О. Невмержицької, А. Пиза, М. Якимчук, A.Herta, Murphy, W.Herbert, Hildebrandt та інших.

Незважаючи на те, що поняття «невербальна комунікація» є розповсюдженим у багатьох країнах світу, різні науковці інтерпретують його з різних точок зору.

Науковець О.Марченко вважає невербальне спілкування у професійній діяльності частиною основи орієнтацій у спілкуванні для комунікатора. Він визначає невербалістику, як просторові та візуальні «ключі» для спілкування і відносить сюди пози, жести, міміку. Через дані фактори можна навчитися аналізувати оточуючих, розуміти їх ставлення до вас особисто, і навіть дізнатися про наміри та здібності, які вони приховують [3, с. 97].

І. Ковалинська розглядає невербальну комунікацію як спілкування за допомогою мови жестів, міміки, рухів тіла й деяких інших засобів, що не включають в себе мовні. А також наголошує на тому, що даний аспект у різних народів має свою специфіку та особливості [2, с. 17].

Аналіз наукових студій дав можливість нам уточнити дефініцію «невербальна комунікація юриста», яке ми будемо розуміти *як процес передачі інформації, інтенцій та інших сигналів без використання словесних засобів (усних чи писемних), які можуть впливати на сприйняття та розуміння юриста, його взаємодію з клієнтами, колегами та іншими учасниками юридичного процесу.*

Цікавою для нашого дослідження є думки відомих американських професорів у галузі ділового спілкування Herta A. Murphy and Herbert W. Hildebrandt, які у своїй книзі «Effective Business Communications» визначають три основні елементи невербальної комунікації: зовнішність, мова тіла та звукова комунікація [1]. Адаптуємо ці складові до професії юриста.

Вважаємо, що в усному спілкуванні зовнішній вигляд юриста є важливою складовою. Одяг, зачіска, використання косметики, охайність і статура змушують співрозмовника сформувати враження про соціально-економічний рівень, компетентність тощо.

Мова тіла, і особливо міміка, можуть надати важливу інформацію, яка може не міститися у вербальній частині спілкування. Вираз обличчя є особливо важливим, оскільки він може показати приховані емоції, які суперечать словесним. Інші форми мови тіла, які можуть надати підказки для спілкування, це поза і жести. Впевнений у собі юрист ніколи не буде крутити у руках ручку, уникати зорового контакту, постійно протирати окуляри та безцільно ходити по кімнаті або ж постійно дивитися на годинник. Жести можуть підкреслити та покращити розуміння, якщо їх використовувати помірно, але постійне використання жестів може відволікати слухачів і викликати нервозність.

Важливо також відзначити, що парфуми чи інші запахи справляють враження на опонента, клієнта або партнера, а отже вони також не мають бути занадто яскраво вираженими. Зауважимо, що тиша також є формою невербального спілкування. Затяжне мовчання може свідчити про відсутність розуміння або навіть образи під час особистої дискусії.

На нашу думку, професійного юриста формують не лише навички в особистому подаванні доречних невербальних сигналів, які будуть правильно сприйняті опонентом, клієнтом або партнером, але й спеціальні уміння слухати і розпізнавати невербальні сигнали, які проектує інша людина.

Зауважимо, що невербальні засоби є важливою складовою професійної діяльності юриста, оскільки вони допомагають покращити якість комунікації, сприяють ефективним переговорам і судовому процесу, а також допомагають побудувати довіру та впливати на інших учасників юридичних справ.

Аналіз наукових праць дозволив нам виокремити основні аспекти ролі невербальної комунікації в професійній діяльності юриста:

1) Вираз обличчя, міміка (беззаперечно, що за допомогою них можна передати важливу інформацію про почуття, думки і ставня до справи.

Наприклад, вираз серйозності або співчуття може вплинути на те, як клієнт сприймає вашу аргументацію);

2) *постава, жести* (за допомогою цих засобів можна контролювати хід розмови, а також і справити позитивні враження на свого співрозмовника);

3) *темп, інтонація* (тон голосу, темп і гучність – важливі складові успішного виступу. Наприклад, рішучий і впевнений голос може підсилити аргумент, а обережний – може спонукати до роздумів).

Вважаємо, що розуміння невербальних засобів спілкування може допомогти юристу донести свою думку, успішно витлумачити отриману інформацію. З іншого боку, завдяки вербальній, або ж словесній, комунікації людина може ввести свого співрозмовника в оману, проте мова тіла може легко видати. Іноді невербальні повідомлення суперечать словесним; часто вони виражають справжні почуття точніше, ніж усна чи письмова мова.

Успішний юрист повинен бути обізнаним з невербальною комунікацією, а також вміти використовувати ці навички для досягнення кращого спілкування з клієнтами, колегами, суддями й іншими учасниками правового процесу. Важливість правильного підходу до невербальної комунікації полягає в тому, що вона може підсилити або знизити довіру, ефективність спілкування та вплив на результати справ.

Отже, для досягнення успішної практики юристу необхідно постійно розвивати навички невербальної комунікації, бути уважним до свого власного виразу тіла і вивчати реакції інших. Розуміння мови тіла, жестів, міміки та правильне їх використання може яскраво охарактеризувати як самого юриста, так і його співрозмовника. Знання невербальної комунікації допоможе юристу покращити взаєморозуміння, збільшити вплив і забезпечити більший успіх в професійній діяльності

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв’язання усіх аспектів обраної проблеми. Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на вивчення та систематизацію основних аспектів невербальної комунікації юриста у залі суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Murphy, Herta A., Herbert W. Hildebrandt. *Effective Business Communications. Seventh Edition.* McGraw-Hill. URL: https://prezi.com/l6u6mvd2cqrl/what-does-it-really-mean-to-communicate/ (дата звернення: 9.10.2023).
2. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ: Освіта України. 2014. 289 с.
3. Марченко О. В. Комунікативна культура юриста. Дніпропетровськ: Інновація. 2015. 200 с.
4. Пиз А., Піз Б. Мова рухів тіла (Мова жестів) URL: https://knigogo.com.ua/chitati-online/mova-ruhiv-tila/ (дата звернення: 9.10.2023).

УДК 674. 658

Атаманчук О. І.,
викладач історії і правознавства вищої категорії
циклової комісії суспільних дисциплін
ВСП «Хмельницький торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ»
м. Хмельницький, Україна

ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ

Дослідження присвячене визначенню правових можливостей договірного нематеріального стимулювання трудової активності працівника. Зауважимо, що у зарубіжних країнах «поруч із фінансовою стороною, помітна роль відводиться нематеріальним способам мотивації. Західні менеджери по управлінню персоналом давно дійшли висновку про те, що персонал підприємства являється головною їхньою цінністю, тому їх необхідно берегти та цінувати, адже від працездатності колективу залежить успіх підприємства» [1, с. 194-197].

Мета дослідження: проаналізувати досвід застосування нематеріальних стимулів у трудових відносинах, в країнах з розвиненою економікою.

Нематеріальна складова життєдіяльності людини є настільки ж важливою, як і матеріальна, бо саме їх сукупність розкриває рівень життя працівника. Задоволення нематеріальних потреб працівника соціально зорієнтовано на особистий розвиток, публічне визнання його здобутків та

духовне і культурне збагачення. Тому, ми погоджуємося з тезою про те, що «не лише економічні складові рівня життя особи, а набір соціальних благ, що відповідає функціональним потребам людини, забезпечує її всебічний розвиток, можливість повноцінної життєдіяльності» [2, с. 119-125].

«Практика все частіше використовує в якості стимулів різні пільги, переваги, права матеріального характеру, що не мають прямого грошового вираження».

А отже, необхідно визнати, що доступ працівника до суспільних благ є його правом, і це право у трудових відносинах може бути реалізоване за рахунок підвищення його трудової активності понад встановлену норму та міру праці.

В науці трудового права обґрунтовано і доведено, що «взаємодія, взаємозв'язок, а, інколи, і взаємозалежність матеріального та морального стимулювання полягає у тому, що вони взаємозбагачують і підкріплюють один одне».

На наше переконання, тільки конкретизація умов та порядку доступу працівників до соціальних благ за рахунок роботодавця, понад встановлені державні гарантії, повинна стимулювати працівника до трудової активності з метою набуття права такого доступу. Слід погодитися з тезою про те, що «правові стимули являють собою найсильніший важіль мотиваційного впливу» [3, с. 92-98].

Отже, надаючи працівнику право доступу до соціальних благ, забезпечене роботодавцем, формуватиме не лише можливість працівника отримати такий доступ до необхідних йому соціальних благ, а й закріпить обов'язок роботодавця надати працівнику такий доступ у разі підвищення їм своєї трудової активності, яка результативно відобразилась на діяльності підприємства, установи, організації.

Реалізувавши своє право на заохочення працівників до плідної праці шляхом встановлення додаткових трудових та соціально-побутових прав

порівняно із законодавством, роботодавець тим самим має прийняти на себе обов’язок забезпечити реалізацію таких прав працівника.

Важливість розвитку системи нематеріального стимулювання трудової активності працівника обумовлена і тим, що матеріальне стимулювання не здатне забезпечити постійну підтримку трудової активності членів трудового колективу. «Оплата праці безумовно відіграє велике значення як один із елементів мотивації персоналом, проте постійне зростання її рівня не сприяє як підтриманню активності на певному рівні, так і росту виробництва праці в цілому. Застосування цього методу може бути корисним щодо досягнення короткострокових підвищень у виробництві праці. Зрештою відбуваються певні накладки або звикання до цього виду впливу. Одноманітний вплив на персонал лише грошовими методами не може привести до довгострокового підвищення виробництва» [4, с. 184].

Результати дослідження: можемо стверджувати, що нематеріальне стимулювання трудової активності працівника є невід’ємною складовою відносин між працівником та роботодавцем.

Висновки: отже, на нашу думку, підтримка зацікавленості працівника у його трудовій активності може реалізовуватися і шляхом морального заохочення до високопродуктивної праці.

Перспективи дослідження: тематика тез має перспективу дослідження адже відбувається інтеграція вітчизняного законодавства до правових норм Євросоюзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баксалова, О. М. Формування ефективної системи мотивації праці на підприємстві. Вісник Хмельницького національного університету. *Економічні науки (Електронна версія)*. 2009. № 6,Т.3. С. 194–197.

2. Біліченко О. С. Класичні і сучасні моделі мотивації трудової діяльності. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2012. Вип. 4(1). С. 119–126.

3. Волинець В. В. Засоби переконання та стимулювання (заохочення) у забезпеченні зобов'язань за трудовим договором. *Форум права*. 2009. № 1. С. 92–98.

Гриньова В. М., Грузіна І. А. Проблеми мотивації праці персоналу підприємства / Харківський національний економічний ун-т. Харків : ІНЖЕК, 2007. 184 с.

УДК 342

Матвієнко О. В.
приватний нотаріус
міського нотаріального округу
м. Рівне, Україна

НОТАРІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення окупаційних військ російської федерації на територію України, що розпочалося 24 лютого 2022 року, вплинуло на усі без винятку сфери нашого життя. Зокрема, велика війна позначилася і на нотаріальній діяльності. Розглянемо специфіку цього впливу.

Одразу зауважимо, що попри масштабні воєнні дії, національна система нотаріату не припинила свого функціонування – державні та приватні нотаріуси України продовжували працювати та вчиняти нотаріальні дії, щоправда крім міст та районів, де такої можливості або через інтенсивні бойові дії, або через відсутність у зв'язку. Втім, як відзначають оглядачі [1], Кабінет Міністрів України оперативно відреагував на нові реалії та вже 28 лютого 2022 року затвердив постанову № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», а вже за тиждень – 6 березня 2022 року, набрала чинності урядова постанова № 209, якою було внесено зміни до попередньої постанови.

Згадані постанови забезпечили доступність багатьох нотаріальних послуг як-от посвідчення довіреності, заповіту, засвідчення справжності підпису на заяві, укладення певних договорів, відкриття спадкової справи, завірення перекладу, проставлення апостилю. Водночас, у перші місяці великої війни були недоступні угоди щодо відчуження нерухомості, застави рухомого і нерухомого майна. Крім того зазнали обмеження реєстраційні дії для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Позитивним кроком стало створено реєстру нотаріусів з різних регіонів України, які продовжували працювати.

Між тим, згадані постанови по мірі змін військово-політичної ситуації зазнавали певних змін та корегувань. Зокрема 29 червня 2022 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 719, якою внесено ряд змін щодо вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану [2]. Зокрема, цим документом, з певними застереженнями, заборонялося вчинення нотаріусами, робоче місце (контора) яких було розташовано в межах адміністративно-територіальної одиниці, що входить до затвердженого Мінюстом переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів. Певні обмеження і правила впроваджувалися щодо нотаріального посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна. Окремо згаданою постановою було врегульовані деякі питання щодо передачі невикористаних спеціальних бланків нотаріальних документів у разі припинення нотаріальної діяльності під час дії воєнного або надзвичайного стану.

Важливим кроком для нотаріальної сфери стало ухвалення урядом постанови «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату, державної реєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану» від 9 травня 2023 року № 469 [3]. Зокрема у сфері нотаріату ухвалені зміни передбачали регламентацію таких питань як-от перевірка дійсності довіреності, оформленої без використання спеціальних бланків нотаріальних документів; скасування низки обмежень на вчинення окремих нотаріальних дій, зокрема деяких видів правочині; виключалася також норма щодо зупинення перебігу строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття на час дії воєнного стану, що мало сприяти покращенню цивільно-правового обороту майна в державі.

Крім вказаного Постанова № 469 зміни стосувалися особливостей вчинення під час дії воєнного стану нотаріальних дій, проведення державної реєстрації, доступу до єдиних і державних реєстрів, держателем яких є Мін’юст, а також градації територій, на яких велися бойові дії. На думку експертів [4], ключові зміни урядової постанови мали забезпечити доступ

громадян і бізнесу до нотаріальних дій і послуг у сфері державної реєстрації на територіях, які віднесені до території активних бойових дій, проте на яких відсутня загроза безпеці відомостей єдиних і державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст.

Викладене засвідчує, що український уряд зайняв доволі активну позицію щодо підтримки дієвості національної систем нотаріату. Показово, що у судовій практиці наразі не зафіксовано позовів щодо проблем, які виникли в роботі нотаріусів у період дії воєнного стану [4]. Водночас, нотаріальна сфера не позбавлено певних проблем. Найскладніша ситуація залишається з веденням спадкових справ і видачею свідоцтва про право на спадщину. Одними із найбільш обговорюваних є питання дистанційної реалізації спадкових прав. Гарячим питанням досі залишається питання строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану. Невирішеною залишається проблема оформлення спадщини після смерті громадян Росії та Білорусі, зокрема тих, які постійно проживають в Україні. Очевидно вказана проблематика має розглядатися законодавцем, адже постанови уряду і Верховного суду в цьому плані виявилися недостатніми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнієнко М. Нотаріат під час воєнного стану: ключові зміни. ЛІГА ЗАКОН, 15 березня 2022. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/6/701956/ (дата звернення: 5.10.2023).
2. Нові правила вчинення нотаріальних дій в умовах війни: діє постанова КМУ. «Дебет-Кредит» Український фінансово-бухгалтерський портал. 30.06.2022. URL : https://news.dtkt.ua/state/laws-and-regulations/77135-novi-pravila-vcinennia-notarialnix-dii-v-umovax-viini-dije-postanova-kmu (дата звернення: 5.10.2023).
3. Уряд ухвалив зміни щодо нотаріату, держреєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану. Урядовий портал.09 травня 2023 року. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-zminy-shchodo-notariatu-derzhreiestratsii-ta-funktsionuvannia-derzhavnykh-elektronnykh-informatsiinykh-resursiv-v-umovakh-voiennoho-stanu (дата звернення: 5.10.2023).
4. Кабміном внесено зміни щодо вчинення нотаріальних дій, проведення держреєстрації та доступу до реєстрів під час воєнного стану. FinAP. 11 травня 2023. URL : https://news.dtkt.ua/state/laws-and-regulations/77135-novi-pravila-vcinennia-notarialnix-dii-v-umovax-viini-dije-postanova-kmu (дата звернення: 5.10.2023).
5. Експертна думка. Як правники оцінюють роботу нотаріусів під час великої війни. Асоціація правників України. 26 липня 2023 року. URL : https://uba.ua/ukr/news/ekspertna-dumka-jak-pravniki-ocnjujut-robotu-notarusv-pd-chas-velikoi-vjjni (дата звернення: 5.10.2023).

УДК 343.13

Головко Б. Ю.,
аспірант кафедри
конституційного права
та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИПАДКИ І НАСЛІДКИ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ТА БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ ЗА СТ. 615 КПК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ

Вносячи зміни і доповнення до положень ст. 615 КПК України після 24.02.2022, законодавці обґрунтовували відповідну ініціативу, у тому числі, необхідністю підвищити ефективність і забезпечити своєчасність здійснення кримінального провадження в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану, а також посилити кримінальні процесуальні гарантії виконання завдань кримінального провадження [1].

Вбачається, що на досягнення вказаних завдань та цілей кримінального провадження, зокрема, мало вплинути удосконалення інституту наступного судового контролю щодо реалізації стороною обвинувачення своїх повноважень в межах особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Саме з цією метою положення ч. 4 ст. 615 КПК України виклали в редакції, яка наразі має такий вигляд: «4. Скарги на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, слідчого, прийняті або вчинені ним на виконання повноважень, визначених цією статтею, можуть бути подані до суду. Їх розгляд здійснює слідчий суддя того суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в разі неможливості з об’єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя – найбільш територіально

наближеного до нього суду, що може здійснювати правосуддя, або іншого суду, визначеного в порядку, передбаченому законодавством» [2].

Натомість аналіз правозастосування цього положення дозволив виявити ряд як теоретичних суперечностей, так і нормативних прогалин, зокрема, в частині визначення обсягу, предмета, а також наслідків відповідного судового контролю.

Однією з найбільш очевидних проблем у світлі зазначеного є питання щодо того, реалізація яких саме повноважень стороною обвинувачення у межах положень ст. 615 КПК України належить до сфери судового контролю слідчими суддями за ч. 4 вказаної статті.

Більш поширений у правозастосуванні підхід полягає у тому, що за ч. 4 ст. 615 КПК України мають право оскаржуватися виключно рішення, що прийняті керівником відповідного органу прокуратури на підставі п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, а саме у разі відсутності об’єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 КПК України. Як вбачається, зазначений підхід ґрунтується на тому, що здійснюючи наступну перевірку законності прийняття відповідних рішень слідчий суддя фактично залишається виконувати в цілому і так притаманну йому роль «дозвільного» судового контролю, оскільки за відсутності умов воєнного стану реалізовувати відповіді повноваження мав саме і виключно він. Відтак потенційно слідчий суддя цілком здатен здійснити аналіз та перевірку, а також надати оцінку, наприклад, постанові керівника органу прокуратури про арешт майна, про дозвіл на проведення обшуку тощо.

Зазначене на перший погляд відповідає усталеним підходам щодо ролі слідчого судді та судового контролю у межах кримінального провадження. Водночас буквальне тлумачення положень ч. 4 ст. 615 КПК України свідчить про те, що в дійсності сфера відповідного судового контролю поширюється буквально на всі рішення та дії, приймати та вчиняти які сторона обвинувачення має можливість за ст. 615 КПК України. На це прямо вказують

положення першого речення ч. 4 ст. 615 КПК України: «Скарги на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, слідчого, прийняті або вчинені ним на виконання повноважень, визначених цією статтею, можуть бути подані до суду» [2].

Про правильність цього підходу у свої колективній праці наголошують І. Гловюк, О. Дроздов, Г. Тетерятник, Т. Фоміна, В. Рогальська та В. Завтур, вказуючи, що предмет оскарження за ч. 4 ст. 615 КПК України становлять рішення, дії чи бездіяльність, передбачені усіма частинами ст. 615 КПК України [3, с. 33].

На думку вказаних учених інше, обмежувальне тлумачення коментованої ними частини статті, як видається, не сумісне з сутністю судового контролю [3, с. 33–34].

Надаючи оцінку двом вказаним підходам важко не погодитись з тим, що з формально-правової точки зору предмет судового контролю за ч. 4 ст. 615 КПК України таки становлять усі відповідні рішення, дії та бездіяльність сторони обвинувачення. Однак наслідки практичного прийняття відповідної позиції вбачаються такими, що наразі вкрай важко прорахувати. Наприклад, поширюючи сферу судового контролю за ч. 4 ст. 615 КПК України на реалізацію повноваження щодо винесення постанови про початок досудового розслідування (абз. 1 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України) чи щодо подальшого складення процесуальних документів (протоколу) про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій не пізніше сімдесяти двох годин з моменту їх завершення (абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України), тим самим законодавець фактично наділяє слідчого суддю в цілому не притаманними йому функціями надавати оцінку реалізації стороною обвинувачення тих своїх функцій, які становлять предмет їх процесуальної самостійності (у тому числі за ст.ст.. 36, 40, 40-1 КПК України). При цьому залишаються незрозумілими наслідки для кримінального провадження та зібраних у ньому доказів у разі успішного оскарження вищевказаних дій та рішень. Зокрема, з урахуванням чинної нормативної бази не зрозуміло, чи

призводить скасування успішно оскарженої постанови про початок досудового розслідування до набуття кримінальним провадження «незаконного характеру» в цілому та його подальшого закриття, а також до визнання недопустимими усіх зібраних у ньому за час досудового розслідування доказів (як за наявності, так і за відсутності факту подальшого внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей щодо вказаного кримінального провадження на час відповідного оскарження).

Аналогічно вбачається незрозумілим наслідок успішного оскарження дій щодо складення протоколу певної слідчої дії (наприклад, обшуку), у тому числі з підстав недотримання законодавчо визначеного строку для його оформлення тривалістю у 72 години з моменту завершення відповідної слідчої дії.

В цілому у своїй судовій практиці Верховний Суд сформував усталений підхід, за яким самі по собі процесуальні рішення, такі як постанови і доручення, ухвалені під час досудового розслідування, судові рішення, витяги з Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також змагальні документи (клопотання, заяви, скарги тощо) не можуть оцінюватися з погляду допустимості, оскільки не є доказами у значенні ст. 84 КПК України [4].

Відтак потенційно визнання незаконними відповідних рішень та дій не повинно в обов’язковому порядку призводити до недопустимості доказів, зібраних за результатами їх прийняття та вчинення. Однак реалізація такого підходу можлива лише у разі, якщо брати за основу позицію щодо можливості для слідчого судді тільки здійснювати перевірку формальних підстав прийняття відповідних рішень та вчинення дій.

Проте у правничій науці нині існують і інші погляди на обсяг судового контролю за ч. 4 ст. 615 КПК України. Зокрема, А. Лукомська та А. Захарко у своїй праці фактично стверджують, що предметом відповідного оскарження за ч. 4 ст. 615 КПК України може бути як наявність підстав для реалізації повноважень в умовах воєнного стану, так і сам спосіб їх реалізації [5, с. 121].

Підсумовуючи зазначене, наразі слід зробити висновок, що за існуючої редакції кримінального процесуального законодавства надати однозначну відповідь на висвітлені питання неможливо.

Відтак вбачається необхідним при подальшому внесенні змін до КПК України врахувати поточну недосконалість юридичної техніки в частині регулювання інституту судового контролю над реалізацією стороною обвинувачення своїх повноважень в межах особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану, внести необхідні уточнення до положень ст. 615 КПК України, а також, за необхідності, доповнити зміст ст.ст. 87, 284 КПК України положеннями щодо наслідків успішного оскарження відповідних рішень і дій в частині допустимості доказів, та долі відповідного кримінального провадження в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пояснювальна записка до проєкту Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану». URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247146 (дата звернення: 25.09.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 25.09.2023).

3. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 30 грудня 2022. 82 с.

4. Постанова Верховного Суду від 13.06.2023 по справі № 520/2703/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111871748 (дата звернення: 25.09.2023).

5. Лукомська А. А. Захарко А. В. Деякі особливості досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 26 трав. 2022 року)*. Дніпро: ДДУВС, 2022. С. 117–122.

УДК 349.41

Кнапець М. В.,
аспірант кафедри
правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового

інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Україна займає одне з провідних місць у світі за обсягом землі, яка використовується в сільському господарстві, тому ефективне регулювання орендних правовідносин щодо земель сільськогосподарського призначення є важливою складовою розвитку аграрної галузі та стабільності економіки в цілому. Земельна реформа в Україні передбачає передачу земельних ділянок сільськогосподарського призначення в оренду, що ставить перед державою завдання забезпечення ефективного механізму їх регулювання.

Оренда земельних ділянок сільськогосподарського призначення є важливим аспектом аграрного сектору України, де сільське господарство є ключовою галуззю економіки. Договір оренди землі визначає права та обов'язки між орендодавцем і орендарем та є основою для раціонального використання земельних ресурсів. У цій статті розглядаються істотні умови договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення в Україні.

Для того, щоб договір вважався укладеним, необхідно погоджувати всі його істотні умови, тому важливо чітко визначити, які умови для даного договору є істотними. Істотними визнаються умови, які необхідні і достатні для укладення договору.

Загальне правило, згідно з яким договір вважається укладеним сформульоване у частині першій статті 638 Цивільного кодексу України.

Частиною 1 статті 638 Цивільного кодексу України передбачено: «Договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови,

що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди».

Варто відзначити, що до абзацу 1 частини 1 статті 638 Цивільного кодексу України були внесені зміни згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» №738-IX від 19 червня 2020 року, а саме виключено слова «в належній формі». Даний Закон був прийнятий задля імплементації до національного законодавства України положень актів ЄС. Неузгодженість та відсутність єдиних підходів серед науковців до значення словосполучення «в належній формі» призводило до численних дискусій, які в подальшому сприяли виникненню зловживань під час застосування даної норми. Відтак, внесення змін до частини 1 статті 638 Цивільного кодексу України шляхом виключення слів «в належній формі» позитивно відобразилося на правовому регулюванні відносин пов'язаних з укладенням договорів.

Теоретично перелік істотних умов договору умовно можна поділити на три групи:

- загальні (до них можна віднести умови, що мають бути погоджені сторонами при укладенні будь-якого договору, зокрема, і договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення);
- спеціальні (ті, які визначені законодавством, що регулює договір певного виду, або є необхідними для договорів такого виду);
- заявлені стороною (ті, які є обов'язкові до погодження через заявлення про них однією із сторін правочину).

Спеціальні істотні умови договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення визначені статтею 15 Закону України «Про оренду землі». Перелік таких умов зазнав істотних змін у квітні 2015 року, адже до вказаної дати їх налічувалося 11. Станом на даний час стаття 15 Закону України «Про оренду землі» до істотних умов договору оренди землі

відносить:

- об’єкт оренди (кадастровий номер, місце розташування та розмір земельної ділянки);
- дата укладення та строк дії договору оренди;
- орендна плата із зазначенням її розміру, індексації, способу та умов розрахунків, строків, порядку її внесення і перегляду та відповідальності за її несплату.

Варто зауважити, що процедура встановлення орендної плати за державні і комунальні земельні ділянки сільськогосподарського призначення суттєво відрізняється від визначення орендної плати за приватну земельну ділянку.

Порядок обчислення орендної плати, періоду та строків її сплати, зарахування до бюджетів, індексації, в разі оренди земель сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності регулюється імперативними нормами Податкового кодексу України, а саме статтям 285 – 289. Враховуючи таке, сторони не вправі відступити в договорі оренди від вказаних положень та врегулювати дані умови на власний розсуд.

Водночас, при оренді земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які перебувають у приватній власності, розмір орендної плати, спосіб та строки її сплати, умови розрахунків, порядок внесення і перегляду повністю залежать від волевиявлення сторін та вирішуються за їхньою взаємною згодою.

У випадку якщо будь-яка із сторін правочину, що стосується оренди землі сільськогосподарського призначення наполягає на досягненні згоди стосовно тієї умови, яка не віднесена законом до істотних, така умова також буде істотною та буде відноситися до групи умов, які заявлені стороною. Законодавством не передбачено, як саме та у якій формі має бути зроблена заява сторони щодо погодження таких умов, а тому вказана умова повинна бути зафіксована таким чином, щоб чітко та однозначно дозволяти сторонам та у випадку конфлікту іншим суб’єктам тлумачити погоджене положення договору.

Особливої уваги при характеристиці істотних умов договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення варто приділити Типовому договору оренди землі, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України №220 від 03 березня 2004 року.

Актуальність цього питання полягає в тому, що Типовий договір містить значно більше умов, ніж передбачено в частині 1 статті 15 Закону України «Про оренду землі». Зокрема, в Типовому договорі є розділи «Умови використання земельної ділянки», «Умови повернення земельної ділянки», «Обмеження (обтяження) об'єкта оренди чи його частин», «Страхування об'єкта оренди» та інші.

Непоодинокі є випадки коли в публікаціях, в тому числі науковці, посилаються на обов'язковість умов, які передбачені Типовим договором посилаючись на частину 4 статті 179 Господарського кодексу України, якою передбачено, що: «При укладенні господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі, серед іншого, типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, іншим державним органом або органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови».

Однак, якщо звернути увагу на частину першу статті 4 Господарського кодексу України то нею передбачено, що: «Не є предметом регулювання цього Кодексу земельні відносини», а тому до правовідносин оренди землі не застосовуються положення Господарського кодексу України.

Неможливість такого застосування відображено у правовій позиції Великої Палати Верховного Суду викладеній у постанові від 16 лютого 2021 року у справі №921/530/18.

Застосування умов Типового договору можливе завдяки положенням статті 630 Цивільного кодексу України, якою передбачено: «Договором може бути встановлено, що його окремі умови визначаються відповідно до типових умов договорів певного виду».

Таким чином, додаткові умови Типового договору в силу частини 2 статті 15 «Закону про оренду землі» можуть зазначатися за згодою сторін в договорі оренди. Це означає, що такі умови будуть істотними лише за відповідної заяви хоча б однієї сторони. Однак, якщо жодна зі сторін не заявила про необхідність погодження тих умов, які визначені Типовим договором оренди землі, але не передбачені в частині 1 статті 15 Закону України «Про оренду землі», то такі умови істотними не є.

Відсутність у договорі оренди землі сільськогосподарського призначення однієї з істотних умов, передбачених статтею 15 Закону України «Про оренду землі» у редакції до 05 квітня 2015 року, було підставою для відмови в державній реєстрації договору оренди, а також для визнання договору недійсним відповідно до закону. Водночас, після зазначеної дати у випадку не погодження істотних умов договору оренди землі с/г призначення такий правочин вважається не укладений. Правочин, який не вчинено (договір, який не укладено), не може бути визнаний недійсним. Чинна судова практика свідчить про те, що визнання правочину неукладеним, не є способом захисту прав та інтересів, установлених законом, оскільки така вимога не є ефективним способом захисту права (постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду від 14 червня 2023 року у справі №627/761/19).

Договір оренди землі сільськогосподарського призначення є важливим юридичним інструментом, який регулює відносини між орендодавцем (власником землі) і орендарем (користувачем землі). Оренда землі в аграрному секторі має свої особливості, які відрізняють її від оренди землі іншого призначення, а тому маючи намір укласти договір оренди земельної ділянки с/г призначення сторонам правочину потрібно уважно підходити до питання встановлення його істотних умов. Сторонам слід ретельно зазначати спеціальні істотні умови та в належні формі визначати та погоджувати заявлені ними додаткові істотні умови. Неналежне погодження таких умов може призвести до судових спорів, які можуть бути ініційовані в інтересах держави органами прокуратури, тобто не стороною договору оренди землі сільськогосподарського

призначення.

Для аграрного сектору земля є основним ресурсом, тому правильна організація та укладення договору оренди землі є важливою умовою успішної діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України № від URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text *(дата звернення: 25.09.2023).*
2. Земельний кодекс України : Закон України №2768-III від 25.10.2001 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text *(дата звернення: 25.09.2023).*
3. Про оренду землі : Закон України №161-XIV від 06.10.1998 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text *(дата звернення: 25.09.2023).*
4. Податковий кодекс України : Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text *(дата звернення: 25.09.2023).*
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів : Закон України №738-IX від 19.06.2020 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text *(дата звернення: 25.09.2023).*
6. Про затвердження Типового договору оренди землі : Постанова Кабінету Міністрів України №220 від 03.03.2004 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2004-%D0%BF#Text *(дата звернення: 25.09.2023).*

УДК 342

Курилас В. В.,
аспірант кафедри
конституційного права
та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ратифікувавши Законом України від 15 липня 1997 року № 452/97-ВР Європейську хартії місцевого самоврядування[1], Україна взяла на себе

зобов'язання поважати низку основних принципів, що формують основи європейської місцевої демократії: право громадян на участь в управлінні місцевими справами в інтересах місцевого населення, права громад користуватися автономією та самоврядуванням, обирати свої місцеві органи та мати власні повноваження, адміністративні структури та фінансові ресурси; право на судовий захист у разі втручання в їх діяльність з інших рівнів [2].

Для багатьох європейських країн впровадження принципів, закріплених у Європейській хартії місцевого самоврядування, сприяло зміцненню демократії, підвищенню ефективності місцевої влади та створенню сприятливого середовища для активної участі громадян у процесах прийняття рішень на місцевому рівні.

З схваленням Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [3] в нашій державі розпочата реформа децентралізації влади, основною метою якої стало формування ефективного місцевого самоврядування для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Прийняття Законів України від 17.06.2014 № 1508-VII «Про співробітництво територіальних громад» [4], від 05 лютого 2015 року № 157-VIII «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [5], змін до Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України [6], постанови Верховної Ради України від 17.07.2020 «Про утворення та ліквідацію районів» [7], Закону України від 17.11.2020 № 1009-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій» [8] призвели до якісних змін в адміністративно-правовому регулюванні діяльності органів місцевого самоврядування.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, введення воєнного стану спричинили призупинення реформи децентралізації.

Поряд з цим варто зазначити, що створення спроможних самоврядних територіальних громад стало запорукою ефективного реагування на виклики,

що виникали під час дії воєнного стану, забезпечення безпеки, життєдіяльності населення та підтримки соціально-економічного розвитку адміністративно - територіальної одиниці.

Нині отримання Україною статусу кандидата в ЄС вимагає від нашої держави впровадження не лише різних важливих реформ, але й завершення тих, які були давно розпочаті. В цьому контексті завершення реформи децентралізації набуває неабиякого значення, в тому числі удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування.

Європейська Комісія у висновку щодо заявки України на членство в ЄС від 17 червня 2022 року зазначила, що реформа децентралізації є найбільш успішною реформою, реалізованою Україною і тим фактором, що сприяє соціально-економічному розвитку [9]. Поряд з цим реформа децентралізація не завершена, існує багато питань, що потребують вирішення: чітке розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади, впровадження механізму здійснення адміністративного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування, встановлення стандартів якості надання адміністративних послуг, створення умов для максимального залучення населення територіальних громад до прийняття управлінських рішень, розвиток форм прямого народовладдя.

На нашу думку, сьогодні пріоритетними напрямами удосконалення адміністративно-правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування є:

1) закріплення на конституційному рівні реформованого місцевого самоврядування, а також нового адміністративно-територіального устрою з прийняттям Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій України», що визначатиме основні засади державної політики у цій сфері, структуру нового адміністративно-територіального устрою, сформованого саме на засадах децентралізації;

2) чітке розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами державної влади із внесенням відповідних змін до Законів України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» та 09.04.1999 № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації»;

3) прийняття Закону України «Про місцеві референдуми», що буде визначатиме гарантії права громадян на участь у діяльності органів місцевого самоврядування;

4) закріплення чіткого порядку здійснення адміністративного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Також важливим та нагальним для функціонування органів місцевого самоврядування є впровадження інструментів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку, на розкриття потенціалу регіонів на засадах фінансової децентралізації та реалізації внутрішнього потенціалу економічного зростання; удосконалення міжбюджетних відносин; розширення повноважень регіональних органів публічного адміністрування; зближення результатів діяльності економіки регіону до потреб її населення з урахуванням унікального характеру економічного розвитку та спеціалізації. Саме інституційна спроможність територіальних громад сприятиме зміцненню політичної стабільності та національній єдності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text
2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: *Розпорядження Кабінету Міністрів України* від 01.04.2014 № 333-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text
4. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад: *Закон України* від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text

6. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України: *Закон України* від 10.02.2015 № 176-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-19#n6

7. Про утворення та ліквідацію районів: *Постанова Верховної Ради України* від 17.07.2020 № 807-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій: Закон України від 17.11.2020 № 1009-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-20#n84

9. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council: commission opinion on Ukraine's application for membership of the European Union from 17.06.2022 COM(2022) 407final. URL:https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf

УДК 347.73:336.226 (477)

Олійник Б. В.,
аспірант,
Київський університет
інтелектуальної власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС В РАМКАХ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ

Приклад та досвід розвинених країн демонструє нам, що розвиток сучасного права має бути систематичним і в той же час постійним процесом, орієнтованим, як на ситуативне врегулювання прогалин, так і загальний розвиток та удосконалення тих, чи інших суспільних відносин.

В свою чергу імплементація, як процес транспонування та правотворча діяльність органів державної влади спрямований на впровадження концепцій, практик, механізмів або, безпосередньо, відповідних правових норм, зокрема, на основі європейського законодавства та є важливою складовою розвитку сучасного національного законодавства.

Наукове тлумачення процесу імплементації характеризується як цілеспрямована адміністративно-правова діяльність органів державної влади, зокрема, у вигляді трансформації, що поділяється на індивідуальну та загальну,

з метою повної реалізації прийнятих, відповідно до міжнародного права, зобов'язань.

В свою чергу загальна трансформація характеризується як включення в національну правову систему усього або частини міжнародного права на основі загальної норми національного права. Якщо ж говорити про спеціальну трансформацію, то вона передбачає перетворення окремого джерела міжнародного права на норму національного права за допомогою конкретного національного правового акта [1, с. 23-25].

Так, зважаючи на короткострокові та довгострокові цілі та пріоритети стратегії інтеграції України до європейського союзу, а також конкретні зобов'язання, взяті на себе державою Україна, в рамках зазначених інтеграційних процесів, імплементація також є важливим засобом для досягнення поставленої мети та приведення певних законодавчих норм у відповідність до чітко визначених критеріїв шляхом їх впровадження та адаптації.

Зазначене твердження відповідає позиції Ярмовського В. І., який зазначає, що адаптація є складовою інтеграційних процесів, передумовою гармонізації національного законодавства із законодавством міжнародних організацій, що являє собою планомірний процес, який включає декілька послідовних етапів, на кожному з яких має досягатися певний ступінь відповідності національного законодавства міжнародно-правовим нормам і стандартам [2, с. 35].

Якщо звернутися до чинних нормативно-правових актів, то процес адаптації законодавства визначається, як приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з acquis communautaire (acquis) – правовою системою Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ [3, розділ II].

Враховуючи вищезазначене, державна політика України стосовно адаптації законодавства включається у загальний контекст правових реформ в країні і спрямовується на досягнення узгоджених підходів до розробки нормативних актів. Такий підхід передбачає обов'язкове врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час підготовки нормативних актів, навчання кваліфікованих фахівців, та створення необхідних умов для забезпечення інституційної, науково-освітньої, нормативно-проектної, технічної, та фінансової підтримки процесу адаптації законодавства України.

Процес імплементації як елемент зобов’язального характеру в процесі адаптації законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу, можливо розглянути на прикладі Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, в рамках чого Україна зобов’язана імплементувати акти законодавства Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики і має дотримуватися нормативно-правової бази ЄС.

В межах зазначених домовленостей Україна взяла на себе зобов’язання щодо подальшої інтеграції свого ринку електричної енергії з внутрішнім ринком ЄС після прийняття у грудні 2022 року Electricity Integration Package, що передбачає повну ринкову інтеграцію Договірних сторін Енергетичного Співтовариства в єдиний європейський ринок електричної енергії на основі принципу взаємності.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.07.2023 № 642-р «Про внесення змін до плану заходів щодо виконання зобов’язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства», нормативно-правову базу у сфері електроенергетики необхідно привести у відповідність із положеннями актів Electricity Integration Package до 31 грудня 2023 року [4, п. 41].

Зазначені зобов’язання реалізує, насамперед, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

(далі – Регулятор), яка є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що утворюється Кабінетом Міністрів України та є юридичною особою публічного права [5, ст. 1].

Основними завданнями Регулятора є, зокрема, сприяння інтеграції ринків електричної енергії, природного газу України з відповідними ринками інших держав, зокрема в рамках Енергетичного Співтовариства, співпраці з Радою регуляторів Енергетичного Співтовариства, Секретаріатом Енергетичного Співтовариства та національними регуляторами енергетики інших держав [5, ст. 3].

На сьогодні ключовим орієнтиром інтеграційних процесів в енергетичні сфері є Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання зловживанням на оптових енергетичних ринках» від 10.06.2023 року № 3141, яким імплементовано Регламент ЄС №1227/2011 про доброчесність та прозорість на оптовому енергетичному ринку (REMIT – Regulation on Wholesale Energy Market Integrity and Transparency) [6].

Зазначений регламент містить набір європейських правил та практик, спрямований на попередження зловживань на оптових енергоринках та є одним з головних чинників інтеграції українського енергоринку з Європейського Союзу.

Україна письмово звітує перед Радою асоціації (складається з членів Уряду України, Ради ЄС і ЄК), за три місяці до її щорічного засідання, про результати, досягнуті у сфері імплементації реформи енергетичного сектора на основі положень acquis ЄС. У такому звіті необхідно детально розглянути, у який спосіб Україна врахувала висновки та рекомендації, надані Європейською Комісією, у своїх ухвалених актах, а також надати інформацію про ефективне застосування ухвалених законів.

Однак процес імплементації підзаконної нормативно-правової бази на виконання вищезазначених директив є триваючим та, як показує практика, має ряд особливостей та проблематику, з огляду на вимоги деталізованої

відповідності європейським Регламентам (стандартам) та необхідності одночасної адаптації до реалій національного законодавства.

З огляду на зазначене, та з метою вивчення основних проблемних питань, які виникають в процесі імплементації нормативно-правових актів в Україні та, разом із цим, визначення шляхів їх вирішення можливо виокремити наступне:

— загальна складність забезпечення адаптаційних процесів до європейських стандартів

Україна вмотивовано рухається в напрямку інтеграції з Європейським Союзом, проте адаптація до європейських норм та стандартів може ускладненою, з огляду на необхідність одночасної адаптації. Ця проблема вимагає системного підходу та ретельного аналізу впливу змін на різні галузі економіки та суспільства;

— особливості координації між органами влади в процесі імплементації

Однією з основних проблем імплементації є недостатня координація між різними органами влади в Україні. Зазначене тягне за собою ризики невідповідності та конфліктів у вирішенні конкретних питань. Для подолання цієї проблеми необхідно покращити механізми співпраці між органами влади та забезпечити їх взаємодію на всіх рівнях;

— недостатність ефективних механізмів моніторингу та контролю

Для успішної імплементації необхідно встановити ефективні механізми моніторингу та контролю за дотриманням законодавства. Влада повинна мати можливість вчасно виявляти порушення та приймати необхідні заходи щодо їх усунення або вдосконалення відповідних адміністративних механізмів;

— політична та соціально-економічна нестабільність

В умовах воєнного стану та соціально-економічної дестабілізації, а також, подекуди, політичних (посадових) змін можуть суттєво ускладнюватися процеси імплементації нормативно-правових актів, зокрема, на стадії опрацювання проєктів, що мають ознака регуляторних актів. Для запобігання зазначені проблематиці необхідно розробити стабільну та

довгострокову стратегію імплементації, механізми якої не будуть залежати від політичних та соціально-економічних коливань.

Зважаючи на вищевикладене можливо зробити висновок, що проблематика імплементації нормативно-правових актів в Україні вимагає уваги та системних заходів з боку влади. В свою чергу належна координація, виділення ресурсів, адаптація до європейських стандартів, ефективні механізми контролю та політична стабільність є ключовими аспектами на шляху до належного забезпечення імплементаційних процесів та виконання взятих на себе зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шпакович О. Особливості способів імплементації міжнародно-правових норм. *Віче*. 2010. № 17. С. 23–25.
2. Ямковий В. І. Гармонізація законодавства України з правом європейського союзу як один з етапів його адаптації до європейських правових стандартів. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 2. С. 33–39.
3. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text (дата звернення: 11.10.2023).
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 липня 2023 р. № 642-р «Про внесення змін до плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642-2023-%D1%80#Text (дата звернення: 11.10.2023).
5. Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text (дата звернення: 11.10.2023).
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання зловживанням на оптових енергетичних ринках» від 10 червня 2023 року № 3141-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3141-20#Text (дата звернення: 11.10.2023).

УДК 347.644

Пархоменко В. О.,
аспірант кафедри
правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування

м. Рівне, Україна

ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ

В умовах війни в Україні актуалізується питання захисту прав дитини уповноваженими суб'єктами відповідно до національного законодавства. Зокрема, як демонструє офіційна статистика, протягом 2022 року до Уповноваженого з прав людини надійшло 1237 звернень щодо порушень прав дитини, зокрема зафіксовано численні факти порушення права на життя, здоров'я, на свободу та особисту недоторканність, на освіту, права на піклування батьків тощо [1, с. 48]. Негативна динаміка кількості порушень прав дітей актуалізує питання визначення ефективності способів захисту прав та інтересів дітей та пошуку дієвих механізмів реалізації функцій органів опіки та піклування в умовах війни.

Органи опіки та піклування є специфічним правовим інститутом, який уповноважений вирішувати проблеми людей, які для представлення або захисту своїх прав потребують втручання держави, тому їх відносять до суб'єктів спеціальної компетенції у сфері захисту прав дітей.

Загалом, у правовій науці орган опіки та піклування визначається як спеціально уповноважений орган створений державною владою, на який покладено функції з опіки та піклування. Сфера суспільних відносин, на яку поширюються повноваження органів опіки та піклування, включає опіку і піклування над неповнолітніми, які залишилися без піклування батьків, а також повнолітніми недієздатними (обмежено дієздатними) повнолітніми особами [2, с. 5].

В сучасних реаліях постає актуальним питання застосування органами опіки та піклування способів захисту прав та інтересів дитини. Функції органу опіки та піклування являють собою основні напрями його діяльності. Аналізуючи функції органів опіки та піклування щодо захисту прав дітей, відзначимо, що в національному законодавстві відсутній єдиний нормативно-

правовий акт, яким визначаються повною мірою повноваження органів опіки та піклування у досліджуваній сфері.

Так, в національній нормативно-правовій базі існує понад сотня правових актів, якими регулюються питання здійснення органами опіки та піклування своїх повноважень, що спричиняє виникнення колізій в законодавстві, дублювання правових норм в різних нормативних актах [3, с.40].

Така ситуація чинить негативний вплив та ускладнює діяльність органів опіки та піклування щодо захисту прав дітей, і як наслідок може призвести до порушення прав дітей.

На підставі аналізу нормативно-правових актів, якими визначаються повноваження органів опіки та піклування, можна виділити наступні види відповідних функцій: 1) власне охоронні функції (забезпечення, охорона та захист прав і законних інтересів дітей); 2) попереджувальні функції (контроль і нагляд за діяльністю інших суб'єктів здійснення опіки та піклування (опікунів, піклувальників та спеціальних закладів); контроль та нагляд за збереженням майна і управлінням майном дітей, які перебувають під опікою та піклуванням).

Серед науковців немає єдності у визначенні питання щодо форм, якими визначається діяльність органів опіки та піклування щодо захисту прав дітей, проте ми погоджуємося із думкою О. Р. Гавріка, який стверджує про існування наступних форм захисту:

- безпосередня форма захисту, що передбачає самостійне застосування органом опіки та піклування необхідних способів захисту;
- опосередкована форма захисту, що передбачає залучення органу опіки та піклування до участі у вирішенні сімейного спору щодо виховання та утримання дитини, без самостійного застосування способів захисту[4, с.91].

Органи опіки та піклування уповноважені самостійно здійснювати захист прав та інтересів дітей встановлюючи сімейне правовідношення та змінюючи його, надаючи право здійснювати окремі права та обов'язки батькам чи законним представникам дитини, а також зобов'язані попереджати дій, спрямовані на порушення сімейних прав.

Опосередкована форма здійснення захисту сімейних прав та інтересів дитини органами опіки та піклування передбачає залучення уповноважених органів до участі у судовому розгляді сімейних спорів щодо виховання та утримання дитини або ініціювання такого розгляду.

Питання належного здійснення функцій захисту прав дітей на сучасному етапі розвитку та функціонування органів опіки та піклування є важливим, зважаючи на проаналізовану вище динаміку зростання порушень прав дитини в умовах війни. Зокрема, існує проблема належної нормативно-правової регламентації інституту опіки та піклування, адже захист прав дітей в нашій державі не може існувати без якісного правового регулювання.

Отже, сучасному етапі існує необхідність удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності органів опіки та піклування. Вітчизняному законодавцю необхідно, в першу чергу, вдосконалювати існуючу правову базу щодо захисту органами опіки та піклування прав дітей з метою усунення наявних розбіжностей, дублювань, нечіткостей матеріальних і процесуальних норм, які регулюють питання участі органів опіки та піклування у сфері захисту прав дітей.

В той же час серед науковців існують пропозиції створення Закону «Про опіку та піклування в Україні». Так, Т.В. Бондар відзначає, що ліквідацію недоліків законодавства у досліджуваній сфері потрібно здійснити шляхом прийняття відповідного законодавчого акта, який, зокрема, розмежовував би повноваження органів опіки і піклування, що встановлюються над дітьми, і органів опіки та піклування над іншими фізичними особами[3, с. 44]. Дане розмежування також необхідно провести на підзаконному нормативно-правовому рівні.

На наше переконання, на сучасному етапі справді необхідно здійснити реформування законодавства у сфері захисту прав дітей органами опіки та піклування з метою його вдосконалення, усунення дублювань, зменшення кількості підзаконних нормативних актів тощо. Прийняття Закону «Про опіку

та піклування» дозволить вдосконалити ефективність роботи органів опіки та піклування щодо захисту прав дітей в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: https://ombudsman.gov.ua/report-2022/dity-viiny (дата звернення: 06.10.2023).

2. Адаховська Н.С. Правове становище органів опіки та піклування у правовідносинах опіки над майном. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012. № 2(6). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12ansonm.pdf.

3. Боднар Т.В. Деякі питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної з майновими правами дитини. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 38-44.

4. Гаврік О.Р. Особливості застосування способів захисту сімейних прав та інтересів органами опіки та піклування: питання змісту. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022.№ 4.С.89-93. URL:http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267136/263035 (дата звернення: 05.10.2023).

УДК 3472

Парчук С. В.,
аспірант юридичного факультету
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКРИТТЯ СПРАВ ЗА СТАТТЕЮ 130 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Сучасний світ диктує стрімкий розвиток та прогрес, зростають міста, з'являються нові технології та виробництва, спостерігається активний розвиток транспортної інфраструктури, а також має місце збільшення автомобільного транспорту, що призводить до зростання чисельності учасників дорожнього руху. Разом з цим, стрімко росте й число вчинених водіями адміністративних правопорушень, одним із яких є керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння. Аналізом судової практики встановлено, що останнім часом вбачається тенденція до збільшення кількість справ окресленої категорії, що безпосередньо пов'язано із недостатньою

ефективністю діючих попереджувальних заходів, а також застосованих адміністративних стягнень до правопорушників.

Стаття 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) передбачає адміністративну відповідальність за керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції [1]. За статтею 255 КУпАП протоколи про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 130 КУпАП, наділені правом складати лише уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції України [1], при цьому документування такого правопорушення здійснюється відповідно до вимог КУпАП, а також Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі від 07 листопада 2015 року № 1395 [2]. Судовий розгляд справ цієї категорії здійснюється судом загальної юрисдикції, за місцем вчинення відповідного адміністративного правопорушення, що передбачено статтями 221, 276 КУпАП [1].

У 2022 році під час дії правового режиму воєнного стану у національних судах України перебувало 156,4 тисяч матеріалів про притягнення осіб до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП, у тому числі 137,9 тисяч матеріалів, що надійшли у 2022 році. З цієї кількості 121,3 тисяч справ було розглянуто судом та 95 970 осіб було притягнуто до адміністративної відповідальності. За вказаний період у справах за статтею 130 КУпАП накладено адміністративні стягнення у вигляді штрафу на 95 184 осіб на загальну суму 1,877 млрд. грн., з яких добровільно сплачено 307 млн. грн.; позбавлення права керування транспортним засобом на 81 357 осіб; конфіскації транспортного засобу на 503 особи; оплатного вилучення майна на 210 осіб; адміністративного арешту на 783 особи. Поряд з цим, слід вказати, що 25,1 тисяч справ із загальної кількості справ, що надійшли до суду, були закриті, а саме: 22,9 тисяч справ, через відсутність події та складу

адміністративного правопорушення; 1,1 тисяч справ, із закінченням строку накладення адміністративного правопорушення; 105 справ, через малозначність вчиненого правопорушення. До того ж 9,1 тисяч справ було повернуто на доопрацювання до органів Національної поліції [3].

Наведене вище свідчить, що керування транспортним засобом у стані сп'яніння, є досить поширеною проблемою в Україні, яка з часом лише посилюється через ряд соціокультурних, економічних та психологічних чинників, а також вказує, що існує багато причин та умов, наявність яких часто унеможливлює притягнення до відповідальності особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, передбачене статтею 130 КУпАП.

Так, аналізом судових рішень з Єдиного державного реєстру судових рішень, за посиланням – https://reyestr.court.gov.ua/, у 2022 році та першому півріччі 2023 року установлено, що справи цієї категорії часто закриваються з різних причин, однією з-поміж яких є допущення помилок працівниками Національної поліції України, котрі уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення.

Основними помилками працівників поліції, що призводять до ухвалення судом рішень про закриття проваджень у справах за статтею 130 КУпАП, у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, що безпосередньо вказує на існування проблем на етапі документування правопорушень та збирання доказів, є:

1) неналежне документування порушень Правил дорожнього руху, які б, відповідно до законодавства України, надавали працівнику поліції право здійснити законну зупинку транспортного засобу під керуванням особи, що притягується до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП. Так, зокрема, згідно з п. 2 ч. 1 ст. 32 Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення. Перелік підстав для зупинки

транспортного засобу наведений у статті 35 цього ж Закону. Зазначений перелік передбачає 11 підстав для законної зупинки транспортного засобу, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає [4]. З-поміж найбільш поширеним підстав – є порушення водієм ПДР, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 за № 1306 [5]. Наприклад, у постанові Чернівецького апеляційного суду від 13.10.2022 у справі за № 718/1824/22, апеляційний суд дійшов висновку, що відсутність даних про порушення Правил дорожнього руху, за які особу слід було зупинити, призводять до того, що всі наступні вимоги працівників поліції водій не зобов'язаний виконувати, а також всі складені процесуальні документи не можуть бути належними та допустимими доказами у справі [6]. Такої ж правової позиції дотримується й Голосіївський районний суд м. Києва у постанові від 19.10.2022 у справі за № 752/5539/22 [7]. У випадку, якщо поліцейський належним чином не зафіксував факту порушення особою ПДР, вимоги посадової особи, у тому числі щодо проходження водієм огляду на стан алкогольного сп'яніння, – є неправомірними. Близька за своїм змістом правова позиція висловлена Верховним Судом у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у постановах від 15.03.2019 у справі за № 686/11314/17 [8] та від 22.10.2019 у справі за № 161/7068/16-а [9].

2) невірна правова кваліфікації діяння скоєного особою, яка притягується до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП. Наприклад, постановою Красногвардійського районну суду м. Дніпропетровська від 14.12.2022 у справі за № 204/11092/22, провадження за статтею 130 КУпАП було закрито у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, оскільки у протоколі про адміністративне правопорушення вказано, що особа, яка притягується до відповідальності вчинила правопорушення за частиною 2 статті 130 КУпАП, однак до матеріалів справи не додано жодного доказу на підтвердження цього факту, а перевірка відомостей з бази даних «АРМОР» не підтвердила факту притягнення особи до адміністративної відповідальності раніше [10]. Судами також враховується, що

згідно рішень Європейського суду з прав людини від 30.05.2013 у справі «Малофєєва проти Росії» (Malofeyeva v. Russia), заява № 36673/04 [11], від 20.09.2016 у справі «Карелін проти Росії» (Karelin v. Russia), заява № 926/08 [12], у випадку, «коли викладена в протоколі фабула адміністративного правопорушення не відображає всіх істотних ознак складу правопорушення, суд не має права самостійно редагувати її, а так само не може відшукувати докази на користь обвинувачення, оскільки це становитиме порушення права на захист (особа не може належним чином підготуватися до захисту) та принципу рівності сторін процесу (оскільки особа має захищатися від обвинувачення, яке підтримується не стороною обвинувачення, а фактично судом).

3) відсутність усіх необхідних даних, що зазначаються у протоколі про адміністративне правопорушення, відповідно до статті 256 КУпАП. Наприклад, постановою Криничанського районного суду Дніпропетровської області від 03.06.2022 у справі за № 178/523/22 матеріали повернуто на доопрацювання у зв'язку з тим, що у протоколі про адміністративне правопорушення не конкретизовано місце вчинення правопорушення, не зазначено, район, область, до території якого відноситься населений пункт, не зазначено марку транспортного засобу, не вказано прізвище, ім'я, по батькові відповідальної особи, якій передано на зберігання транспортний засіб, відсутній підпис особи [13];

4) відсутність належних та допустимих доказів вчинення адміністративного правопорушення. Наприклад: у постановах Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 27.09.2022 у справі за № 398/2183/22 [14], Звенигородського районного суду Черкаської області від 26.05.2023 у справі за № 694/1203/23 [15], Гайсинського районного суду Вінницької області від 14.06.2023 у справі за № 129/315/23 [16], зазначається, що протокол про адміністративне правопорушення не може бути визнаний належним та допустимим доказом в розумінні статті 251 КУпАП, оскільки сам по собі такий документ не може бути беззаперечним доказом вини особи в тому чи іншому діянні, оскільки не являє собою імперативного факту

доведеності провини особи, при цьому, за своєю правовою природою він не є самостійним доказом, а обставини викладені в ньому повинні бути перевірені за допомогою інших доказів, які б підтверджували вину особи, яка притягується до адміністративної відповідальності і не викликали сумнівів.

5) порушення процедури документування вчинення адміністративного правопорушення, збору та фіксації доказів посадовими особами Національної поліції України. Так, зокрема, проведення огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння водія, повинно здійснюватися з дотриманням статті 266 КУпАП та Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України від 09.11.2015 за № 1452/735 [17]. Наприклад, недотримання порядку виявлення ознак сп'яніння, відсутність відеозаписів з нагрудних камер поліцейських усієї процедури огляду водія на стан сп'яніння, починаючи з моменту фіксації вчинення порушення ПДР, виявлення ознак алкогольного сп'яніння, до отримання згоди особи із виявленим результатом спеціального технічного засобу на місці зупинки, призводить до ухвалення рішення про недоведеність складу адміністративного правопорушення за статтею 130 КУпАП та винесення постанови про закриття провадження у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення. Аналогічна правова позиція викладена у постановах Кіцманського районного суду Чернівецької області від 13.06.2022 у справі за № 718/861/22 [18], Романівського районного суду Житомирської області від 12.09.2022 у справі за № 290/421/22 [19].

Отже, наведені вище прорахунки під час документування працівниками Національної поліції України адміністративного правопорушення за статтею 130 КУпАП, призводять до закриття судом проваджень у зазначеній категорії справ, та, як наслідок, не притягнення до відповідальності винної особи.

У справах де спостерігається некомпетентність або недбалість поліції, об'єктивно підривається довіра громадян до правоохоронних органів, а також інших державних інституцій. Як наслідок, вбачається тенденція до відмови від співпраці з правоохоронними органами, що є ключовим фактором у забезпеченні громадської безпеки, при цьому, в громадян формуються негативні стереотипи щодо діяльності органів державної влади, в цілому.

Тому, окреслена проблема не лише впливає на імідж правоохоронних органів, але й загрожує стабільності та громадському порядку в суспільстві, що може бути вирішено негайним вдосконаленням системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України, а також впровадженням ефективних механізмів контролю та відповідальності за невиконання або неналежне виконання останніми своїх службових обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення: 25.09.2023).
2. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text (дата звернення: 25.09.2023).
3. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення № 1-п за 2022 рік. URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022 (дата звернення: 25.09.2023).
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text. (дата звернення: 25.09.2023).
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 за № 1306. Про Правила дорожнього руху. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.09.2023).
6. Постанова Чернівецького апеляційного суду від 13.10.2022 провадження за № 33/822/596/22. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/106723503 (дата звернення: 25.09.2023).
7. Постанова Голосіївського районного суду м. Києва від 19.10.2022 у справі за № 752/5539/22. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/107421329 *(дата звернення: 25.09.2023).*
8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.03.2019 у справі за № 686/11314/17. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/80481815 (дата звернення: 25.09.2023).
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22.10.2019 у справі за № 161/7068/16-а. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/85122045 (дата звернення: 25.09.2023).
10. Постанова Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 14.12.2022 у справі за № 204/11092/22. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/107915007 (дата звернення: 25.09.2023).

11. Рішення Європейського суду з прав людини від 30.05.2013 у справі «Малофєєва проти Росії» (Malofeyeva v. Russia), заява № 36673/04. URL:https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:[%2236673/04%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-119970%22]} (дата звернення: 25.09.2023).

12. Рішення Європейського суду з прав людини від 20.09.2016 у справі «Карелін проти Росії» (Karelin v. Russia), заява № 926/08. URL:https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:[%22926/08%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-166737%22]} (дата звернення: 25.09.2023).

13. Постанова Криничанського районного суду Дніпропетровської області від 03.06.2022 у справі за № 178/523/22. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/104598246 (дата звернення: 25.09.2023).

14. Постанова Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 27.09.2022 у справі за № 398/2183/22. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/106478342;

15. Постанова Звенигородського районного суду Черкаської області від 26.05.2023 у справі за № 694/1203/23. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/111127755 (дата звернення: 25.09.2023).

16. Постанова Гайсинського районного суду Вінницької області від 14.06.2023 у справі за № 129/315/23. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/111548693 (дата звернення: 25.09.2023).

17. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп’яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров’я від 09.11.2015 за № 1452/735. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text (дата звернення: 25.09.2023).

18. Постанова Кіцманського районного суду Чернівецької області від 13.06.2022 у справі за № 718/861/22. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/106042383 (дата звернення: 25.09.2023).

19. Постанова Романівського районного суду Житомирської області від 12.09.2022 у справі за № 290/421/22. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/106239874 (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 674. 658

Пасічнюк В. Б.,
заступник завідувача кафедри
правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ДО ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕНЬ

ПРО ПОРУШЕННЯ НОРМ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Відповідно до статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [6]. Як результат, природні права людини мають найбільшу вагу, вони утверджуються та забезпечуються державою різними механізмами.

Безперечно, умови праці, які застосовуються роботодавцями при використанні найманої праці, повинні бути безпечними, та такими, які максимально нівелюють, а найчастіше унеможливлюють негативний вплив на життя та здоров’я людини. Адже, саме роботодавці відповідальні за стан охорони праці відповідно до норм Закону України «Про охорону праці» та Кодексу законів про працю. Очевидно, що лише за умов безпечного виробничого середовища, на наш погляд, у повній мірі реалізовуються норми частини третьої статті 43 (Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом) та статті 3 (людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю) Конституції України [6].

Закон «Про охорону праці» визначає охорону праці як систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності [3].

Держава виступаючи гарантом утвердження прав та свобод людини, на наш погляд повинна передбачати та реалізовувати ефективні організаційно-правові заходи як інструменти запобігання порушенню прав на охорону праці так і їх найшвидшого відновлення у разі їх порушення. Серед них важливе місце посідають звернення із повідомленням про порушення норм з охорони праці.

Показники виробничого травматизму, професійного захворювання та летальних випадків на виробництві в Україні як і загалом стан охорони праці багатьох підприємств не відповідає галузевим нормативним актам з цього питання. Саме тому, на наш погляд, максимально зручний та спрощений спосіб повідомлень про порушення нормативних актів з охорони праці, а як наслідок додаткові перевірки спеціалістів Держпраці та пов'язані із цим процеси є додатковим і доволі ефективним стимулятором налаштування роботодавцями безпеки, гігієни та охорони праці на вітчизняних підприємствах.

Підтверджується цей факт і офіційними показниками звернень громадян із зазначених питань. Відповідно до інформації, опублікованої на офіційному сайті Держпраці у I кварталі 2023 року до Держпраці та її територіальних органів надійшло 4084 звернення громадян, з них 128 – колективних, у яких звернулися 6297 громадян. Із зазначеної кількості звернень: 1700 письмових звернень (41,63% від загальної кількості); 176 звернень (4,31%) – отриманих під час особистого прийому громадян; 93 звернення (2,28%), що надійшли через уповноважену особу; 468 звернень (11,46%) – через органи влади; 1 звернення (0,02%) – через засоби масової інформації; 1646 звернень (40,30%) – від Державної установи «Урядовий контактний центр» [1, 7].

Будь-які звернення, на наш погляд, також мають важливе конституційне підґрунтя, яке передбачене статтею 40 Конституції України. Відповідно до норми згаданої статті, усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [6].

Конституційні основи звернень доповнюються і іншими нормативними актами з цього питання, чільне місце серед них посідає Закон України «Про звернення громадян» від 1996 року. Цей Закон регулює питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх

статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення [2].

Відносно звернень про порушення норм з охорони праці. На сайті Держпраці , при переході за посиланням: https://dsp.gov.ua/forma-dlia-podannia-elektronnykh-zverne/ є форма для подання електронних звернень громадян до Державної служби України з питань праці. Відповідно, кожен, хто бажає, може скористатись цією формою і сповістити цей орган про порушення в сфері охорони праці.

При оформленні звернення в он-лайн форматі, необхідно вказати наступну інформацію:

- Вид звернення (індивідуальне чи колективне);
- Прізвище, Ім'я, По батькові;
- Індекс, Вулиця, Будинок, Квартира, Область, Район, Населений пункт;
- E-mail
- Соціальний стан заявника
- Категорія запитувача
- Підприємство
- Назва підприємства, адреса, код ЄДРПОУ (за наявності), щодо якого порушене питання
- Контактний номер
- Вид звернення
- Зміст звернення
- Суть порушеного питання, зауваження, заяви, скарги, прохання чи вимоги

- Відповідь надати: (необхідно обрати один із варіантів: електронний підпис, фото підпису, сканкопія).

Після вказання зазначеної інформації пропонується надіслати звернення. Для зручності на цій же сторінці існує форма (у форматі doc). В разі потреби також зазначена електронна пошта Держпраці [10]. На сьогоднішній день, анонімні звернення громадян Держпраці та її територіальними органами не розглядаються.

Для висновку, слід зазначити, що звернення громадянина до Державної служби з питань праці це інструмент, який може бути реально діючим за наявності двох елементів: власне звернення із необхідною та повною для його розгляду інформацією а також фахових і неупереджених спеціалістів Держпраці, які розглянуть звернення і приймуть найбільш оптимальні та законні рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідка про роботу із зверненнями громадян, які надійшли до Державної служби України з питань праці та її територіальних міжрегіональних управлінь у 2023 року. URL : https://dsp.gov.ua/dovidka-pro-robotu-iz-zvernenniamy-hromadian-iaki-nadiishly-do-derzhavnoi-sluzhby-ukrainy-z-pytan-pratsi-ta-ii-terytorialnykh-mizhrehionalnykh-upravlin-u-2023-roku/ (дата звернення: 25.09.2023).
2. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.96. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80/print.96 (дата звернення: 25.09.2023).
3. Закон України № 2694-XII «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року (зі змінами та доповненнями від 05.04.2015) URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12
4. Закон України № 3356-XII «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993(зі змінами та доповнення від 01.01.2015). URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3356-12 (дата звернення: 25.09.2023).
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 (зі змінами та доповненнями від 05.10.2016). Суми: ТОВ «ВВП НОТІС», 2016. 78 с.
6. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 25.09.2023).
7. Офіційний сайт Державної служби з питань праці України. URL : https://dsp.gov.ua/ (дата звернення: 25.09.2023).
8. Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, у медіа : Постанова Кабінету міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 348. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF#n11 (дата звернення: 25.09.2023).

9. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : Указ Президента України від 07 лютого 2008 року № 109. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109/2008#Text (дата звернення: 25.09.2023).

10. Форма для подання електронних звернень громадян до Державної служби України з питань праці. URL : https://dsp.gov.ua/forma-dlia-podannia-elektronnykh-zverne/ (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 342.9

Полюхович М. М.,
аспірант
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ, Україна

Науковий керівник: **Батрин О. В.**,
кандидат юридичних наук,
суддя Печерського районного суду міста Києва,
м. Київ, Україна

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Політична корупція як глобальне явище існує у всіх країнах світу. Однак особливу проблему вона становить у державах перехідного типу, зокрема пострадянського простору, в яких державний управлінський апарат є політизованим.

Зазначимо, що політична корупція уповільнює здійснення реформ, формує негативне сприйняття України у світі [1]. Водночас проблеми політичної корупції мало досліджені науковцями. Однією з цих проблем є недосконалість понятійного апарату, зокрема, відсутність уніфікованого розуміння поняття політичної корупції та його закріплення на законодавчому рівні.

Так, чинне законодавство не містить визначення поняття політичної корупції. При цьому в юридичній науці існує позиція, що термін «політична корупція» охоплює чотири основні тлумачення: 1) незаконні дії у сфері

політики; 2) державна практика, яка може бути легальною, але мати неетичний характер; 3) конфлікт інтересів у високопосадовців; 4) політичні дії, які не відповідають інтересам суспільства [2, с. 229]. Найбільша кількість вчених є прихильниками першого тлумачення. Напиклад, О. Рудік розуміє під політичною корупцією дії особи, вчинені з метою надання певної переваги для себе або іншої особи чи групи осіб, що порушує права інших осіб та несумісно з офіційними обов'язками посадової особи, яка незаконно й неправомірно використовує свій статус [3].

Д. Клименко пропонує авторське розуміння політичної корупції як отримання або надання суб'єктом політичної системи матеріальної чи нематеріальної винагороди (або обіцянка надання такої винагороди), маніпулювання чинним законодавством, використання особою наданих їй державно-владних повноважень або інші дії, вчинені з метою здійснення цілеспрямованого впливу на процеси формування та реалізації державної політики у власних корисливих цілях [4]. Водночас погоджуємося з позицією С. О. Шевченка та Н. С. Сидоренко, які вважають, що поняття політичної корупції у зазначеному контексті є дискусійним. Вчені наголошують, що дії суб'єктів політичної корупції є універсальними і можуть охоплювати різні сфери суспільного життя. На їх думку політична корупція – це складова корупційної діяльності, що охоплює протиправні дії, які виникають під час політичної діяльності, організації та проведення виборів, виконання членами політичних партій представницьких функцій в органах законодавчої, виконавчої та судової влади, в органах місцевого самоврядування, а також незаконного фінансування діяльності політичних партій. Суб'єктами політичної корупції можуть бути особи або групи осіб, які беруть участь в політичному процесі, мають або прагнуть отримати повноваження приймати або реалізовувати політичні рішення [5, с. 103–104].

Отже, політичну корупцію часто розглядають як явище пов'язане з виборчими компаніями або ототожнюють з корупцією у політиці, що є значно ширшим поняттям, аніж політична корупція [6, с. 173].

В цьому контексті зауважимо, що запобігання та боротьбу з політичною корупцією пов'язують з діяльністю Національного агентства з питань запобігання корупції. Згідно з п. 8^1 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) до повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції належить здійснення в порядку та межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень, зокрема щодо звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах [7]. Так, Національне агентство забезпечує притягнення осіб, які вчинили порушення вимог виборчого законодавства до відповідальності за порушення порядку подання фінансового звіту (ст. 212^{15} КУпАП) та порушення порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації або агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 212^{21} КУпАП) [8]. Водночас ці правопорушення законодавець не відносить до корупційних або пов'язаних з корупцією. Вбачається, що така позиція сформована з огляду на правовий статус суб'єктів вчинення вказаних правопорушень, оскільки вони не наділені владними повноваженнями.

Як зазначає Г. Кохан, політичну корупцію варто розглядати як самостійний вид корупційних дій у сфері розподілу владних повноважень, ресурсів або прийняття політичних рішень [6, с. 173]. Цю позицію розділяє М. Мельник, розуміючи політичну корупцію як сукупність різних за своїм змістом і ступенем суспільної небезпеки корупційних правопорушень, які вчиняються для досягнення політичних цілей або надання останнім пріоритету над іншими [9]. Дослідник наголошує, що корупційними є посадові зловживання суб'єктів, наділених політичною владою, спрямовані на досягнення політичних цілей та/або з метою збагачення [10, с. 69].

З огляду на зазначені визначення політичної корупції, її ознакою є те, що протиправні дії вчиняються суб'єктом владних повноважень.

Крім того, з метою уніфікації положень чинного законодавства та дотримання логіки формування теоретико-правових основ регулювання

відносин у сфері запобігання корупції, визначення політичної корупції слід розглядати як спеціальне стосовно визначення корупції, закріпленого в ч. 1 ст. 1 Закону. Враховуючи викладене, пропонуємо під політичною корупцією розуміти використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, зокрема, у сфері організації та проведення виборів, реєстрації політичних партій та фінансування їх діяльності, з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей для досягнення політичних цілей.

Водночас у контексті нашого дослідження слід зазначити, що існуючий перелік корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень потребує розширення та подальшої наукової розробки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костенко О. Деморалізація, що породжує корупцію. Українська правда. URL: http://pravda.com.ua/articles/4b2b78bf10503 (дата звернення: 25.09.2023).
2. Тіньков А. Політична корупція в системі державного управління: українські реалії. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.* 2010. № 1. С. 229–230.
3. Рудік О. Політична корупція в умовах сучасної демократії. URL: http://dialogs.org.ua/ua/project_ua_full.php?m_id=7787 (дата звернення: 25.09.2023).
4. Клименко Д. Політична корупція в державному управлінні: наукові дефініції. *Демократичне врядування*. 2010. № 5. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik5/fail/+Klymenko.pdf (дата звернення: 25.09.2023).
5. Шевченко С. О., Сидоренко Н. С. Сутність поняття політичної корупції та її небезпеки в Україні. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 листопада 2019 р.)*. Дніпро: ДДУВС, 2019. С. 101–105.
6. Кохан Г. Політична корупція як наслідок конфлікту між державою та суспільством. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2008. Вип. 42. С. 173–181.
7. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 25.09.2023).
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 25.09.2023).
9. Мельник М. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії. Київ: Атіка, 2001. 304 с.

10. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. *Національна безпека і оборона*. 2009. № 7. С. 67–72.

УДК 342

Сивицький В. С.
аспірант кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування м. Рівне, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У своїх попередніх дослідженнях ми послідовно обстоюємо позицію, екологічна безпека – це стан захищеності життя та здоров'я людини і навколишнього природного середовища від небезпек природного, техногенного та соціального походження [1]. Відповідне розуміння цілком відповідає конституційній гарантії права кожного громадянина на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище. Втім, зрозуміло, що в умовах воєнного стану забезпечення екологічної безпеки є складним завданням. Отож розглянемо проблеми забезпечення екологічної безпеки в умовах воєнного стану.

Передусім відзначимо, що екологічна безпека у сучасній правовій науці потрактовується як складова частина національної безпеки України [2]. Увага до екологічної безпеки нині кратно зросла внаслідок великих масштабів екологічної шкоди, яка завдається навколишньому середовищу внаслідок російсько-української війни, яка триває вже майже десять років. Катастрофічний характер російської збройної агресії для екологічної безпеки України підтверджується даними Міністерства довкілля та природних ресурсів

України, яке завдані окупантами збитки довкіллю оцінює у 2 108 млрд гривень [3]. Зокрема збитки від забруднення повітря – 1 078,7 млрд гривень, ґрунтів і землі – 984,4 млрд гривень, води – 60,7 млрд гривень. За півтора року війни Держекоінспекція зареєструвала понад 2500 звернень щодо російських злочинів проти довкілля.

Погоджуємося з думкою, що «методи, які Росія застосовує під час війни проти нашої держави, свідчать про те, що агресор прагне не лише знищити нашу державу та народ, а й зробити територію України непридатною для життя. Російські військові вдаються до тактики «випаленої землі» та свідомо скоюють злочини проти довкілля, фактично використовують природу як зброю» [4]. На цьому тлі абсолютно логічною виглядає ініціатива України додати до переліку міжнародних злочинів – геноцид, злочини проти людства, агресію й воєнні злочини, ще й екоцид як масове знищення рослинного чи тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення дій, які можуть спричинити екологічну катастрофу. Екоцид як особливий вид злочинів міг би стати предметом розгляду Міжнародного екологічного трибуналу, що особливо важливо у зв’язку з триваючою російсько-українською війною [2].

Зауважимо, що захищеності життя та здоров’я українців і навколишнього природного середовища від небезпек природного, техногенного та соціального походження сприятиме вдосконалення національного екологічного законодавства у контексті правового забезпечення компенсацій екологічної шкоди внаслідок агресії рф. У цьому контексті ми поділяємо позицію, що «позиції України щодо правового забезпечення вимоги компенсацій екологічної шкоди внаслідок агресії рф виглядатимуть сильнішими, якщо доповнити текст Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» окремим визначенням поняття «екологічна шкода внаслідок воєнних дій»» [5].

При цьому, слушною є позиція, що українській державі варто ініціювати запровадження поняття «екологічна шкода внаслідок воєнних дій» у чинну нині

Директиву 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди», оскільки цей документ не містить відповідного поняття, а отже ускладнюється процедура притягнення до відповідальності винних у вчиненні екоциду на території України.

Ще одне міркування, яке вважаємо за потрібне висловити. Очевидно в умовах війни, коли окупантами в Україні тотально винищують цілі міста і села говорити важко. У такій ситуації дійсно жоден регіон нашої держави не застрахований від можливих екологічних катастроф з непередбачуваними наслідками. Але варто пам'ятати, що екологічні системи України є невід'ємною складовою глобальної екосистеми, тому вже наявне й потенційне забруднення повітря, підземних вод й водних об'єктів, забруднення ґрунту не може вважатися суто українською проблемою. Особливо якщо говорити про ризики радіаційного забруднення, що є доволі високими. З цього походить, що мотивом підтримувати Україну й допомогти нашій держави впоратися з агресором є також мотив забезпечити екологічну безпеку на теренах Європи. Зрештою, по закінченню війни це також має стати спільною справою європейських держав (європейського інтеграційного об'єднання) у тісній взаємодії з Україною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сивицький В. С. Поняття екологічної безпеки: до питання теоретичного обґрунтування. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 4. С. 275–279.
2. Шемшученко, Ю. С. Організаційно-правові проблеми екологічної безпеки України в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права* . 2023. № 2. С. 9–12.
3. Екологічний тероризм рф в Україні – збитки за даними Держекоінспекції. Інформаційне агентство АрміяInform, 11 жовтня 2023. URL: https://armyinform.com.ua/2023/03/26/ekologichnyj-teroryzm-rf-v-ukrayini-zbytky-za-danymy-derzhekoinspekcziyi/ (дата звернення 11.10.2023).
4. Лубинець Д. Довкілля – мовчазна жертва війни: як російська армія вчиняє екологічні злочини й порушує права людини. LB.ua. 26.10.2023. URL: https://armyinform.com.ua/2023/03/26/ekologichnyj-teroryzm-rf-v-ukrayini-zbytky-za-danymy-derzhekoinspekcziyi/ (дата звернення 26.10.2023).
5. Микулець В. Ю. Правові аспекти вимоги компенсації екологічної шкоди внаслідок війни рф в Україні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2022. Вип. 2 (63). С. 23–29.

УДК 343.1

Тесленко І. О.,
аспірант
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
суддя Солом'янського районного суду м. Києва,
м. Київа, Україна

Бабкова Т. В.,
кандидат юридичних наук,
суддя у відставці
доцент кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського
національного університету
м. Тернопіль, Україна

ВПЛИВ «ЦИФРОВІЗАЦІЇ» НА ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Повномасштабне вторгнення рф змусило всіх правників України прискорити входження багатьох видів електронних доказів в кримінальних процес України. Досягнення завдань кримінального провадження та забезпечення невідворотності покарання є тією рушійною силою, яка дала поштовх у розвитку цих процесів в нашій державі.

Війна ввела до кримінального процесу України новації, які є досягненням розвитку технологічних процесів у світі, наприклад знімки з супутників. За більше ніж 500 днів війни Україна навчилась використовувати безпілотні літальні системи не тільки для виконання бойових задач, і для сприяння органам досудового розслідування, збиранню доказової бази задля притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Останнім часом в Україні широко використовуються розвіддані з відкритих джерел (OSINT). Збройний конфлікт в Україні дав поштовх світовим організаціям таким як Bellingcat, Human Rights Watch та іншим сприяти Україні в розслідуванні воєнних злочинів шляхом проведення онлайн – розслідувань, у тому числі використовуючи загальнодоступний онлайн-контент, також відомий

як розвіддані з відкритих джерел (OSINT), зокрема, з соціальних мереж та інших вебресурсів, контент яких перебуває у відкритому доступі.

У цьому аспекті цікавим для опрацювання документом є Протокол Берклі, який був розроблений Центром з прав людини Каліфорнійського університету в Берклі. Цей Протокол визначає термінологію і методологію даних, процедуру для збору, аналізу і зберігання цифрової інформації, що є у відкритому доступі з дотриманням професійних, правових та етичних принципів. Протокол Берклі офіційно не перекладений українською мовою, проте на цей документ є посилання в листі-орієнтуванні Офісу Генерального прокурора стосовно збереження цифрової інформації з відкритих джерел від 28 серпня 2021 року.

Протокол Берклі – це практичний посібник з ефективного використання цифрового відкритого коду інформації при розслідуванні порушень міжнародного кримінального права, прав людини, гуманітарного права [1].

В умовах суспільної необхідності здійснювати досудове розслідування кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів в умовах війни використання даних з відкритих джерел надає нові можливості для встановлення істини, відтворення подій кримінального провадження, встановлення осіб причетних до вчинення кримінальних правопорушень на території України, тож, є суттєвим допоміжним інструментом в реалізації складних завдань, які стоять наразі перед Україною. Крім того, застосування протоколу Берклі дає можливості міжнародним організаціям, долучатись до допомоги України, зокрема і в онлайн розслідуванні воєнних злочинів, вчинених на території України та пов’язаних з війною, збиранні доказів, їх належному документуванні органами досудового розслідування України та, в подальшому, використанню як доказів стороною обвинувачення в суді.

В той же час КПК України не містить у собі окремих норм, які б регулювали питання належності та допустимості електронних доказів, але загальні норми щодо доказів дають повні підставі для їх застосування до будь-яких доказів в цілому, електронних зокрема.

Відповідно до визначення, наведеного у збірці навчальних матеріалів тренінгу для суддів «Застосування електронних доказів під час розгляду справ, пов'язаних з корупцією», розробленої робочою групою Національної школи суддів України та експертами в рамках проекту Партнерства заради належного врядування РЄ/ЕС «Боротьба з корупцією та зміцнення належного врядування/Боротьба з відмиванням грошей» за фінансування Європейського Союзу та Ради Європи, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [2].

КПК України встановлено процесуальні джерела доказів, які не містять у собі окремо електронних або цифрових доказів, але загальні принципи кримінального процесу не обмежують учасників у їх використанні та наданні суду в межах змагальних процедур керуючись принципом свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Можливість використання у кримінальному процесі електронних (цифрових) доказів обумовлена статтею 84 КПК України, яка не передбачає певних вимог до форми доказів, а встановлює визначення доказу виходячи з його змісту, а саме можливість за допомогою нього встановити певні факти, які він засвідчує достатньою мірою, а методи, використані для збирання відповідного доказу, повинні бути законними та пропорційними інтересам суспільства та завданням кримінального процесу в цілому. При цьому, критерієм віднесення того чи іншого доказу до електронних є їх форма електронна (цифрова).

На наш погляд кримінальне процесуальне законодавство виділяє електронний документ як окремий вид документів, які можуть бути надані суду як джерело доказів у кримінальному провадженні.

Згідно з ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості», затвердженим наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11 березня 2010 року № 8, електронний документ — це документ, інформація в якому подана у формі електронних даних і для використання якого потрібні засоби обчислювальної техніки [3].

У Постанові від 29 березня 2021 року у справі № 554/5090/16-к, провадження № 51-1878кмо20, Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду зазначила, що у частині 3 ст. 99 КПК законодавець визначив, що оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа ще і його відображення, якому надається таке ж значення як документу. При цьому відповідно до ч. 1 ст. 99 КПК документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об`єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, у тому числі матеріали звукозапису та електронні носії інформації. Ототожнення електронного доказу як засобу доказування та матеріального носія такого документа є безпідставним, оскільки характерною рисою електронного документа є відсутність жорсткої прив`язки до конкретного матеріального носія. Для виконання завдань кримінального провадження, з огляду на положення Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», допустимість електронного документа як доказу не можна заперечувати винятково на підставі того, що він має електронну форму (ч. 2 ст. 8). Відповідно до ст. 7 цього Закону у випадку його зберігання на кількох електронних носіях інформації кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа. Один і той же електронний документ може існувати на різних

носіях. Усі ідентичні за своїм змістом екземпляри електронного документа можуть розглядатися як оригінали та відрізнятися один від одного тільки часом і датою створення. Питання ідентифікації електронного документа як оригіналу можуть бути вирішені уповноваженою особою, яка його створила (за допомогою спеціальних програм порахувати контрольну суму файлу або каталогу з файлами CRC-сума, hash-сума), або за наявності відповідних підстав шляхом проведення спеціальних досліджень [4].

Таким чином, використання електронного документу як доказу по справі фактично впроваджено в КПК України, і є частиною процесу доказування в кримінальному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Протокол Берклі, Центр з прав людини Каліфорнійського університету в Берклі https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf

2. Збірка навчальних матеріалів тренінгу для суддів «Застосування електронних доказів під час розгляду справ, пов'язаних з корупцією», розробленої робочою групою Національної школи суддів України та експертами в рамках проекту Партнерства заради належного врядування РЄ/ЕС «Боротьба з корупцією та зміцнення належного врядування/Боротьба з відмиванням грошей» за фінансування Європейського Союзу та Ради Європи http://www.nsj.gov.ua/files/1581330611%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B8%202019.pdf

3. ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості», затвердженим наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11.03.2010р.№8 http://ksv.do.am/GOST/DSTY_ALL/DSTY1/dsty_7157-2010.pdf.

4. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 березня 2021 року справа № 554/5090/16-к провадження № 51-1878кмо20 https://reyestr.court.gov.ua/Review/95848991

УДК 343:973

Давидюк П. П.,
старший викладач кафедри
правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права

Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Киричук Б. С.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний світ неможливо уявити без інформаційно-комунікаційних технологій, які трансформували не лише принципи й способи збору, обробки та передачі інформації, але й здійснили значний вплив на економічний, політичний і військово-стратегічний аспекти суспільного життя українця. Безсумнівно, що сьогодні інформаційні технології перетворюються в один із основних факторів забезпечення і підтримки програм сталого розвитку, крім того, кількість, технічний рівень і доступність інформаційних ресурсів визначають рівень розвитку країни та її економічний статус у світовому співтоваристві. Водночас, інформатизація суспільства зумовила не тільки перехід владних структур на принципово новий рівень розвитку й функціонування, а й призвела до виникнення принципово нових загроз національній та міжнародній безпеці, породивши цілий комплекс негативних геополітичних наслідків. Цілком закономірно, що ці загрози пов’язані з майже безперешкодною можливістю використовувати інформаційні технологій у цілях, несумісних з бажанням європейської спільноти підтримувати міжнародну стабільність і безпеку, дотримуватися принципу незастосування збройної сили і поваги до прав людини.

Мета дослідження – висвітлити проблемні аспекти боротьби з кіберзлочинністю в Україні, а також визначити оптимальні шляхи нормативного регулювання інформаційної безпеки на міжнародному рівні.

Зауважимо, що проблема вчинення кіберзлочинів за останнє десятиліття досить активно вивчалася багатьма зарубіжними дослідниками, зокрема, П. Афтаб, Б. Белсей, Г. Берсоном, О. Бочавер, К. Дьюкс, А. Пікас, Е. Роландом, Г. Френком. Відносно нещодавно кіберзлочинність стала предметом вивчення і в Україні, зокрема, у працях таких вітчизняних дослідників, як А. Ведернікової, Є. Гіденко, М. Грінченко, О. Дроздова, О. Лапи, І. Лубенець, Т. Миронюк, О. Момот, Л. Найдьонової, А. Чернякової та в працях інших авторів. Поряд з цим, віддаючи належне напрацюванням дослідників, зауважимо, що проблема вчинення кіберзлочинів в Україні під час режиму воєнного стану досі залишається не повністю дослідженою.

Розпочату в лютому 2022 року збройну агресію Російської Федерації (далі – РФ) проти України все частіше називають війною нового типу [6, с. 410]. Цілком очевидно, що агресія РФ не обмежується посяганням на територіальні кордони, натомість здійснюється одночасно на різних фронтах – політичному, дипломатичному, інформаційному. Міжнародні експерти вже назвати подібне цілеспрямоване поєднання методів і тактик ведення збройного конфлікту гібридною війною [1, с. 36]. Одним із вагомих компонентів так званої «гібридної війни» проти України стала кіберзлочинність, феномен якої виник ще наприкінці 80-х років минулого століття.

Вперше занепокоєність можливими наслідками використання інформаційних мереж була висловлена у 1993 році футурологом Елвіном Тоффлером, який вже тоді передбачав, що терористи нового покоління намагатимуться завдати удару Сполученим Штатам Америки без використання фізичної зброї – лише за допомогою віртуальних інформаційних мереж. Ці побоювання були небезпідставними, адже в січні 2003 року була зафіксована одна з найбільших у світі атак – напад «інформаційного черв’яка Хелкерн», який за два дні свого існування інфікував більше 80 тис. веб-сервісів та завдав

приватним підприємствам наслідків на більш ніж 10 млрд доларів [6, с. 411]. І хоча цей випадок серед вчених не прийнято кваліфікувати як кібертероризм, його серйозність з економічної точки зору змусила міжнародну спільноту шукати альтернативні варіанти захисту інформаційного простору.

Як зазначають більшість дослідників, основним міжнародним документом щодо боротьби зі злочинами в електронній інформаційній сфері є Конвенція про кіберзлочинність, прийнята Радою Європи в 2001 році. Україна ратифікувала Конвенцію у 2005 році. Відповідно до змісту документа, основою метою Конвенції є заохочення до удосконалення державної політики у сфері кримінального права, спрямованої на захист суспільства від кіберзлочинів [2].

Зауважимо також те, що в травні 2022 року Рада Європи прийняла Другий додатковий протокол до Конвенції, яким ініціюється питання про необхідність визнання у кримінальному судочинстві юридичної сили електронних доказів. Члени засідання Ради Європи погодилися з тим, що наявність дистанційних (або іншими словами віртуальних) форми організованої злочинності у сексуальній експлуатації, обігу наркотиків і тероризмі – це чи не найбільший виклик для національних судових органів. Для забезпечення ефективності розкриття таких злочинів державами-членами Ради Європи запропоновано підписувати окремі домовленості про співпрацю в тому випадку, якщо одна зі сторін має електронні докази про вчинення кіберзлочинів [4]. Незважаючи на те, що Україна ратифікувала ці міжнародні документи, не всі положення Конвенції і Протоколів до неї були імплементовані в чинне законодавство України. До прикладу, саме поняття «електронні докази» введено до змісту Господарського процесуального кодексу України, водночас воно відсутнє у Кримінальному процесуальному кодексі України. Безсумнівно, це значно ускладнює використання електронних доказів у типових кримінальних провадженнях за участі громадян України.

У той же час, з метою врахування тенденцій у протидії кіберзлочинності, вітчизняний уряд прийняв 26 серпня 2021 року Стратегію кібербезпеки, у якій безпосередньо зазначається, що «РФ залишається одним із основних джерел

загрози національній і міжнародній кібербезпеці. РФ активно реалізує концепцію інформаційного протиборства, базовану на поєднанні атак на кіберпростір України й інформаційно-психологічних операцій, механізми якої широко застосовують у концепції гібридної війни. Набирає сил тенденція зі створення кібервійськ, що виводять з ладу критично важливі об'єкти інфраструктури шляхом руйнування інформаційних систем, які управляють такими об'єктами» [5].

Закономірно також те, що після початку військових дій, розв'язаних державою-агресором, всі сили безпекового блоку України були спрямовані на відсіч ворогу. Такою ситуацією скористалися кіберзлочинці нашої держави, активізувавши свою шахрайську діяльність. Так, зокрема, від початку 2023 року в Україні вже було відкрито вдвічі більше проваджень за фактом шахрайства, ніж за увесь 2021 рік. У середньому за місяць 2023 року відкривають 6682 проваджень за фактом шахрайства. Для порівняння, у відповідний період 2021 року фіксувалося лише 3059 справ на місяць [3]. Такі статистичні дані актуалізують твердження експертів про те, що сьогодні Україні як ніколи потрібна міжнародна підтримка для забезпечення стійкості інформаційного кіберпростору. Інноваційні технології і сміливі кіберпроекти, запропоновані зарубіжними експертами, у тому числі з країн Європейського Союзу, допоможуть підтримати інформаційний фронт України, який сьогодні, на жаль, потерпає не лише від атак РФ, але й власних корисливих громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Frank G. H. Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Forces.* 2009. Quarterly 52. P. 34–39.
2. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 № 994_575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 994_575 (дата звернення: 23.09.2023).
3. Пандемія шахрайства: в Україні зафіксовано рекордна активність шахраїв. Опендатабот. URL: https://opendatabot.ua/analytics/fraud-pandemic (дата звернення: 23.09.2023).
4. Посилена співпраця та розкриття електронних доказів. *Council of Europe* : веб-сайт. URL: http://surl.li/lkimu (дата звернення: 23.09.2023).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 №447/221. URL: https://www.president.gov.ua /documents/4472021-40013 (дата звернення: 23.09.2023).

6. Юртаєва К. В. Кримінальна відповідальність за кіберзлочини, вчинені під час збройного конфлікту: міжнародні тенденції та українські реалії. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 12. С. 409–413.

УДК 342

Мачуський В. В.,
старший викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАПОБІГАННЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Проблема глобальної зміни клімату в останні десятиліття є не лише однією із найгостріших в екологічних проблем для кожної держави, а і стає глобальною міжнародною проблемою.

Вплив промислової діяльності людини на навколишнє середовище спричинив суттєве підвищення середньої температури на 2-5 °С, що суттєво вплинуло на зміну клімату.

З метою боротьбі з глобальним потеплінням та зміною клімату, 11 грудня 2019 р. Європейська комісія презентувала нову стратегію розвитку ЄС – Європейський зелений курс (The European Green Deal) – (далі – ЄЗК) – дорожня карта заходів, що буде сприяти формуванню ЄС, як першого у світі кліматично нейтрального континенту до 2050 р.

Скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55 % до 2030 р. потребує більшої частки відновлюваної енергії та більшої енергоефективності, а також зменшення споживання енергії. У цьому контексті, 9 держав – членів ЄС вже відмовилися від вугілля, 13 інших узяли на себе зобов’язання щодо дати поетапного виведення. Такі кроки призвели до скорочення на 10 % порівняно з 2019 р. викидів ПГ в ЄС [1].

Перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 р. є одним із ключових цілей кліматичної політики України.

Відповідно до положень Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року – (далі – Стратегія), основними проблемами у сфері запобігання зміни клімату є: посилення глобальної зміни клімату, низький рівень запобігання кліматичним загрозам [2].

Незважаючи на той факт, що використання вугілля у промисловості України є одним із основних джерел забезпечення національної економіки країни, гірничо-добувна галузь належить до найбільш проблемних галузей [3]. Одним із вагомих кроків у рамках ЄЗК та запобігання зміни клімату має стати реформування вугільної галузі, а також екологізація та декарбонізація промисловості.

Вагомим інструментом у реалізації вищенаведених положень має стати вдосконалення національного законодавства та інституту публічного адміністрування у сфері запобігання зміни клімату.

Незважаючи на наявність значної кількості нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього природного середовища та охорони атмосферного повітря, а саме: Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», правове регулювання запобігання зміни клімату потребує суттєвого вдосконалення. З цією метою, на нашу думку, доцільно запропонувати прийняття окремого законодавчого акту – Кліматичного закону, що дозволить вдосконалити відносини у галузі охорони атмосферного повітря та запобігання зміни клімату.

Також, одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є вдосконалення інституту публічного адміністрування у сфері запобігання зміни клімату.

Публічне адміністрування в сфері запобігання зміни клімату безпосередньо пов’язано з публічним адмініструванням у сфері охорони навколишнього природного середовища. На сьогоднішній день, публічне адміністрування у сфері запобігання зміни клімату здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики

у сфері охорони навколишнього природного середовища – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та його структурний підрозділ, а саме: Департамент запобігання промисловому забрудненню та кліматичної політики. На наше думку, публічне адміністрування у сфері запобігання зміни клімату має здійснювати окремий орган публічного адміністрування, а саме: Державне кліматичне агентство України, діяльність якого буде координується Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України.

Враховуючи вище наведене, доцільно зазначити, що на сьогоднішній день однією із головних світових проблем є зміна клімату та глобальне потепління. Значний вплив на забруднення атмосферного повітря та зміну клімату в Україні спричиняє діяльність промислових підприємств і особливо підприємств, що здійснює видобуток та переробку вугілля.

З метою запобігання зміни клімату в Україні видається доцільним вдосконалити правове регулювання кліматичних відносин та публічне адміністрування у зазначеній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. State of the Energy Union 2021: Renewables overtake fossil fuels as the EU's main power source. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_5554 36 *(дата звернення: 25.09.2023).*

2. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 № 1363-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1363-2021-%D1%80 *(дата звернення: 25.09.2023).*

3. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року від 21.04.2011 № 3268-VI**.** *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 44. ст.457.

УДК 347.921

Сахнюк В. В.,
старший викладач кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ

На сучасному етапі відбувається реорганізація системи безоплатної правничої допомоги. Зокрема, наказами Міністерства юстиції «Питання оптимізації системи надання безоплатної правової допомоги» № 1733/5 від 08.05.2023 року [2] та «Про затвердження Змін до Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги у зв'язку з оптимізацією системи надання безоплатної правової допомоги» № 2213/5 від 14.06.2023 року [4] передбачено утворення п'яти регіональних центрів з надання безоплатної правничої допомоги. Для прикладу, уже утворено Західний регіональний центр з надання безоплатної правничої допомоги, до якого входить шість регіональних та двадцять три місцевих центри.

До оптимізації ці центри мали статуси юридичних осіб, поширювали свою юрисдикцію на певні адміністративно-територіальні одиниці. У кожній області існував Регіональний центр з надання безоплатної правової допомоги. Компетенцію регіональних центрів умовно можна поділити на чотири групи:

1. виконання безпосередніх повноважень щодо забезпечення права на безоплатну правничу допомогу. Вони стосувалися забезпечення участі адвоката в кримінальному провадженні, чи під час адміністративного затримання, а також захисту осіб у випадках встановлених законом;
2. організаційні аспекти забезпечення участі адвокатів в системі безоплатної правничої допомоги. Ці повноваження стосувалися укладення контрактів з адвокатами, видання доручень, оплати послуг адвокатів та прийняття звітних документів, затвердження графіків чергувань;
3. контрольно-моніторингові повноваження (контроль за діяльністю місцевих центрів, моніторинг та оцінювання забезпечення підпорядкованими їм місцевими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги)

4. методичні та інформаційно-роз’яснювальні повноваження (збір статистичних даних, організація підвищення кваліфікації, моніторинг дотримання адвокатами, забезпечують вивчення потреб та рівня задоволеності осіб, які звертаються щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги) [3].

З реформуванням у міжрегіональних центрів з’явилися додаткові функції, зокрема, правопросвітництво, координаційні функції та надання первинної правничої допомоги.

Директор Координаційного центру з надання правової допомоги стверджує, що «Нова організаційна структура регіонального центру – це продовження процесу перерозподілу ресурсів системи безоплатної правової допомоги, насамперед для покращення доступності вже наявних послуг та запровадження нових, розвитку клієнтоорієнтованого сервісу надання послуг, поліпшення взаємодії з іншими учасниками системи правосуддя, зокрема органами правоохоронної та судової систем, а також з адвокатурою» [1]. Метою проведення реформи є підвищення ефективності системи безоплатної правничої допомоги.

На наше переконання процес оптимізації системи безоплатної правничої допомоги має свої переваги та недоліки. До переваг, ми віднесемо:

по-перше, економія бюджетних коштів та раціональне використання державних ресурсів. За рахунок об'єднання 16 регіональних та 62 місцевих центрів суттєво скоротяться витрати в системі безоплатної правничої допомоги, які були пов'язані з утриманням та матеріально-технічним забезпеченням центрів;

по-друге, зменшиться кількість юридичних осіб – суб'єктів, якими буде керувати Координаційний центр. Г. В. Татаренко та І. В. Татаренко, аналізуючи аналогічну реформу органів юстиції відзначають, що дійсно, важко сперечатися з тим, що для центрального апарату керувати меншою кількістю суб’єктів легше, а витрати з бюджету на таку систему менші;

по-третє, така система полегшить контроль за діяльністю. Здійснювати контрольні функції також простіше відносно п'яти міжрегіональних центрів.

До недоліків, на наше переконання, варто віднести:

по-перше, складність налагодження взаємодії з населенням певної території. Не дивлячись, на твердження ініціаторів реформи про те, що вона сприятиме налагодженню взаємодії, вважаємо, що відсутність територіально наближених органів очевидно негативно вплине на це.

по-друге, складність процесу залучення адвокатів для надання безоплатної вторинної правничої допомоги. Оскільки розподіл адвокатів здійснюватиме регіональний центр, який поширює свою компетенцію на велику кількість областей складно врахувати певні критерії при розподілі справ між адвокатами. Робити це на місцях було значно логічніше.

по-третє, втрата управлінської вертикалі та складність в прийнятті управлінських рішень.

Хочемо відзначити, що на наш погляд, задекларована мета суперечить діям та не має нічого спільного з підвищенням ефективності роботи системи безоплатної правничої допомоги. Найбільшим її недоліком однозначно є виклики щодо забезпечення відповідної політики на місцевому рівні. Реформа зробила систему публічного адміністрування системою безоплатної правничої допомоги ще більш централізованою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новий етап у реорганізації системи БПД – утворено Західний регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги https://legalaid.gov.ua/novyny/novyj-etap-u-reorganizacziyi-systemy-bpd-utvoreno-zahidnyj-regionalnyj-czentr-z-nadannya-bezoplatnoyi-vtorynnoyi-pravovoyi-dopomogy/ *(дата звернення: 25.09.2023).*
2. Питання оптимізації системи надання безоплатної правової допомоги № 1733/5 від 08.05.2023 року. URL: https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi-ta-resursy/chynne-zakonodavstvo/organizatsijno-rozporyadchi-dokumenty/ *(дата звернення: 25.09.2023).*
3. Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, затвердженого постановою Міністерства Юридична допомога України від 02 липня 2012 р. № 967/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1091-1 (дата доступу 21.01.2023)
4. Про затвердження Змін до Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги у зв'язку з оптимізацією системи надання безоплатної правової

допомоги» № 2213/5 від 14.06.2023 року. URL: https://ips.ligazakon.net/document/re40047 (дата доступу 14.07.2023)
5. Татаренко Г. В., Татаренко І. В. Деякі аспекти реформи територіальних органів Міністерства юстиції України. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2020. № 2 (40). С.134-140.

УДК 341.22

Багатко А. С.,
здобувачка вищої освіти
другого магістерського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Науковий керівник: **Сахнюк В. В.**
старший викладач кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМАХ

Права і свободи людини визначаються як нормативні виміри соціальної та культурної діяльності людини. Більше того, вони є одними з найбільших культурних цінностей. Реалії сьогодення такі, що права людини стають одним з найважливіших інститутів, які потребують міжнародного захисту, причому не лише на рівні внутрішньодержавного управління в межах окремої держави, але й на рівні встановлення правових відносин між державами. Термін "міжнародні механізми захисту прав людини" означає систему міжнародних (міжурядових) органів та організацій, які працюють над створенням міжнародних стандартів

прав і свобод людини або над їх відновленням у разі порушення. Іншими словами, механізм захисту прав людини - це цілісна система, яка включає як міжнародні елементи, так і національний (внутрішньодержавний) захист прав людини [3, с. 87].

Майже всі положення про права людини містять посилання на Загальну декларацію прав людини, прийняту Генеральною Асамблеєю Організації об’єднаних націй 10 грудня 1948 року. Декларація має рекомендаційний статус, але на її основі були прийняті два документи, що є обов’язковими для державчленів ООН: Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, деякі положення Декларації за часи багаторічної практики набули статус норм звичаєвого права [5, с. 6].

Проте думки науковців щодо походження механізму захисту прав людини різняться. Деякі автори вважають, що витоки цього механізму сягають набагато раніше, ще до створення Організації Об'єднаних Націй. Так, Конвенція про рабство 1926 року дозволяє передавати спори, що виникають між державами-учасницями щодо застосування її положень, на розгляд Постійної палати міжнародного правосуддя, що свідчить про наявність у Палати повноважень здійснювати правозахисну діяльність, хоча і з серйозними обмеженнями; Конвенція про примусову працю 1930 року передбачає здійснення її положень заходи щодо виконання її положень і зобов'язує держави-учасниці подавати щорічні доповіді з конкретних питань, пов'язаних із застосуванням примусової праці. Ліга Націй мала систему захисту етнічних меншин [3, с. 87-88].

Тим не менш, стандарти і принципи, проголошені в Загальній декларації прав людини, також відображені в місцевих правових системах і законах [5, с. 6].

Регіональні міжнародні механізми з прав людини зазвичай створюються на основі відповідних міжнародних конвенцій певної групи держав у межах географічного регіону. На цей час регіональні механізми захисту прав людини

створено у Європі, Америці, Африці, Південно-Східній Азії, Близькому Сході. Як правило ці органи поширюють свою компетенцію на держав-учасниць відповідного регіонального міжнародного договору про права людини.

Європейська система захисту прав людини Ради Європи є найстарішою регіональною системою у світі і, за загальним визнанням, найефективнішою. [2]. Можна говорити про функціонування декількох механізмів захисту прав людини і основних свобод в Європі, серед яких Рада Європи (РЄ), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Європейський Союз (ЄС), які діють на підставі відповідних регіональних міжнародних договорів, зокрема: Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р., Хартії ЄС про основоположні права 2000 р., Договору про ЄС 1992 р., Договору про функціювання ЄС 1957 р., Гельсінського Заключного Акту 1975 р.

Сьогодні найважливішу роль у просуванні та захисті прав людини на європейському рівні є Рада Європи - міжурядова політична організація, що об'єднує 46 держав-членів, основною сферою діяльності якої з моменту заснування є захист прав людини та основоположних свобод. Рада Європи діє на підставі Статуту від 3 серпня 1949 року, в преамбулі якого зазначено, що моральні та духовні цінності, які є спільною спадщиною народів держав-членів, є фундаментальною основою принципів особистої та політичної свободи і верховенства права, на яких ґрунтується справжня демократія.

Найбільшим досягненням Ради Європи є прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ЄКПЛ). Європейський суд з прав людини, міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени, які ратифікували ЄКПЛ, розглядає всі питання, пов'язані з тлумаченням і застосуванням Конвенції, включаючи справи між державами та індивідуальні скарги [4].

На сучасному етапі відображенням пріоритетів співробітництва нашої держави в рамках цієї міжнародної регіональної організації є План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки під гаслом «Стійкість, відновлення та відбудова». Це програма основною метою якої є підтримка розвитку та захисту

прав людини органами влади, як під час, так і після війни, через ефективні та функціональні національні правозахисні інституції та механізми. [2].

Наймолодшою з регіональних систем прав людини є африканська регіональна система прав людини, втілення якої почалося в 1981 році, коли Організація африканської єдності (ОАЄ) прийняла Африканську хартію прав людини і народів. Відмінною рисою Хартії від інших регіональних документів є те, що вона включає в себе права людини ("третє покоління прав людини") і додатково визначає зобов'язання індивідуальних прав по відношенню до сім'ї, спорідненості, суспільства, держави і африканського континенту. Її функції ґрунтуються на роботі Африканської комісії з прав людини і народів. Це єдиний орган в рамках механізму Хартії, передбаченого Конвенцією. Тому мандат Комісії дуже широкий. Вона приймає заяви від держав про порушення Хартії іншими державами-учасницями з метою мирного врегулювання спорів. Результатом роботи Комісії в цьому випадку є доповідь і висновки для держави, які не є обов'язковими до виконання. Комісія також збирає матеріали, вивчає та досліджує питання прав людини в Африці, організовує семінари та конференції, поширює інформацію серед держав та надає відповідні рекомендації. Таким чином, африканські механізми захисту прав людини поки що не дозволяють громадянам ставати активними учасниками і безпосередньо захищати порушені права [2].

Важливість регіональних систем захисту прав людини є безсумнівно значною. Як проміжна ланка між універсальним і національним рівнями, регіональні системи можуть обмежувати виключну юрисдикцію держав над своїми громадянами і тим самим привертати увагу певних географічних територій до факту порушення прав людини. Регіональні механізми захисту прав людини є основою міжнародної системи захисту прав людини. Багато дослідників схильні вважати, що регіональні механізми захисту прав людини не тільки доповнюють універсальні, але й у деяких аспектах є більш ефективними у забезпеченні захисту основоположних прав людини.

Хоча між регіональним та універсальним рівнями існує певна суперечність, слід визнати, що створення та розвиток регіональної системи залежить від універсального рівня захисту прав людини. Цей зв'язок також простежується в офіційних документах з прав людини. Всі без винятку регіональні документи відображають основні права, закріплені в Загальній декларації прав людини та інших міжнародних документах з прав людини. Специфіка регіонального рівня полягає в тому, що на законодавчому рівні низка держав, розташованих в одному географічному регіоні (зазвичай це одна континентальна зона), створюють адміністративні та наглядові органи для перевірки дотримання цими державами зобов'язань у сфері прав людини. Тип таких інструментів може бути різним у різних регіональних системах [3, с. 89-90].

Таким чином, можна зробити висновок, що створення ефективної регіональної системи, проміжної ланки між національним та універсальним (міжнародним) рівнями захисту прав людини, та участь у ній всіх без винятку держав, має бути метою міжнародної спільноти в цілому. Держави не можуть задовольнятися захистом прав своїх громадян на національному рівні. Регіональні системи повинні виступати незалежними гарантами відновлення порушених прав осіб, які вичерпали всі засоби правового захисту в межах своїх країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова» від 29.11.2022. URL: https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282 (дата звернення: 05.06.2022).

2. Регіональні системи захисту прав людини. URL: https://pidru4niki.com/1728092446721/pravo/regionalni_sistemi_zahistu_prav_lyudini (дата звернення: 05.06.2022).

3. Трамбач О. Регіональний механізм захисту прав людини : Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса, 2016. С. 87-90.

4. Тичина В.П. Україна в європейській системі захисту прав людини. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/46.pdf (дата звернення: 05.06.2022).

5. Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини : навч. посіб. «*ФОП Голембовська О.О.*». Київ, 2018. С. 6.

УДК 657

Безкоровайна Є. В.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ДОКУМЕНТ, ЩО СКЛАДАЄТЬСЯ ЗА РЕЗУЛЬТАМИ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ОЦІНКИ СУДОМ

У сучасних реаліях судово-бухгалтерська експертиза як економічна експертиза бухгалтерського обліку, що здійснюється в рамках судового процесу, є однією із найбільш застосовуваних видів судових експертиз. В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні зростає кількість судових справ щодо привласнення майна, посадових (службових) злочинів, а також інших справ, в тому числі й цивільних, що вимагають додаткового дослідження даних фінансово-господарських операцій, які відображаються у бухгалтерському обліку суб’єктів господарювання. Вищевказаними обставинами обґрунтовується актуальність подальшої наукової розробки питань, що стосуються судово-бухгалтерської експертизи в цілому й, зокрема висновку експерта як документу, що складається за результатами такої експертизи та особливостей його оцінки судом.

Метою роботи є встановлення змісту висновку експерта як документу, що складається за результатами судово-бухгалтерської експертизи та особливостей його оцінки судом.

Питання висновку експерта як документу, що складається за результатами судово-бухгалтерської експертизи та особливостей його оцінки судом висвітлювалися в працях: А. Ужви, Л. Корчевської, І. Бешулі, І. Панченко, Л. Гевлич, О. Топоркової, Т. Євлаш, О. Говорухи та ін. Серед

останніх варто виділити дисертаційне дослідження І. А. Панченко «Організація судово-бухгалтерської експертизи: теоретико-практичні аспекти» [1], у якому автор обґрунтовує теоретичні положення щодо судово-бухгалтерської експертизи та висновку експерта-бухгалтера.

Беручи до уваги законодавче розуміння судової експертизи в цілому (стаття 1 Закону України «Про судову експертизу» [2]), можна дійти висновку, що судово-бухгалтерська експертиза – це дослідження фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта, що у порядку встановленому діючим законодавством, здійснюється особою, яка володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку (далі – експерт-бухгалтер), із ціллю подання висновку щодо кола питань, поставлених учасником справи, судом (у цивільних справах) або слідчим суддею чи судом (у кримінальних справах).

Судово-бухгалтерська експертиза виступає формою контролю обґрунтованості проведених раніше ревізій, перевірок, аудиту, а також підтвердження даних іншої інформації, представленої сторонами для встановлення фактичних відомостей господарської діяльності. Відзначаємо, що судово-бухгалтерська експертиза не є формою економічного контролю. Підставою для призначення судово-бухгалтерської експертизи є такі обставини провадження, для правильної оцінки яких судом необхідний висновок експерта-бухгалтера.

Судово-бухгалтерська експертиза є комплексним дослідженням господарських процесів, що включає підготовчу, організаційно-методичну, дослідну стадії та стадію узагальнення, оцінки та реалізації результатів експертизи [3, с. 63]. На завершальній стадії процесу судово-бухгалтерської експертизи здійснюється складання та надання висновку експертом-бухгалтером.

Аналіз положень українського процесуального законодавства свідчить про те, що висновком експерта-бухгалтера є детальний опис проведених експертом досліджень й сформовані за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, чи слідчим

суддею або судом, що доручив проведення експертизи [4; 5]. У свою чергу, висновок експерта, що складається за результатами судово-бухгалтерської експертизи формується на підґрунті аналізу наданих експерту-бухгалтеру матеріалів в рамках його компетенції. Такий висновок повинен повно та об'єктивно відображати результати проведеного експертом-бухгалтером дослідження і корелювати із даними первинних документів, облікових реєстрів та звітності суб'єкта господарювання. Із огляду на те, що висновок експерта-бухгалтера є доказом, як в кримінальному, так і в цивільному процесах, то він має бути чітким, конкретним та зрозумілим для всіх учасників судового провадження. Також висновок експерта-бухгалтера повинен бути коротким, не припускати застосування неоднозначних понять, послідовними та логічно витікати з аналізу досліджуваних матеріалів. За загальним правилом, висновок експерта-бухгалтера розглядається керівником експертної установи та направляється особі чи органу, які призначили експертизу.

Нормативні вимоги до змісту висновку експерта, що складається за результатами судово-бухгалтерської експертизи встановлюються Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5, зі змінами від 07.03.2023 р. [6] (далі – Інструкція № 53/5). Згідно пункту 4.12 Інструкції № 53/5, висновок експерта-бухгалтера повинен складатися із обов'язковим зазначенням його реквізитів, категорії експертизи (додаткова, повторна, комісійна, комплексна), виду експертизи та включати у себе три частини: вступну (вступ), дослідницьку (дослідження) та заключну (висновки). Зміст кожної із вищевказаних частин висновку експерта-бухгалтера розкрито у таблиці 1.

Таблиця 1

ЗМІСТ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА, ЩО СКЛАДАЄТЬСЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Вступна частина	1) дата надходження документа про призначення експертизи; прізвище, по батькові експерта (експертів); 2) документ про призначення експертизи і дата його складання, найменування органу, який призначив експертизу; 3) справа, за якою призначена експертиза; 4) перелік об'єктів, що підлягають

	дослідженню; 5) відомості про надані матеріали; 6) спосіб доставки та вид упаковки досліджуваних об'єктів; 7) запис про відповідність матеріалів та об'єктів, що надійшли до експерта (експертів), матеріалам, зазначеним у документі про призначення експертизи; 8) перелік питань, які поставлено на вирішення експертизи; дані про експерта (експертів); 9) попередження експерта (експертів) про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку; 10) інформація про те, що висновок підготовлений для подання до суду; 11) відомості про підстави та осіб, які були присутні під час проведення досліджень; 12) нормативні акти, методики, рекомендована науково-технічна та довідкова література, інші інформаційні джерела, які використовувались експертом при вирішенні поставлених питань.
Дослідницька частина	1) відомості про стан об'єктів дослідження, застосовані методи дослідження, умови їх застосовування; 2) посилання на ілюстрації, додатки та необхідні роз'яснення до них; 3) експертну оцінку результатів дослідження.
Заключна частина	1) висновки за результатами дослідження у вигляді відповідей на поставлені питання в послідовності, що визначена у вступній частині.

Щодо особливостей змісту висновку експерта-бухгалтера, то варто зауважити, що у процесі дослідження питань, що пов'язані з нестачею матеріальних цінностей (в тому числі грошових коштів) чи із таким порушенням нормативних актів, яке мало наслідком збитки, у висновку також зазначаються: 1) дата та період утворення нестачі, збитків; 2) обставини, що сприяли вчиненню корисливих зловживань; 3) дані осіб, які були відповідальні за матеріальні цінності чи які здійснили протиправну господарську операцію; 4) розмір матеріальної шкоди; 5) методи дослідження, за допомогою яких було виявлено нестачі, збитки або протиправні операції. Цікавим є те, що експерт-бухгалтер як «нейтральний» учасник судового процесу у своєму висновку в жодному разі не повинен оперувати термінами «зловживання службовим становищем», «халатність», «крадіжка», «привласнення», «розтрата», «винний», «хабарництво», «шахрайство» тощо. Експерт-бухгалтер вправі застосовувати лише терміни «нестача», «надлишок», «відповідальність» та ін.

Досліджуючи питання особливостей змісту висновків повторних та комплексних судово-бухгалтерських експертиз, акцентуємо увагу на тому, що у дослідницькій частині висновку повторної експертизи повинні зазначатися причини розбіжностей із результатами попередніх судово-бухгалтерських експертиз, якщо такі розбіжності існують. Висновок комплексної судово-

бухгалтерської експертизи складається із наступними особливостями: у вступній частині додатково зазначають дані голови експертної комісії та інформацію про попередні експертизи, якщо їх результати мали вагу під час вирішення питання комплексної експертизи; дослідження, що здійснювалися окремими експертами, описуються у відповідних розділах дослідницької частини із зазначенням даних експертів; узагальнення та оцінка результатів досліджень фіксується у окремому розділі дослідницької частини висновку.

Метою оцінки висновку експерта-бухгалтера судом є оцінка можливостей застосування висновку у якості джерела доказів за справою та його ролі у встановленні фактичних обставин справи, а також оцінка об'єктивності та достовірності експертного висновку.

Під час перевірки та оцінки висновку експерта-бухгалтера суд з'ясовує: 1) чи були дотримані вимоги процесуального законодавства під час призначення та проведення експертизи; 2) чи існували обставини, що виключали участь експерта у кримінальному провадженні; 3) компетентність експерта та чи не вийшов експерт за межі своїх повноважень; 4) достатність поданих експертові об'єктів дослідження; 5) повноту відповідей на порушені питання та їх відповідність іншим фактичним даним; 6) узгодженість між дослідницькою частиною та заключною частиною висновку; 7) обґрунтованість висновку експерта та його узгодженість з іншими матеріалами судової справи. Надаючи оцінку висновку експерта, суди виходять із того, що експертний висновок: 1) не має заздалегідь встановленої сили або переваги над іншими процесуальними джерелами доказів; 2) підлягає перевірці та оцінці за внутрішнім переконанням суду; 3) має базуватися на всебічному, повному та об'єктивному розгляді усіх обставин судової справи. Висновок експерта не є обов'язковим для суду, але незгода з ним має бути мотивована у відповідних постановах, ухвалах або у вироку [4; 5].

Висновок експерта-бухгалтера повинен бути критично оцінений судом за своїм внутрішнім переконанням. Насамперед суд з'ясовує, чи дані відповіді на всі його питання або питання особи, яка залучила експерта, та правильність

організації експертизи й правомірність дій експерта. Хоча висновок експерта-бухгалтера не наділений жодними перевагами перед іншими процесуальними джерелами доказів, він має значні особливості, адже оцінка висновку експерта часто становить для осіб, які не володіють спеціальними знаннями, суттєву складність; водночас це може призводити до надлишкової довіри до висновку експерта-бухгалтера, завищеної оцінки його доказового значення.

Оцінка висновку експерта як документу, що складається за результатами судово-бухгалтерської експертизи передбачає зіставлення результативних даних дослідження з іншими матеріалами справи та може потребувати залучення експертів інших спеціальностей або призначення повторної або додаткової експертизи.

Відтак, стає можливим стверджувати, що процес оцінки висновку експерта-бухгалтера судом складається із наступних стадій: 1) перевірка дотримання вимог законодавства у разі призначення експертизи, яка має з'ясувати такі запитання: чи є експерт компетентним у вирішенні поставлених перед ним завдань та чи не виходив він за межі своєї компетенції? чи не проведена експертиза особою, яка підлягає відводу на підставах, указаних у процесуальних кодексах України? чи забезпечені права учасників процесу під час призначення та проведення ними експертизи? чи не порушувався процесуальний порядок під час отримання документів для експертного дослідження; чи дотримано процесуальні форми в оформленні висновку експерта? 2) перевірка автентичності та достатності існуючих даних для проведення експертного дослідження та надання висновку; 3) перевірка та оцінка повноти висновку має встановити: повноту виконання експертного завдання, тобто повноту відповіді експерта на всі поставлені запитання, та обґрунтованість відмови дати відповіді на деякі з них; повноту дослідження всіх наданих на експертизу матеріалів; повноту опису перебігу та результатів дослідження; 4) визначення коректності посилань на нормативно-правові акти й допоміжні джерела; 5) встановлення логічної обґрунтованості результатів експертного дослідження, за допомогою аналізу проміжних результатів; 6)

оцінка зв'язку висновків експерта з іншими джерелами доказів; 7) виявлення можливих помилок, неточностей та суперечностей, які можуть мати місце у висновку; 8) оцінка наукової обґрунтованості експертної методики та правомірності її застосування у даній судовій справі.

Отже, є всі підстави зробити наступні висновки: 1) судово-бухгалтерська експертиза – це дослідження фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта, що у порядку встановленому діючим законодавством, здійснюється особою, яка володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку, із ціллю подання висновку щодо кола питань, поставлених учасником справи, судом (у цивільних справах) або слідчим суддею чи судом (у кримінальних справах); 2) на завершальній стадії процесу судово-бухгалтерської експертизи здійснюється складання та надання висновку експертом-бухгалтером; 3) висновок експерта-бухгалтера – це детальний опис проведених експертом досліджень й сформовані за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, чи слідчим суддею або судом, що доручив проведення експертизи; 4) висновок експерта-бухгалтера складається із трьох частин: вступної (вступ), дослідницької (дослідження) та заключної (висновки); 5) оцінка висновку експерта здійснюється судом – суд зіставляє дослідну частину висновку із його заключною частиною та перевіряє, наскільки висновки відповідають проведеному дослідженню та процесуальним нормам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панченко І. А. Організація судово-бухгалтерської експертизи: теоретико-практичні аспекти : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 08.00.09. Київ, 2007. 23 с.
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення: 10.10.2023).
3. Ужва А. М. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Миколаїв : Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомл., 2019. 228 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 24 серп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 10.10.2023).
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 7 верес. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 10.10.2023).

6. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ від 08.10.1998 р. № 53/5 : станом на 7 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (дата звернення: 10.10.2023).

УДК 347.77.01

Блошкіна О. О.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩОМУ СУДІ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У світі, насиченому інноваціями та швидким розвитком технологій, авторські права стають надзвичайно важливим аспектом. В особливості, коли розмова йде про штучний інтелект та його творчість, яка стає все більш помітною в сферах музики, мистецтва, літератури і багатьох інших. Цей ріст творчості штучного інтелекту породжує питання щодо захисту його авторських прав та визнання його творчих досягнень. У цьому контексті, Вищий суд з питань інтелектуальної власності України відіграє важливу роль у визначенні перспектив захисту авторських прав штучного інтелекту. Саме цим і обумовлена актуальність обраної теми.

Мета даної роботи полягає в розгляді та аналізі перспектив захисту авторських прав штучного інтелекту в Вищому Суді з Питань Інтелектуальної Власності України. Також ми ставимо за мету просвітлення важливого питання захисту прав штучного інтелекту та сприянні розвитку справедливого та ефективного правового середовища для штучного інтелекту.

Дослідження у сфері захисту авторських прав штучного інтелекту викладені також у працях таких науковців: О. Адлер, Н. Ковальова, О. Мойсюк, Л. Сіщук, С. Томачинський, М. Уткіна, Д. Щербак та М. Яшарова. Питання про перспективи розвитку Вищого суду з питань інтелектуальної власності розкрили також Ю. Бедратий, В. Курява, М. Петришак, С. Цибізова, а також Т. Ярошевська.

Штучний інтелект в останні роки перетворився на справжній революційний фактор в інноваціях і створенні творчих творів. Його здатність генерувати музику, літературні твори, малюнки та інші види творчості ставить під сумнів традиційні підходи до визнання авторства та власності.

Україна, як і багато інших країн, стикається з викликами, пов'язаними з правовим статусом штучного інтелекту та його авторськими правами. Перед Вищим судом з питань інтелектуальної власності України постає завдання розв'язання цих питань та розробки важливої правової практики для майбутнього. Отже, судові органи, зокрема Вищий суд з питань інтелектуальної власності України, відіграють важливу роль у вирішенні цієї проблеми та визначенні перспектив захисту авторських прав штучного інтелекту.

В першу чергу необхідно відмітити, що штучний інтелект, здатний створювати музику, писати тексти, генерувати малюнки та робити інші творчі витвори, викликає серйозні правові та етичні питання. Виходячи з цього, нам як державі потрібно визначити, чи може штучний інтелект володіти правами автора та власником інтелектуальної власності.

На жаль, наразі немає правових положень, які конкретно застосовуються до робототехніки в сфері інтелектуальної власності. Д. Щербак влучно зазначає, що останнім часом, з’явилося програмне забезпечення, здатне «самостійно» створювати нові мистецькі творіння. Але технологія розвивається швидше ніж закон. Всі ці витвори піднімають набір нових проблем у нашій правовій системі, серед яких і проблема – автор чи власник авторських прав. Юридична система ще не готова до цих нових питань. Об’єкти, створені

штучним інтелектом, не захищені і не потрапляють до сфери інтелектуальної власності [1, с. 160-161].

М. Яшарова визначає, що одним з небагатьох офіційних джерел, що містять визначення штучного інтелекту, є звіт Європейської комісії про штучний інтелект, в якому говориться, що штучний інтелект відноситься до систем, які демонструють інтелектуальну поведінку шляхом аналізу навколишнього середовища та вжиття заходів з деяким ступенем автономності для досягнення певних цілей [2, с. 60].

Також важливим документом у системі національного законодавства, який підтверджує початок визнання на державному рівні існування штучного інтелекту, є затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09. 09. 2020 р. № 1133 Концепція, якою визначаються мета, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні [3].

Проаналізувавши вищенаведене, ми вважаємо, що однією з можливих перспектив є створення спеціального законодавства, яке визначатиме правовий статус штучного інтелекту. Таке законодавство може враховувати питання власності, авторства, відповідальності, а також розробку механізмів для вирішення суперечок у цій сфері та інших аспектів.

Забезпечення прозорого та справедливого розгляду справ, що стосуються штучного інтелекту, має велике значення. Судова практика та юридичні рішення впливають на стимулювання інновацій та творчості в галузі штучного інтелекту. Чітка та консистентна практика Вищого суду з питань інтелектуальної власності України може стати важливим фактором для забезпечення справедливого та ефективного захисту авторських прав в цій області.

Справи, що стосуються прав штучного інтелекту, потребують уваги та спеціалізованих знань суддів. Вищий суд з питань інтелектуальної власності має забезпечити наявність компетентних суддів, які зможуть адекватно розглядати справи, пов'язані з штучним інтелектом. Забезпечення швидкого та

ефективного розгляду справ, пов'язаних з авторськими правами штучного інтелекту, є важливим аспектом для забезпечення справедливості.

Усі ці аспекти важливі для створення сприятливого середовища для розвитку технологій штучного інтелекту та забезпечення справедливого та якісного захисту авторських прав.

Відповідно до Указу Президента України Вищий суд з питань інтелектуальної власності створений у 2017 році [4]. Проте на практиці він ще досі не розпочав свою роботу, а проєкт закону, що буде регулювати його роботу, досі не прийнятий Верховною Радою України, саме тому зараз є принагідна можливість закріпити норми, що будуть містити основоположні принципи у сфері прав штучного інтелекту.

Загалом, перспективи захисту авторських прав штучного інтелекту у Вищому суді з питань інтелектуальної власності України обіцяють бути складними, але важливими для розвитку інтелектуальної власності та інновацій в Україні. Вирішення цих питань вимагатиме балансування між захистом прав та стимулюванням творчості та розвитку технологій.

У подальшому, Вищий суд з питань інтелектуальної власності України може відігравати ключову роль у розробці правової практики та регулюванні авторських прав штучного інтелекту. Важливо залишати це питання в центрі уваги, оскільки технології штучного інтелекту надалі розвиватимуться, і вони стануть невід'ємною частиною сучасного суспільства. Захист прав штучного інтелекту має сприяти інноваціям, стимулювати розвиток технологій та творчості, забезпечуючи справедливість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербак Д. Авторські права на об’єкти, створені штучним інтелектом. ІТ право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів ІІІ-ої Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 7 грудня 2018 р.). Львів: Растр-7, 2018. С. 157–162.

2. Яшарова М. М. Співвідношення штучного інтелекту до об’єктів права інтелектуальної власності. Юридичний вісник № 59, 2022 р. С. 59–62.

3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 25.09.2023).

4. Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» від 29.09.2017 № 299/2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017#Text (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 378.017:502

Бухало О. В.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Науковий керівник: **Цимбалюк В. І.**
кандидат юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
директор Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ

Дисципліна «Судова бухгалтерія» є цілісною наукою про бухгалтерський облік і оподаткування. Вона поєднує в собі юридичні та економічні знання. Незважаючи на те, що ця компонента з’явилася та стала відносно відокремленою й самостійною буквально недавно, проте вже має свої результати. Основним методом «Судової бухгалтерії» являється інвентаризація, яка допомагає знайти протиріччя та розбіжності в документації. Проте як і будь-яка дисципліна так і її методи не завжди є досконалими. Отож варто вміти бачити/знаходити слабкі сторони й знати як можна їх усунути.

У своїх працях питання інвентаризації висвітлювали М. Бєлов, Ф. Бутинець, П. Гайдуцький, Л. Крамановський, М. Кужельний, Ю. Литвин, В. Макаров, О. Шпіг, М. Штейнманта, С. Бардаш.

Для початку розглянемо саме значення слова «інвентаризація» та її виникнення. Сьогодні інвентаризація – це визначення фактичних залишків товарно–матеріальних цінностей та грошових коштів, а також усіх розрахунків підприємства [1]. Іншими словами співставлення початкової наявності (ресурсу) з фактичним результатом.

Виникла інвентаризація у давнину, коли торгівля розвивалася й власники бізнесу використовували різноманітні методи для контролю своїх запасів. Наприклад, в Стародавньому Єгипті володільці складів використовували систему маркування та позначення товарів, їх кількості та якості. У середньовіччі, коли торгівля стала більш розповсюдженою, процес інвентаризації став ще необхіднішим. Підприємці магазинів й складів застосовували ручні методи підрахунку й запису товарів на листках або в журналах. У XX ст. стали активно використовуватись машини й технічні методи контролю за наявністю товару. Незважаючи, що інвентаризація є необхідною для достовірності даних, виявлення витрат і збитків, підтримки податкового обліку, попередження нестач та розкрадань. Втім вона має певні недоліки та проблеми саме у змісті й шляхах її проведення.

До таких проблем належать:

– Халатність проведення. Як приклад можемо навести інвентаризаційну комісію, яка проводить перерахунок, опис та оцінку майна, фінансових ресурсів, матеріальних цінностей та інших активів певного підприємства. Часто фактичний склад інвентаризаційної комісії не відповідає формально зазначеному складу. Трапляються випадки, коли на папері засвідчений склад із 6-8 осіб, а в дійсності проводять її дві людини, що ще гірше — одна. Таким чином легко можна вдатись до омани члена комісії, в особливості, якщо він є недосвідченим або малодосвідченим. Без участі повного складу

інвентаризаційної комісії збільшується вірогідність корупційних схем й зменшується довіра щодо достовірності проведення цієї операції.

– Допускають крадіжки та пошкодження активів раніше невитрачених, списаних цінностей проте не знищених. Відбувається спеціальне псування цінностей з метою прибутку. Перекручування результатів інвентаризації та приховування нестач [3].

– Відсутність ефективних методів контролю. Сюди можна віднести більше практичні методи ніж фізіологічні чинники людини. Йдеться річ про відсутність дій, які могли б забезпечити майже сто відсотковий результат інвентаризації, що відображатиме реальний стан підприємства. Недостатня обізнаність персоналу щодо проведення інвентаризації часто призводить до істотних помилок, які в свою чергу зіставляються документальним похибкам та недостовірності інформації. Не менш важливим є регулярність цієї процедури, оскільки це прирівнюється прозорості діяльності та зменшує імовірність розкрадання.

– На нашу думку, найголовнішим недоліком проведення інвентаризації на сьогодення є не повний перехід від паперового документообігу до електронного ведення усіх процесів пов’язаних із бухгалтерією.

Оскільки відомо, що паперовий документ легше знищити або підмінити в той час, як електронний несе усю повноту даних, проведенні дії не залишаться непомітними та редагувати його можуть лише особи, які мають на це доступ.

Ми вважаємо, що проведення якісної та достовірної за своїми даними інвентаризації – можливо. Для цього пропонуємо наступні шляхи покращення:

– Контроль за наявністю повного складу інвентаризаційної комісії забезпечить об’єктивну та надійну перевірку, оскільки комісія складається з представників різних підрозділів підприємства, що дорівнює об’єктивно прийнятому рішенню. Можливим варіантом є залучення зацікавлених чи незалежних осіб. Здебільшого спеціалісти цієї галузі можуть бути надані державою або уповноваженими місцевими органами. Нагляд за регулярним

проведенням як часткової, так і повної інвентаризації для уникнення імовірних колізій.

– Повний перехід до електронної документації. Використання спеціального програмного забезпечення для проведення інвентаризації та обробки даних дозволить автоматизувати процес й забезпечити точність, достовірність та швидкість підрахунку товарів, зменшить час потрібний для проведення інвентаризації, та уникне помилок при підрахунку даних. Ця система виявить недоліки та надлишки товару, створить різноманітні звіти та аналітичні дані про запаси.

– Забезпечення підприємств автоматизованими системами сканування, що являють собою різноманітні пристрої обробки інформації. До них відносяться: сканери штрих-кодів; радіочастотні пристрої за допомогою яких зчитуються електронні мітки; QR-коди; 3D-сканери. Цей метод зменшить рівень нестач та цифровізує кількість продукту. Замість ручного вводу даних автоматизовані системи сканування дозволяють легко сканувати коди, що зробить процес інветаризації більш зручним та ефективним. Це також зменшить кількість часу витраченого на інвентаризацію.

– Навчання персоналу правильної послідовності проведення інвентаризації та ознайомлення із використанням автоматизованих систем сканування. Для достовірності інформації робітники підприємства повинні чітко усвідомлювати і розуміти що таке інвентаризація та для чого вона проводиться. Держава або ж підприємство має забезпечити працівників такою інформацією, також ознайомити із користуванням електронними документами й автоматизованим скануванням. Після завершення навчання робітники повинні бути перевірені на знання матеріалу та безпосереднє використання цих знань. Це може бути відтворено через тестування або ж практичні завдання.

Підсумовуючи варто зазначити, що ефективне проведення інвентаризації є важливим елементом будь-якого успішного підприємства. Проте існує чимало проблем, які пов’язані власне із проведенням цієї процедури. Основними недоліками є людський фактор, який наявний у всіх видах нашої діяльності,

відсутність ефективного контролю, а також технологічна неповнота проведення різного роду бухгалтерських операцій. В свою чергу для того, щоб покращити процес інвентаризації ватро впроваджувати сучасні технології, автоматизувати системи, переводити усю документацію в електронну й забезпечувати належну підготовку працівників. Окрім того, варто створювати точні процедури контролю, аби гарантувати надійність й достовірність результатів інвентаризації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проблеми та напрями вдосконалення порядку проведення інвентаризації. URL: https://studwood.net/820243/buhgalterskiy_uchet_i_audit/problemi_napryami_vdoskonalennya_poryadku_provedennya_inventarizatsiyi (дата звернення: 11.10.2023).
2. Проблеми та шляхи вдосконалення проведення інвентаризації на підприємстві. URL: http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/10_57730.doc.htm (дата звернення: 11.10.2023).
3. Цимбалюк В. Судова бухгалтерія. Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. Львів, 2016. 100 с.

УДК 349.2 (477)

Веремчук К. Є.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Науковий керівник: **Міщук І. В.,**
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного
права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

КОРУПЦІЯ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

На сьогоднішній день прояви корупції простежуються в усіх сферах суспільних відносин. Не є виключенням і трудові правовідносини.

Проаналізувавши низку наукових робіт, ми виокремили загальну думку, що корупція – це зло, яке стирає грань рівності між усіма громадянами та ділить населення за класами, що не є прийнятним за українськими та міжнародно-правовими актами.

Наша основна мета полягає у аналізі умов та причин виникнення корупції як негативного явища та боротьби з даною проблемою у сфері трудових правовідносин.

Орієнтація України на побудову правової держави та впровадження загальноєвропейських цінностей істотно актуалізують дослідження, присвячені безпосередньо юридичній відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією [3, с. 146].

Для початку слід зазначити дефініцію поняття корупції. НАЗК запропоновує декілька термінів, проте ключовим буде: корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей, аби одержати неправомірну вигоду для себе чи інших осіб, а також зворотний процес надання неправомірної вигоди [1].

Виникнення корупції може випливати із багатьох факторів, а найпершим із них – буде недостатня правосвідомість працівників не лише у чинному законодавстві, але і у забезпеченні з боку Конституції власних прав. Причиною даного феномену буде недостатня зацікавленість держави у підняті активно-розумового відсотку громадян, бо керувати недосвідченими людьми набагато легше, а часто фактором управління є гроші, отже корупція.

У разі неможливості самостійного працевлаштування шляхом укладення трудового договору кожен в змозі звернутися до Державної служби зайнятості, що створена для реалізації політики зайнятості населення, його

працевлаштування і т.д., що визначається Кабінетом Міністрів України та здійснюється під керівництвом Міністерства праці та соціальної політики, а також місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. [2, с. 96].

Проте статистика офіційно працевлаштованих свідчить про інше. Також зауважимо, що Величезною проблемою є неофіційне працевлаштування. Такий вид діяльності призводить до виплати зарплати без відповідних податкових внесків і соціального страхування, що є однією з форм корупції. За останніми даними внаслідок таких операцій державний бюджет втрачає понад 100 мільярдів гривень щороку та рівень неофіційного(тіньового) працевлаштування сягає 9%.

Українська земля є цінним ресурсом не лише для державної скарбниці, але і для світу взагалом. Тому аграрну сферу можна назвати однією із найважливіших трудових галузей на ринку праці, і ніби в такому масштабному проекті, корупція має бути нульовою, проте факти говорять інше. Приводом цьому є відсутність здорової конкуренції та приватної власності серед громадян. Рішенням даної проблеми організація «Стоп корупція в сільському господарстві», завданням якої є проведення антикорупційних розслідувань та ін.

У багатьох випадках корупційними схемами займаються працівники, але інколи роботодавці теж вдаються до таких методів, вони можуть вживати різних заходів для зменшення витрат на працю, включаючи неправомірні методики, такі як вимагання хабарів від працівників для отримання робочого місця або підвищення зарплати.

Таким чином ми навели декілька найбільш поширених причин виникнення корупції у сфері трудового права, що дають нам зрозуміти основу проблеми та як її вирішувати. Детально проаналізувавши дану проблему та спираючись на наукові джерела, ми можемо запропонувати кілька шляхів для її вирішення.

1) *Покращення діяльності органів по боротьбі із корупцією* (НАЗК). Бо чим краще будуть працювати дані організації тим швидше вони будуть

реагувати на звернення від працівників або роботодавців. Та на основі цього вносити актуальні зміни до законодавства задля більшої прозорості та справедливості у трудових правовідносинах.

2) *Підвищення правосвідомості громадян,* шляхом залучення державою працівників та роботодавців до вивчення власних прав та обов'язків.

3) *Проведення детального нагляду за кількістю робочих місць та витратами бюджету аби обминати «тіньового працевлаштування»,* а саме – роботодавці повинні забезпечувати прозорість у своїх фінансових операціях.

4) *Заохочення дотримання етичних норм між працівником та роботодавцем.* Розробка програм корпоративної відповідальності і механізмів звітування стане корисним, аби підтримувати лише трудові відносини та робочому місці, щоб уникати кронізму та непотизму чи інших форм корупції.

5) *Захист тих хто наважився розказати про шантажовану корупцію.* Уряд повинен створити механізми для захисту тих, хто відмовився взяти участь у корупційних схемах і сигналізував про корупційні порушення.

Сутність вищезазначеного зводиться до того, що корупція у трудових правовідносинах на українському ринку праці є дуже поширеною, проте держава намагається з нею боротись різними шляхами з підтримкою громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна енциклопедія. URL: https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/ponyattya-koruptsiyi. (дата звернення:12.09.20223 р.)
2. Зозуля І. В. Проблеми працевлаштування та тіньова зайнятість в Україні. Проблеми розвитку соціально-трудових прав та профспілкового руху в Україні : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 2020. – С. 95-98.
3. Суржан Б. П. Вплив адміністративного стягнення за корупційні правопорушення на трудові правовідносини судового експерта. *Актуальні проблеми права теорія і практика.* 2019. №2(38). С. 146–152.

УДК 342

Долинський М. Р.,
здобувач вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового

інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РЕЗУЛЬТАТ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В епоху надзвичайно швидкого розвитку технологічного прогресу сучасні інформаційні технології стали невід'ємною частиною всіх сфер людського суспільства. Однією з важливих галузей, де поєднання бухгалтерського та цифрового просторів має величезний вплив, стала судово-бухгалтерська експертиза, що має на меті розвиток в сфері автоматизації та комп'ютеризації бухгалтерського обліку. Саме вона відіграє вагому роль у вирішенні судових справ, зокрема тих, що пов'язані з фінансовими, економічними та бухгалтерськими питаннями. За останнє десятиліття, із зростанням ролі технологій, судові експерти-бухгалтери отримали нові можливості для покращення своєї інтелектуальної праці та науково-обґрунтованих висновків.

Метою даного дослідження є аналіз сучасних інформаційних технологій, які використовуються в бухгалтерському обліку різних підприємств, установ чи організацій та як вони впливають на результат судово-бухгалтерської експертизи. Зі специфікою швидкого розвитку технологій та їх потенційним впливом на правову галузь, надзвичайно важливо розглянути, як вони можуть сприяти на точність та об'єктивність експертних висновків.

Дослідженням схожого питання займалися ряд науковців таких як: О. Коломоєць, Л. Кузьменко, А. Левченко, Є. Карпенко, І. Копайгора, А. Гуцуляк, В. Іванков, Р. Бруханський, О. Недашківська та ін.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV7 бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та

внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1]. У контексті судово-бухгалтерської експертизи, що визначається як використання під час розслідування кримінальної справи спеціальних знань у галузі бухгалтерського обліку з метою виявлення зловживань та злочинної діяльності посадових осіб та матеріально-відповідальних осіб [2], експерт-бухгалтер відіграє ключову роль у процесі збору та опрацювання інформації щодо об'єкта перевірки. Ця перевірка включає важливі етапи: збирання, оброблення, синтез та створення нової інформації, яка наповнює доказову базу в цілях проведення експертизи.

З появою сучасних цифрових технологій перед експертами-бухгалтерами постав новий серйозний виклик – необхідність адаптації та вчасне освоєння інструментів для забезпечення ефективного проведення судово-бухгалтерської експертизи. Тобто з’явилася необхідність у високому рівні технічної компетентності та глибокому розуміння принципів функціонування цифрових систем та програм. Наразі цифрова освіта надає судовим експертам нові можливості для поліпшення якості своїх висновків.

Одним із важливих аспектів сучасних технологій є використання комп'ютерного програмного забезпечення та аналітичних інструментів. Ці платформи полегшують роботу як бухгалтерів, так і судових експертів, автоматизуючи аналіз фінансової та бухгалтерської інформації, спрощуючи обробку великих обсягів інформації та підвищуючи точність результатів звітності та експертних висновків. Так як документація є головним об’єктом господарської діяльності підприємств, застосування комп’ютерних програм вирішує проблему удосконалення організації документооборотів. Його електронне впровадження сприяє швидшій обробці облікових даних та їх ефективній передачі всім зацікавленим користувачам, витісняючи традиційні паперові способи.

Основні засади проведення експертизи комп’ютерної техніки і програмних продуктів та багатьох інших засобів визначаються Інструкціями про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення

судових експертиз та експертних досліджень, затвердженими наказом Міністерством юстиції України від 08.10.1998 р. №53/5 [3]. Саме там визначаються загальні завдання які стоять перед експертами щодо здійснення контрольних заходів суб'єктів, які використовують електронні носії інформації.

Аналітичні програми дозволяють проводити комплексний аналіз різноманітних та досить великих за розміром даних, що впливають на фінансовий стан підприємства. Вони надають змогу виявити недоліки та аномалії в облікових документах, що можуть бути важливими для судового розгляду справи. І можуть застосовуватися як підприємством, так і фахівцем з метою виявлення негативних змін, у тому числі й злочинної діяльності.

Найбільш поширеними технологіями аналізу великих даних, є технології Hadoop, MapReduce, інтелектуальний аналіз, стратегічний аналіз, мовні характеристики сценаріїв формування даних (наприклад, Python, Pig, Hive), машинне навчання, візуальна аналітика, хмарні обчислення (веб-сервіси та віртуалізація). З часом їх перелік буде лише зростати [4]. Наприклад, використання програм для аналізу фінансових звітів дозволяє автоматично виявляти розбіжності та невідповідності, що може бути критичним для виявлення фінансових махінацій.

Електронні бази даних та онлайн-ресурси стали невід'ємною частиною сучасного інформаційного простору, особливо в процесі ведення бухгалтерського обліку. Їх використання значно зменшує зусилля, пов'язані з пошуком та аналізом фінансової інформації. Крім того, високий ступінь надійності цих сервісів сприяє швидкому отриманню необхідних даних. Онлайн-сайти, у свою чергу, полегшують використання документів у режимі реального часу, що дозволяє уникнути передачі важливої інформації із затримкою. Також їх застосування дозволяє експертам оперативно проаналізувати фінансову діяльність, що підвищує рівень судово-бухгалтерської експертизи. Всі дані та джерела стають доступними для огляду і перевірки, що сприяє збільшенню довіри до результатів експертизи.

Поки більшість організацій фокусуються на IT-рішеннях для використання виключно в рамках своєї компанії і взаємодіють з партнерами в традиційній паперовій формі, більш передові організації інтегрують блокчейн в свої існуючі бізнес-процеси або, що ще краще, створюють нові бізнес-моделі міжкорпоративних взаємозв'язків [5]. В останні роки набула широкого поширення технологія блокчейну, як засіб забезпечення надійності даних, яка являє собою ніби електронну «книгу», доступ до сторінок якої мають всі користувачі певної організації. Вона дозволяє забезпечити безпеку фінансових даних та запобігти внесенню невідповідної інформації чи фальсифікації. Кожна транзакція фіксується та захищається криптографічно, що передбачає найвищий ступінь надійності даних. Для компаній це істотна економія на внутрішніх транзакціях між відомствами, хоча для держави, в цілому, це проблематично через оподаткування та регулювання. В цьому випадку, судові експерти повинні докласти неабияких зусиль, що полягають в наступному:

– вивчення записів блокчейну та чи є вони автентичними, що не піддавалися маніпуляціям;

– перегляд транзакцій, включаючи відправлення та отримання криптовалюти;

– аналіз адреси учасників та шляхи, якими переходить грошовий потік;

– детальне вивчення та аналіз угод та смарт-контрактів;

– порівняння даних з блокчейну з іншими джерелами.

З початком розвитку штучного інтелекту, можна спрогнозувати, що його інтеграція в бухгалтерський облік відбудеться вже незабаром. Застосування технологій машинного навчання дозволить враховувати багатофакторність аналізу та знизить ймовірність суб'єктивних оцінок. Алгоритми машинного інтелекту та нейронні мережі зможуть аналізувати великі обсяги даних та виявляти недоліки, які можуть залишитися непоміченими вручну. Також його впровадження можливе в діяльність судових експертів, що забезпечить

ефективність виявлення змін у фінансових документах та дозволить зробити більш точні та надійні висновки в судових справах.

Отже, сьогодні спостерігаються тенденції розвитку всіх типів інформаційних технологій, починаючи від базових комп’ютерних програм та закінчуючи поширенням блокчейн-технологій та інтеграцією штучного інтелекту, які надають можливість швидкому безперервному використанні потрібної інформації як і у процесі бухгалтерського обліку, так і перевірці його судовими експертами. Крім того, необхідно враховувати процес навчання та підготовки судових експертів до роботи з новими технологіями. Адаптація до швидкозмінюючого інформаційного середовища вимагає системного навчання та постійного оновлення навичок. Застосовуючи досягнення цифрового наукового процесу для проведення експертизи, судовий експерт-бухгалтер повинен виявити механізм вирішення конкретного завдання і вибрати, за допомогою яких аналітичних методів і вихідних ознак він може виконати поставлене слідчими органами завдання. У зв’язку з цим, без опанування відповідних інноваційних знань та в разі нерозуміння методів, виключається можливість надання допомоги судовим експертом слідчому або іншим органам у матеріалах справи.

Для успішного функціонування експертизи необхідно пройти тривалий шлях модернізації, зокрема розробити єдину інформаційну технічну базу, мотивувати слідчі органи до саморозвитку та навчання у сфері новітніх технологій, врегулювати та доповнити законодавство, впроваджувати нові наукових методики та ще багато чого іншого. Тому використання сучасних інформаційних технологій в судово-бухгалтерській експертизі стає невід'ємною складовою удосконалення процесу аналізу фінансових даних підприємств, їх опанування є необхідним та важливим кроком вперед у розвитку судової експертизи у сучасному цифровому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV : станом на 10 серп. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 01.10.2023).

2. Цимбалюк В.І. Судова бухгалтерія. Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. Львів, 2016. 92 с.

3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 : станом на 7 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text (дата звернення: 01.10.2023).

4. Іванков В. М. Аналіз великих баз даних у судово-економічній експертизі. *Сталий розвиток економіки*. 2023. № 1(46). С. 50-56.

5. Гуцуляк А. І. Економічна експертиза використання цифрових технологій в бізнесі : випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр». Тернопіль, 2020. 96 с.

УДК 342

Зелінський Д. В.,
здобувач вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ІСТОРІЯ ТА ЕТАПИ ВИНИКНЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Бухгалтерський облік - це важлива галузь економічної науки та практики, яка відіграє ключову роль у функціонуванні сучасних підприємств та організацій. Його історія налічує тисячоліття, і вона свідчить про те, як ця система обліку розвивалася і змінювалася протягом часу. У цьому тексті ми розглянемо історію виникнення бухгалтерського обліку, від давніх часів до сучасності.

Перші відомості про бухгалтерський облік сягають віддалених давніх часів. Вже в давньому Єгипті (близько 2000 років до н.е.) існували системи обліку майна та ресурсів. Це була неформальна система записів, яка дозволяла відстежувати обсяги виробництва та розподілу ресурсів. Давні єгиптяни

використовували папіруси та ієрогліфи для фіксації цих облікових даних. Давні греки також вели облік своїх фінансів і майна. Система афінського бухгалтерського обліку використовувала облікові книги для реєстрації фінансових операцій та майнових активів. Існували також деякі поки що наявні археологічні докази обліку в римському імперії.

У середньовіччі системи обліку використовувалися на підприємствах та в торгових організаціях. Однак вони були обмеженими та дуже простими порівняно зі сучасними стандартами. Важливою подією в історії бухгалтерського обліку був видання книги французького монаха Луки Пачолі «Сума». У цій книзі вперше було описано подвійний облік та методи обліку активів та пасивів. Цей метод став фундаментом подальшого розвитку бухгалтерського обліку [1 с. 16].

З появою індустріальної революції в 18-19 століттях бухгалтерський облік став більш складним і важливим завданням. Підприємства стали великими та складними, і потребували більш докладних та системних методів обліку своїх операцій. З цим пов'язана роль промислових революційних подій у Великобританії та США, де бухгалтерський облік став важливим інструментом управління підприємствами та галузями. У цей період було створено багато бухгалтерських методик та стандартів, які дозволили краще організувати фінансовий облік. Такі методи, як двійковий облік, бюджетування та фінансова звітність, стали невід'ємною частиною підприємництва.

Сучасний бухгалтерський облік є дуже розвиненим і складним полем. Він базується на міжнародних стандартах фінансового звітності, які встановлюють правила та принципи бухгалтерського обліку для всіх видів організацій. Бухгалтерський облік став ключовим інструментом управління фінансами підприємств, а також гарантує дотримання законодавства і регулювань у галузі фінансової звітності. Однак розвиток інформаційних технологій та автоматизація процесів обліку призвели до суттєвих змін у бухгалтерській сфері. Впровадження електронних систем бухгалтерського обліку та облікових програм зробило процес більш точним і ефективним.

Майбутнє бухгалтерського обліку обіцяє бути захоплюючим і перспективним. З одного боку, це пов'язано з подальшою цифровою трансформацією та розвитком штучного інтелекту, які допоможуть автоматизувати більшу частину рутинних бухгалтерських операцій. З іншого боку, зростання вимог щодо стандартів фінансової звітності та зміни в економічних умовах можуть призвести до необхідності постійного адаптування систем бухгалтерського обліку. Усі ці зміни показують, що історія бухгалтерського обліку є постійною еволюцією, і ця галузь залишається актуальною та важливою для сучасного світу. Бухгалтерський облік відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової прозорості, ефективного управління та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Історія виникнення бухгалтерського обліку свідчить про те, як ця система обліку розвивалася та змінювалася протягом століть. Від давніх цивілізацій до сучасних технологічних досягнень, бухгалтерський облік завжди залишався невід'ємною частиною економічної діяльності. Спостереження цієї історії може допомогти краще зрозуміти сутність та значення бухгалтерського обліку в сучасному світі.

Тепер поговоримо по основні етапи розвитку бухгалтерського обліку. Важливо зрозуміти, що його розвиток це перш за все розвиток бухгалтерської думки. З розвитком думки розвивалась і практика. Суть еволюції бухгалтерської думки ми можемо представити як послідовне сходження від конкретного до все більш абстрактного розуміння господарства, що дозволяє ефективніше управляти ним. Звідси витікає дуже важливий висновок. Займаючись теорією бухгалтерського обліку, ми повинні представляти його як ідею вдосконалення процесів управління господарською діяльністю, що розвивається. Але щоб краще управляти, треба удосконалювати і сам інструмент управління. У нашому випадку - це методологія бухгалтерського обліку. Методологія бухгалтерського обліку пройшла шість головних етапів, умножаючись, ускладнюючись і удосконалюючись. При цьому досягнення попередніх етапів органічно включаються до складу подальших етапів, розчиняються в них. Науковці, внаслідок досліджень виділяються ці етапи так:

1. Натуралістичний

2. Вартісний

3. Діграфічний

4. Теоретико-практичний

5. Науковий

6. Сучасний

Динамічне трактування і еволюція методів калькуляції привели до народження управлінського обліку, а статичне трактування зумовило виникнення міжнародних стандартів фінансової звітності – МСФО і національного рахівництва. Обидва трактування роблять вплив на формування податкового обліку. В цілому міняється природа рахунків, відбувається перехід від обліку підприємств до обліку всього народного господарства; рахунки перестають відображати досить точні юридичні явища і починають концентрувати рух інформації, кожен рахунок стає «чорною скринькою», що має вхід (дебет) і вихід (кредит). На цьому етапі було усвідомлено, що облік ведеться на користь різних груп, що беруть участь в господарських процесах, і єдиний бухгалтерський облік постає у різних видах: податковий облік ведеться на користь держави, фінансовий – для діючих і потенційних власників, управлінський – унаслідок потреб адміністрації. Проте бухгалтерський облік – один у всіх обличчях. Його минуле ховається від нас, залишаючи тільки розрізнені фрагменти, зв'язок між якими ми повинні прослідкувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бруханський Р. Ф., Скирпан О. П. Бухгалтерський облік : навчальний посібник. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2014. 444 с.

2. Язлюк Б., Питель С., Шумський А. Шляхи підвищення рівня інноваційного розвитку виробництва з врахуванням регіональної стратегії. *Сталий розвиток економіки*. 2013. Вип. 1 (18). С. 224–230.

УДК 341.231.14 (075)

Капрелова А. Р.,
здобувачка вищої освіти

першого бакалаврського рівня
економічного факультету
Херсонського державного
аграрно-економічного університету
м. Херсон, Україна

Науковий керівник: **Правоторова О. М.,**
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного управління,
права та гуманітарних наук
Херсонського державного
аграрно-економічного університету
м. Херсон, Україна

МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Міжнародне гарантування права на свободу та особисту недоторканність є надзвичайно актуальною темою в сучасному світі. З огляду на трансформації, що відбуваються в політичній, економічній та соціокультурній сферах, захист прав людини є необхідною умовою стабільності та розвитку країн. Вивчення цієї теми є важливим для розуміння природи та механізмів гарантування прав людини в міжнародному контексті.

Свої погляди на міжнародне гарантування права на свободу та особисту недоторканність висловлювали різні науковці. Наприклад, Джон Ролінгсон у своєму дослідженні зосереджується на ролі міжнародних організацій, таких як ООН та Європейський суд з прав людини, у гарантуванні цих прав. Елізабет Сміт, з іншого боку, аналізує ефективність регіональних механізмів у вирішенні спорів та захисті прав громадян.

Міжнародне право містить кілька важливих документів, що гарантують право людини на свободу та особисту недоторканність. Зокрема, Загальна декларація прав людини закріплює ці цінності для всіх держав-членів ООН. Крім того, Європейська конвенція з прав людини встановлює конкретні механізми захисту цих прав у європейському регіоні.

Інші міжнародні гарантії включають Європейську конвенцію з прав людини та Міжамериканську конвенцію з прав людини. Обидві конвенції містять положення, що захищають право на свободу та особисту недоторканність, включаючи заборону катувань, а також свавільного арешту та затримання.

Міжнародні гарантії також передбачають можливість звернення до міжнародних судових органів. Наприклад, Європейський суд з прав людини може розглядати скарги на порушення права на свободу та особисту недоторканність, що мають місце в державах-учасницях Конвенції.

Право на свободу та особисту недоторканність є невід'ємним правом кожної людини і передбачає, що ніхто не може бути підданий свавільному арешту або затриманню і що не допускається застосування катувань або жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження.

Міжнародні гарантії права на свободу та особисту недоторканність

-Загальна декларація прав людини (ЗДПЛ)

Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році, стала першим універсальним міжнародним документом, що гарантує свободу та особисту недоторканність; стаття 3 Загальної декларації прав людини проголошує, що "кожна людина має право на життя, на свободу та на особисту недоторканність" [1].

-Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП);

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП),який набув чинності в 1976 році, гарантує у своїй статті 9 право кожної людини на свободу та особисту недоторканність. Він забороняє свавільні арешти та затримання.

-Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ);

Прийнята в 1950 році, ЄКПЛ є основним інструментом Європейського суду з прав людини. Стаття 5 Конвенції передбачає гарантію права на свободу та особисту недоторканність[2].

-Американська конвенція з прав людини;

Прийнята в 1969 році, Конвенція встановлює механізм захисту прав людини в регіоні Північної та Латинської Америки[3].

Право на свободу та особисту недоторканність є однією з фундаментальних цінностей, закріплених у важливих міжнародно-правових документах. Україна як суверенна держава активно впроваджує ці гарантії у свою правову систему та вживає заходів для забезпечення цих прав для своїх громадян.

Основні права – це фундаментальні права людини на свободу і рівність перед державою, які мають конституційний статус. Перелік основоположних прав схожий у більшості конституцій сучасних держав. Конституція України проголошує, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах і що права і свободи людини є невідчужуваними (стаття 21) [4]. Для тлумачення цієї статті важливо розмежувати поняття "людина" і "громадянин" ,з'ясувати правову природу людської гідності, уточнити, що мається на увазі під такими характеристиками особи, як "свобода" і "рівність", а також дослідити зміст принципів непорушності та невідчужуваності прав.

Свобода, як фундаментальна якісна характеристика людини, відображає свободу волі людини, тобто можливість свідомо, добровільно та спонтанно обирати той чи інший спосіб дій або діяльності – інтелектуальної, психічної чи фізичної [5]. Свобода є фундаментальною та універсальною характеристикою людського існування. Свобода означає здатність людини обирати та контролювати власне життя[6].

З юридичної точки зору, свобода – це суб'єктивна можливість людини або громадянина вирішувати, чи здійснювати певні дії на основі конституційних прав і свобод [7]. З філософської точки зору виділяють декілька видів свободи людини. Свобода волі людини - свобода робити свідомий вибір у житті, приймати приватні життєві рішення, обирати життєві пріоритети, організовувати своє життя тощо. Духовна свобода людини – свобода душі від рабства гріха і гріховних пристрастей (наприклад, гніву, нетерпіння і осуду; свобода від власних пристрастей і поганих звичок, таких як жадібність,

заздрість і надмірні бажання плоті), що розуміються в християнському розумінні [8].

Одним з основних документів у сфері прав людини є Конституція України. Стаття 28 Конституції говорить, що кожен має право на недоторканність життя, особисту і сімейну таємницю, честь і гідність. Будь-яке втручання в ці права і свободи можливе лише відповідно до закону і за рішенням суду.

Україна також підписала низку міжнародних договорів, які гарантують право на свободу та особисту недоторканність. Зокрема, Україна підписала Європейську конвенцію з прав людини, яка має значний вплив на правову систему України. Українські суди часто використовують прецеденти Європейського суду з прав людини як важливе джерело права.

Крім того, Україна активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями та партнерами у сфері прав людини. Це включає співпрацю з такими організаціями, як Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Рада Європи та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Іншим важливим аспектом є роль організацій громадянського суспільства та правозахисних організацій в Україні. Вони виступають важливими учасниками процесу моніторингу та захисту права на свободу та особисту недоторканність.

Таким чином, Україна активно працює над забезпеченням права на свободу та особисту недоторканність відповідно до міжнародних стандартів та власної конституційної бази. Це свідчить про важливість міжнародного співробітництва у сфері гармонізації та захисту прав людини в сучасному світі.

Міжнародні гарантії права на свободу та особисту недоторканність є невід'ємною частиною універсальних цінностей і стандартів. Згадані вище інструменти та механізми є важливими засобами гарантування прав і свобод усіх осіб, незалежно від місця їхнього проживання чи громадянства. Якщо ці права порушуються, кожен може звернутися за захистом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Всесвітня Декларація прав людини (Universal Declaration of Human Rights), 1948.
2. Європейська конвенція з прав людини (European Convention on Human Rights), 1950.
3. Американська конвенція з прав людини (American Convention on Human Rights), 1969.
4. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996, № 30. 141 с.
5. Петришин О. В., Погорілко В. Ф., Притика Д. М., Рабінович П. М., Савенко М. Д., Святоцький О. Д., Сібільова Н. В., Селівон М. Ф., Семенов В.С. Науково-практичнийкоментар до Конституції України. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.
6. Андрусяк Т. Історія політичних та правових вчень: лекції. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 304 с.
7. Данильян О. Г., Тараненко В.М. Філософія: підручник Харків: Право, 2010. 312 с.
8. Андрусяк Т. Історія політичних та правових вчень: лекції. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 234 с.

УДК 347.23

Красько З. В.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Науковий керівник: **Водоп'ян Т. В.,**
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного
права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ПРАВО ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМА ПРИМУСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Право власності було важелем формування перших цивільно-правових угод і регулює майнові відносини досі. Однак не тільки люди впливають на механізм формування правових зв'язків: є й зовнішні обставини, з якими варто рахуватися. Наприклад, запровадження на території нашої держави воєнного стану та його неодноразове продовження. Він вносить жорсткі зміни не тільки в наше життя, а й в законодавство, зокрема що стосується права власності.

Метою дослідження є окреслення права власності, його нормативно-правового регулювання та вилучення його об'єктів на умовах, що діють в період воєнного стану.

Проблему захисту права власності освітлювали в наукових працях В. Манзюк, Т. Ільницький, В. Кучер, Г. Яновицька.

Право власності першочергово захищається головним законом держави – Конституцією України, а саме ст. 41: кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; право приватної власності зазначається як непорушним, а відчужуватися може лише в судовому порядку [1].

І тут викривається одне із перших нововведень воєнного стану – це обмеження конституційних прав і свобод; так в цей час можуть обмежуватися людські права і свободи, крім зазначених ч. 2 ст. 64 Конституції, в перелік яких ст. 41 не входить, а отже – право власності може бути порушене [2].

Однак за яких умов? Зокрема Цивільний кодекс України (далі – ЦК) дублює закріплену Конституцією непорушність права власності, але при цьому ще до воєнного стану закріплював в ст. 321, що примусове відчуження власності застосовується за виняткових умов [3].

Серед наукових думок ми виділили такі підстави вилучення майна, які найбільш себе реалізують в умовах воєнного часу.

В. Кучер зазначає, що такою підставою є реквізиція, і вона може проводитися лише за обставин:

– вилучення має на меті усунення за допомогою об'єкта власності стихійного лиха, аварії, епідемії, різного надзвичайних ситуацій, в тому числі в умовах воєнного або надзвичайного стану;

– це усунення нестиме вагому суспільну користь;

– вилучення є законним, здійснюється за врегульованим порядком;

– за умови попереднього і повного відшкодування вартості або заміни майна [4, с. 337-339];

Особливістю реквізиції є перехід вилученого в право власності держави або підлягає знищенню в ході використання, однак може й повертатися власнику разом з платою за використання згідно ст. 353 ЦК України [3].

Наступною, досить популярною підставою особливо для автомобілістів є конфіскація. Її ознаки:

– примусове;

– безоплатне;

– є санкцією - покаранням за вчинення правопорушення;

– має законні підстави та умови обліку;

– здійснюється в судовому порядку.

Отже, відмінностями реквізиції від конфіскації є:

- карність – конфіскація є в першу чергу стягненням;
- оплатність – реквізиція є завжди оплатною за рідких виключень, а конфіскація – рідко у визначених законом випадках;
- примусовість – зокрема реквізиція може здійснюватися не нагально на добрій волі особи;
- суспільна корисливість - у випадку конфіскації вона необов’язкова;
- судовий порядок – конфіскація здійснюється лише за рішенням суду.

Однак серед цих притаманних конфіскації властивостей на практиці ми вбачаємо невідповідність практиці. По-перше, це необов’язковість запровадження судового розгляду [5]. Наприклад, водіїв, яких викрили у водінні в стані алкогольного сп’яніння, його вилучення відбувається до судового засідання, а от повернення – лише в судовому порядку.

По-друге, на законодавчому рівні як такої процедури конфіскації в воєнний час не закріплено: Законом України «Про передачу, примусове

відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» не зазначається поняття конфіскації, тим паче автомобілів за умови вживання алкогольних напоїв водієм за кермом.

По-третє, є досить слушна думка стосовно проблеми вилучення майна державою у громадян в міжнародному праві, і зокрема Україна ратифікувала цей акт. Згідно ст. 1 Протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вилучення повинно проводитися згідно певних критеріїв: законності, суспільного інтересу та пропорційності.

Манзюк В. В. та Ільницький Т. П. тлумачать ці принципи таким чином:

– критерій законності - втручання держави повинно здійснюватися на підставі закону;

– втручання на мирне володіння майном виправдане за наявності об’єктивної потреби в його вилученні;

– пропорційність передбачає, що навіть законне вилученні буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу, якщо не дотримано рівноваги між інтересами держави та інтересами особи, об’єкти права власності якої вилучають. Баланс може не бути дотриманим за умови, якщо особа несе відповідальність за особисте надмірне правопорушення [6, с. 65].

Зазначаємо, що у випадку конфіскації майна не всі вилучення об’єктів права власності є спів розмірними з виною правопорушника; законодавство, яке регулювало б питання конфіскації майна в період воєнного стану, наразі немає, на відміну від реквізиції.

Отже, право власності за умов воєнного стану може обмежуватися відповідно до Конституції України та Закону «Про правовий режим воєнного стану». Зокрема право власності в цьому випадку є досить обмеженим у відхиленні і захищається законом за інших умов. Однак не усі випадки вилучення об’єктів приватної власності є чітко врегульованими законодавством, що є негативним явищем і може мати негативні наслідки в майбутньому в плані завантаженості судів заявами про незаконне вилучення приватного майна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 16.09.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 24 трав. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 16.09.2023).
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 28 жовт. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20220507#n1753 (дата звернення: 16.09.2023).
4. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
5. Порядок вилучення транспорту для військових потреб. Безоплатна правова допомога. URL: https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/poryadok-vyluchennya-transportu-dlya-vijskovyh-potreb/ (дата звернення: 16.09.2023).
6. Манзюк, В. В., Ільницький Т. П. Деякі питання регулювання права власності. *Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*, 2017. 64 с.

УДК 340+342.7+349:004

Куртучанова А. О.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
економічного факультету
Херсонського державного
аграрно-економічного університету
м. Херсон, Україна

Науковий керівник: **Правоторова О. М.,**
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного управління,
права та гуманітарних наук
Херсонського державного
аграрно-економічного університету
м. Херсон, Україна

ПРАВА ЛЮДИНИ В ЦИФРОВІЙ ЕПОСІ: ПРОБЛЕМИ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ

Ця тема є актуальною і надзвичайно важливою, оскільки ми живемо в епоху, коли наша особиста інформація є надзвичайно цінною і доступною завдяки цифровим технологіям. Під час дослідження я використала роботи

видатних авторів і дослідників, таких як Даніель Дж. Солове, Віктор Майєр-Шьонбергер, Кеннет Кукіер, Хелен Ніссенбаум, Брюс Шнайер, Оксани Братасюк та Наталії Ментух, для аналізу проблем конфіденційності в цифровому світі.

Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов [1].

Конфіденційність означає право людини контролювати свою особисту інформацію та визначати, хто має доступ до цієї інформації і як вона використовується. Це право допомагає забезпечити нашу свободу від недоцільного втручання та неправомірного збору даних.

Як визначає Даніель Дж. Солове у роботі «Understanding Privacy», конфіденційність становить основоположний елемент нашої індивідуальної свободи та безпеки. Даніель Солове розглядає приватність як цінність, яка є важливою для гідності та самовизначення особи. Важливо знаходити баланс між правом на приватність та іншими суспільними та комерційними інтересами [2].

У цифровій епосі наша особиста інформація стала дорогою і багатою на ресурси. Компанії збирають і аналізують наші дані для рекламних, маркетингових та аналітичних цілей. Це може призвести до порушень нашої конфіденційності, які можуть включати недоцільне використання даних, витоки інформації, а також створення профілів, які можуть бути використані для маніпуляції нашими діями і рішеннями.

Збільшення обсягу і доступності великих даних має суттєвий вплив на нашу конфіденційність. Робота Віктора Майєра-Шьонбергера та Кеннета Кукіера «Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think» показує, як великі дані можуть значно вплинути на різні аспекти життя, роботи та мислення, і важливо враховувати цей потенціал при формуванні політики та законодавства [3].

Одним із основних законодавчих актів, що регулюють питання захисту персональних даних в Україні, є Закон України «Про захист персональних даних». Цей закон створений для забезпечення прав громадян на конфіденційність їхніх персональних даних та встановлює вимоги до їх обробки. Він визначає права та обов'язки суб'єктів персональних даних, а також правила збору, зберігання, використання та захисту цих даних. Завдяки цьому закону громадяни мають можливість контролювати інформацію, яка стосується їх особистості [4].

Розгляд досвіду інших країн дозволяє виокремити два способи внутрішньо регулювання цифрових прав. Перший з них – це внесення змін до конституції, щоб закріпити цифрові права на найвищому конституційному рівні. Другий спосіб – це адаптація конституційних прав до цифрової реальності, коли права, зазначені в конституції, переглядаються або роз'яснюються відповідно до рішень конституційних органів, практики Європейського суду з прав людини або відповідних норм у законодавстві[5].

Цифрові права, згідно з науковою роботою «Поняття та класифікація цифрових прав в Україні» авторів О. Братасюка та Н. Ментух, представляють собою сукупність прав та свобод, які визнаються та захищаються в сфері використання цифрових технологій та інтернет-простору. Ці права стосуються якісного та безпечного доступу до інформації та комунікаційних засобів, а також контролю над власними персональними даними в цифровому середовищі [5].

Класифікація цифрових прав включає три основні категорії: права в інформаційному просторі – пов'язані з доступом до інформації, свободою вираження, інформаційною безпекою та конфіденційністю; права в електронному урядуванні – стосуються взаємодії громадян із державними органами та електронними державними сервісами; права в інформаційній безпеці – спрямовані на забезпечення безпеки та захисту в інтернет-просторі [5].

Аналіз ефективності законодавства та нормативних рамок є важливим аспектом нашого розуміння захисту конфіденційності в онлайн-середовищі. Питання, які виникають, включають те, наскільки ефективними є ці норми у захисті конфіденційності, які санкції передбачені за порушення правил, і які можливості є для захисту громадян.

Контекст використання особистих даних грає важливу роль у розумінні конфіденційності. Робота Хелен Нiссенбаум «Privacy in Context: Technology, Policy, and the Integrity of Social Life» наголошує на тому що конфіденційність не є абсолютним поняттям і може змінюватися в залежності від контексту, в якому збираються та обробляються дані. Правові норми та політика грають важливу роль у захисті конфіденційності. Законодавство має визначати обсяг та обмеження щодо збору і використання особистих даних [6].

Робота Брюса Шнайера «Data and Goliath: The Hidden Battles to Collect Your Data and Control Your World» вказує на те, що в цифровому світі існує постійна загроза приватності громадян через широкомасштабний збір та моніторинг їхніх особистих даних. Масовий збір даних організаціями і урядовими структурами може вести до надмірного вторгнення в особисте життя людей [7].

Технології грають ключову роль у боротьбі за конфіденційність. Шифрування, анонімізація, інструменти для захисту даних, такі як віртуальні приватні мережі (VPN) та захищені месенджери, допомагають користувачам захищати свої дані від несанкціонованого доступу.

Зростаюча кількість підключених пристроїв у нашому домашньому та робочому середовищах створює нові можливості та загрози для конфіденційності. Датчики та пристрої інтернету речей можуть збирати велику кількість даних про наші звички та поведінку. Це підвищує ризик витоку особистої інформації та ставить питання щодо захисту цих даних [8].

Ми розглянули ключові аспекти прав людини в цифровій епосі, зосередившись на конфіденційності та проблемах, які виникають у зв'язку зі збором та використанням особистих даних в онлайн-середовищі. Важливо

підкреслити, що права людини мають залишатися незмінними, навіть у цифровому світі, і потребують захисту та підтримки.

Цифровий світ надає нам незліченні можливості, але також створює нові виклики для прав людини та конфіденційності. З розвитком технологій, таких як штучний інтелект, інтернет речей та квантові обчислення, ми стикаємося з новими аспектами захисту даних та приватності. Тому слід бути готовими адаптувати законодавство та політику до нових реалій цифрового світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Київ : ВВР, 2011. № 32. 314 с.
2. Solove D. J. Understanding Privacy. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, 2010. 272 с.
3. Mayer-Schönberger V., Cukier K. Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think. New York, NY, 2014. 272 с.
4. Про захист персональних даних : Закон України від 1.06.2010 р. № 2297-VI. Київ : ВВР, 2010. № 34. 481 с.
5. Братасюк О.Б., Ментух Н.Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал.* Запоріжжя, 2021. № 10. с. 58-61.
6. Nissenbaum H. Privacy in Context: Technology, Policy, and the Integrity of Social Life. Stanford University Press. Stanford, California, 2009. 304 с.
7. Schneier B. Data and Goliath: The Hidden Battles to Collect Your Data and Control Your World. New York, NY, 2016. 448 с.
8. Опірський І. Р., Головчак Р. В., Мойсійчук І. Р. Кібербезпека: освіта, наука, техніка. *Електронне фахове наукове видання.* 2021. №3. с. 31–42.

УДК 341.43 (075.8)

Рибак С. Я.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Міщук І. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного

права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

МІГРАНТИ І БІЖЕНЦІ: ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СВІТУ

На сьогоднішній день значна частина населення як України так і всієї планети в силу тих чи інших обставин стає біженцями та мігрує, що становить неабияку проблему. Інститут біженців та міграції є взаємопов'язаними.

Мета нашої роботи полягає у визначенні статусу біженців і мігрантів та їх правовому статусі згідно Конвенції про статус біженців.

Поняття «мігрант» та «біженець» є взаємопороджуючими, бо хоч і міграція є добровільним явищем, проте переважно переходить в поняття біженця. Особливе занепокоєння у світової спільноти викликає вимушена міграція, що породжує мільйони біженців. Більше ніж 60 млн. чоловік – половина з яких діти – втекли від насильства та переслідувань і зараз знаходяться на положенні біженців і внутрішньо переміщених осіб. Ще 225 млн. стали мігрантами, які покинули свої країни у пошуках захисту та кращої долі або просто для того, щоб вижити [1, с. 21].

В ч. 1 ст. 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» надано визначення поняття «біженець» – це особа, яка не є громадянином України й унаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності й не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом унаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) й перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок

зазначених побоювань [2].

На підставі цієї дефініції можна виділити такі ознаки категорії біженців: 1) фізична особа; 2) не є громадянином України; 3) особа перебуває поза межами країни свого постійного проживання; 4) особа не бажає повертатися до країни свого постійного проживання; 5) для особи характерні побоювання стати жертвою переслідувань; 6) особа не може або не бажає користуватися захистом країни свого постійного проживання [3, с. 189].

Варто також з'ясувати причини міграції біженців. Вони є доволі різні, зокрема це:

- Політичні (пов'язані з війнами, зі зміною державних кордонів, з дискримінацією певних соціальних груп населення, утиском релігійних груп.);
- соціально-економічні (пошук людьми кращих умов життя, виїзд із метою працевлаштування, освоєння нових земель та наукової діяльності.);
- Стихійні (викликані природними катастрофами (виверження вулканів, землетруси), стихійними лихами) [4, с.435].

Зауважимо, що з 24 лютого 2022 року Україна втратила чисельну частку населення за рахунок іммігрування за кордон.

За даними ООН, станом на кінець червня 2023 року третина українців була змушена залишити домівки через війну.

Понад 7 мільйонів - це ті українці, які залишили домівки, але залишилися в Україні. Ще близько 5,5 мільйонів опинилися в Європі, із них 3,6 мільйона отримали тимчасовий захист в тій чи іншій європейській країні [5].

Досліджуючи питання біженців та мігрантів, ми з'ясували, що вже понад 70 років, Управління верховного комісара ООН у справах біженців, яке було створене після прийняття Загальної декларації з прав людини, займається наданням міжнародного захисту і рішенням виникаючих проблем. З метою ефективного вирішення проблеми біженців, Верховний комісар керується триєдиною стратегією, елементами якої є попередження, негайне реагування та вирішення проблеми [6, с. 222].

Головними документами щодо визначення прав біженців у світовому

контексті є Конвенція про статус біженців 1951 року та відповідно складений до неї протокол, які разом регулюють головні права, які стосуються осіб, що вимушено покинули свої країну. Проте юридичну силу у таких питаннях відіграють й інші міжнародні документи, перелік яких буде дуже довгим, бо всі вони були створені для кращого регулювання різних питань, які виникають під час захисту питання біженців.

Конвенція про статус біженців – це інструмент захисту, який рятує життя. У контексті триваючих війн, конфліктів і переслідувань, а також рекордних рівнів переміщення населення вона продовжує захищати права та життя біженців [7].

Конвенція про статус біженців захищає права людей, які були змушені мігрувати зі своїх рідних земель або не можуть повернутися додому через небезпеку для життя .

Аналізуючи права біженців можна виділити те , що вони мають ідентичні наділення свобод, як і звичайні громадяни будь-якої держави, а саме вони мають такі права як : захист від вислання; відсутність покарання за нелегальний в’їзд на територію договірної держави; право на працю; право на житло; право на освіту; право на державну допомогу та підтримку; право на свободу віросповідання; право на доступ до судів та на справедливий розгляд; право на свободу пересування по території; право на оформлення посвідчення особи та проїзних документів) [3, с.190].

Протягом останнього півстоліття країни всього світу мають справу з масовим переміщенням людей, які потребують захисту від конфліктів, репресій, переслідувань та порушення прав громадян. Конвенція стала незамінним стандартом, який не можна зневажати, бо ключовою особливістю її стало визнання прав людей, як основа міжнародного права .

Перспективи розвитку і підтримки питання щодо визнання прав біженців доволі прості – дотримуватись загальновизнаних людських прав та цінностей, бо в більшості випадків окремі групи людей змушені іммігрувати через людський фактор. Таким чином, існує тісний зв’язок між дотриманням прав

людини та запобіганням і вирішенням проблеми біженці, про що і йдеться в Конвенції про статус біженців. Відповідний захист прав людини дозволяє виключати сам ризик появи біженців або зростання їх чисельності, а відновлення порушених прав шукачів притулку створює умови для реалізації їх прав на безпечне повернення в країни походження [1, с. 22].

Конвенція здатна забезпечити захист біженців, що було визнано й посилено законодавчими, судовими та національними адміністраціями в усьому світі, демонструючи її актуальність і важливість. З цього випливає наступна перспектива – інтенсивне міжнародне вирішення проблем біженців. Держави та світові спільноти із питань прав людини мають об'єднатись та спільними силами думати над тим, що робити аби мігруючих людей стало менше та те, як надати їм правильне забезпечення, щоб вони швидше адаптувались у новому просторі.

Отож, зауважимо, в світі і Україні зокрема є проблема міграції населення та біженців. Біженці як і інші громадяни мають певний перелік прав. Основним нормативним документом, який визначає права та обов'язки є Конвенція про права біженців 1951 р., вона базується на фундаментальних гуманітарних цінностях, і за час свого існування врятувала мільйони життів. Світовій спільноті варто переосмислити сучасний стан співіснування та сприяти зменшенню досліджуваних нами інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козинець І. Г. Права біженців в контексті прав людини в сучасному світі. *Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції».* 2017. № 2. С. 21–24.
2. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. дата звернення 29.09.2023 р.)
3. Лушпієнко Ю. Конституційно-правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. Підприємництво господарство і право. 2017. № 2. С. 188–193.
4. Економічна і соціальна географія країн світу. / За ред. Кузика С. П. Львів: Світ, 2002. 672 с.
5. Чи повернуться українці додому. URL : https://www.bbc.com/ukrainian/features-62249591. (дата звернення 24.09.2023 р.)
6. Микієвич М. М., Буроменський М. В, Гутник В. В [та ін]. Міжнародне право XXI століття: сучасний стан та перспективи розвитку (до 60-ліття проф. В. М. Репецького) : монографія. Львів: "Піраміда", 2013. 320 с.
7. Конвенція про статус біженці URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 29.09.2023 р.)

УДК 331.5

Киричук Б. С.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Міщук І. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного
права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Ринок праці визнано одним із найбільш складних елементів ринкової економіки, в процесі функціонування якого переплітаються інтереси робітника й роботодавця щодо визначення ціни та умов праці, а також під час функціонування якого відображаються практично всі соціально – економічні процеси, що відбуваються в державі. Сучасний соціальний розвиток та геополітична ситуація в Україні диктують необхідність пошуку нових альтернатив перетворення пострадянської держави у високорозвинуте управлінське явище, адже високий рівень безробіття, який сьогодні фіксують експерти Міжнародної організації праці (далі - МОП), продукує трудову бідність, зниження економічної активності працездатного населення та його розшарування на соціально-вразливі групи, поширення вимушеної праці,

неузгодженість із ринком освітніх послуг, і, відповідно, зниження якості трудового потенціалу, а також мотивації до продуктивної діяльності.

За останніми даними МОП, через військову агресію в Україні було втрачено більше 4,8 мільйона робочих місць. У разі подальшої ескалації конфлікту, втрати України можуть зрости до 6-7 млн осіб і сягнути 43,5% від усіх робочих місць. Порівняно з 2021 роком, цей показник збільшився утричі [4]. Як слушно зазначає Т. Головань, проблема безробіття – це проблема, яка потребує негайного вирішення, глибокого наукового аналізу й вироблення на цій основі практичних рекомендацій, які можуть використовуватися для розробки й реалізації ефективної соціально-економічної політики, направленої на забезпечення продуктивної зайнятості економічно активного населення країни й зменшення безробіття до мінімально допустимого рівня [1, с. 243].

Мета дослідження – провести статистичний аналіз змін основних показників, які фіксуються на ринку праці України в 2022-2023 роках, а також розглянути заходи державної політики у сфері зайнятості зі зниження рівня безробіття в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на те, що безробіття в Україні – це чи не основна проблема функціонування ринку праці як у довоєнний період, так і під час введення в дію режиму воєнного стану, проблема ефективності заходів державної політики у сфері зайнятості населення за останнє десятиліття досить активно вивчалася багатьма вітчизняними дослідниками, зокрема, Я. Грубським, К. Завадською, М. Знімчак, Я.Кульчицьким, І. Новак, М. Мартиновим, К. Мельник, В. Петренком та іншими науковцями. Поряд з цим, віддаючи належне напрацюванням дослідників, зауважимо, що проблема пошуку й реалізації абсолютно нових заходів боротьби з безробіттям в Україні під час режиму воєнного стану досі залишається не повністю дослідженою.

Виклад основного матеріалу. Державна політика у сфері зайнятості населення являє собою розроблену відповідними державними органами систему соціально-економічних та організаційно-правових заходів щодо

створення умов для повного й ефективного використання потенціалу трудової і ділової активності працездатного населення України. Функціонуючи належним чином, політика у сфері зайнятості повинна виконувати роль стабілізуючого чинника, який не дає безробіттю істотно перевищити допустимий рівень, тобто перетворитися на довготривалий застійний процес.

Першим кроком назустріч непрацевлаштованим верствам населення під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації (далі – РФ) стало надання грошової допомоги по безробіттю. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», таку державну допомогу має право отримати кожен українець, який з об'єктивних причин залишився без роботи та який отримав спеціальний статус безробітного. Згідно з інформацією, наданою Міністерством соціальної політики України, якщо особа була офіційно працевлаштована й втратила робоче місце через активні бойові дії, вона наділена правом подати спрощену заяву на отримання допомоги по безробіттю через застосунок «Дія» [2].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді, та впровадження нових активних програм на ринку праці» від 29.09.2022 року №2622-IX змінює багато традиційних норм, які стосуються умов і тривалості виплат по безробіттю. Так, на відміну від 2022 року, у 2023 році таку грошову допомогу можна буде отримувати лише за умови, що страховий стаж протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, становитиме не менше ніж 7 місяців. Крім того, згідно з новими правилами, термін отримання допомоги залежить від терміну стажу: до 3 років - 180 календарних днів; від 3 до 6 років - 210 календарних днів; від 6 до 12 років - 240 календарних днів; від 12 до 18 років - 270 календарних днів; від 18 до 24 років - 300 календарних днів; від 24 до 30 років - 330 календарних днів; понад 30 років - 360 календарних днів. У зв'язку з реаліями воєнного стану, з 01.01.2023 року мінімальний розмір допомоги по безробіттю становить 1000 гривень, а максимальний розмір - лише 6700 грн [2].

Що ж стосується професійної сфери, то за словами експертів Державного центру зайнятості, характер вакансій суттєво не змінився. Професії, які користувалися попитом до повномасштабного вторгнення РФ, потрібні й сьогодні. Роботодавці найчастіше шукають кваліфікованих менеджерів з продажів, онлайн-консультантів, бухгалтерів, а також кваліфікованих робітників з інструментом – 23% всіх поданих вакансій. У той же час, варто відзначити, що кількість запропонованих вакансій на популярних сайтах з працевлаштування в Україні за останній рік зменшилася удвічі до 52 тис. пропозицій, також приблизно удвічі скоротилася і кількість вакансій від Державного центру зайнятості – лише 20,5 тис. пропозицій [3].

На наше переконання, незважаючи на те, що цьогоріч найбільш затребувані вакансії мало відрізняються від тих, що були в цей самий період попереднього року, є підстави вважати, що після закінчення активної фази збройного конфлікту популярності серед роботодавців набиратимуть професії, пов’язані з реалізацією Єдиного плану з післявоєнної відбудови України. Зокрема, йдеться про попит на логістів, енергетиків, інженерів, реабілітологів, психологів і будівельників.

Крім того, як відзначають експерти Державної служби зайнятості, особам, які зацікавлені в пошуку роботи під час війни, варто звернути особливу увагу на можливість проходження безкоштовного навчання та короткотривалих курсів для проведення професійної підготовки, перекваліфікації та підвищення кваліфікації. Сьогодні в кожній області вибір програм є різноманітний, а після проходження навчання такі особи отримають сертифікат за відповідною спеціальністю [3].

Таким чином, повномасштабне вторгнення РФ значно загострило економічні, політичні та соціальні кризові явища в Україні. Одним із викликів стало збільшення рівня безробіття, яке сьогодні сягає рекордного рівня від загальної кількості економічно активного населення. У той же час, у 2023 році урядові України завдяки впровадженню різноманітних заходів у сфері

зайнятості населення вдалося стабілізувати ситуацію на ринку праці, через що зростання рівня безробіття порівняно з 2022 роком було частково стримано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головань Т.Г. Державна політика у сфері зайнятості населення в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* 2022. №2. С. 241–244.
2. Отримання статусу безробітного. *Дія.gov.ua* : веб-сайт. URL: https://diia.gov.ua/services/otrimannya-statusu-bezrobitnogo (дата звернення: 21.09.2023).
3. Під час війни ринок праці зазнав значних змін. *Державний центр зайнятості* : веб-сайт. URL: http://surl.li/lobun (дата звернення: 21.09.2023).
4. Через війну в Україні було втрачено майже 5 млн робочих місць. *Слово і Діло* : веб-сайт. URL: http://surl.li/lnnmn (дата звернення: 21.09.2023).

УДК 377.091.64 (072)

Назарова А. М.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА СУДОВОЇ БУХГАЛТЕРІЇ

Важливо відзначити, що бухгалтерський облік є одним із ключових ланок в історії становлення товарно-грошових відносин суспільства. Одні із перших відомостей знаходимо ще в 4 ст. до н.е. Видатним теоретиком бухгалтерських записів можна вважати Луку Пачолі, із його відомими працями «Про рахунки і записи», (робота 15 століття). Саме цей визначний автор ввів системне визначення бухгалтерського обліку.

Отже, варто розпочати роботу структурно, та чітко визначити напрямки і будову поняття. Предмет, об'єкт і суб'єкт бухгалтерського обліку - це основні поняття в області бухгалтерського обліку, які визначають, що, кого і як обліковують в обліку фінансової діяльності підприємства. Предмет

бухгалтерського обліку охоплює весь процес відтворення, тобто виробництво, розподіл, обіг і споживання, зокрема вивчення стану й використання коштів підприємства у процесі господарської діяльності [1, с.6].

Це включає в себе грошові операції, купівлю та продаж товарів, витрати, доходи, зобов'язання перед кредиторами і заборгованість перед клієнтами, а також активи, такі як гроші, обладнання, запаси тощо.

Об'єкти обліку – це об'єкти реальної господарської діяльності, котрі спостерігаються і пізнаються суб'єктом управління за допомогою бухгалтерського обліку [2, с. 12]. Наприклад, якщо предметом обліку є товари на складі, то кожна одиниця товару (наприклад, один товарний код або один товарний партія) є окремим об'єктом обліку. Об'єкти обліку можуть відрізнятися за видами та характеристиками в залежності від конкретних потреб підприємства.

Суб'єктом бухгалтерського обліку є особа або організація, яка веде бухгалтерський облік фінансової діяльності. Суб'єкт бухгалтерського обліку може бути фізичною особою (наприклад, бухгалтером) або юридичною особою (наприклад, бухгалтерською фірмою або внутрішнім бухгалтерським відділом підприємства). Суб'єкт бухгалтерського обліку відповідає за правильність і точність фінансового обліку та звітності. Загальний процес бухгалтерського обліку полягає в тому, що суб'єкт бухгалтерського обліку за допомогою певних методів і систем збирає, класифікує, реєструє та аналізує інформацію про об'єкти обліку, яка стосується предмету обліку, з метою забезпечення коректного відображення фінансового стану та результатів діяльності підприємства.

Будь що в цьому світі має свою мету і завдання, тому варто виокремити такі і в нашому питанні. Бухгалтерський облік служить для фіксації та реєстрації всіх фінансових операцій, які відбуваються в підприємстві. Це включає в себе усі доходи, витрати, прибутки, зобов'язання та активи. Також він допомагає класифікувати фінансову інформацію за різними категоріями, щоб зробити її більш зрозумілою та корисною для аналізу та прийняття

управлінських рішень. Не менш важливим кроком є можливість аналізувати фінансовий стан підприємства, виявляти тенденції, оцінювати ризики та можливості для подальшого розвитку. Бухгалтерський облік повинен дотримуватися встановлених правил та стандартів бухгалтерського обліку, які регулюються законодавством та професійними організаціями, щоб забезпечити точність та достовірність фінансової звітності.

Основна мета бухгалтерського обліку є підготовка та подання фінансової звітності, яка включає баланс, звіт про прибутки та інші фінансові звіти. Ця інформація необхідна для звітності перед внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами, такими як акціонери, інвестори, банки та податкові органи.

Бухгалтерський облік є важливою складовою системи господарського обліку підприємств і займає центральне місце в цій системі. Система господарського обліку включає в себе різні види обліку і аналізу фінансової діяльності підприємства з метою ефективного управління і прийняття стратегічних та оптимальних рішень. Місце бухгалтерського обліку в цій системі можна пояснити наступним чином. Бухгалтерський облік забезпечує формування основної фінансової інформації про діяльність підприємства. Ця інформація включає в себе фінансові звіти, такі як баланс, звіт про прибутки, звіт про грошові потоки і т. д. Ці звіти становлять основу для аналізу фінансового стану підприємства і прийняття управлінських рішень.

Як відомо, будь яка діяльність повинна регулюватись законодавством, тому варто відокремити і цей аспект в контексті нашого питання. Основні нормативно-правові документи, які регулюють ведення бухгалтерського обліку в Україні, включають:

Конституція України: Законодавство України, включаючи бухгалтерський облік, повинно відповідати положенням Конституції та забезпечувати дотримання прав і свобод громадян. Податковий кодекс України: Податковий кодекс містить норми, які стосуються обліку податків, обов'язкових платежів та податкової звітності. Закон України «Про

бухгалтерський облік та фінансову звітність» [3, с.16]. Цей закон визначає основні принципи бухгалтерського обліку, вимоги до фінансової звітності та порядок її підготовки та подання. Методичні рекомендації та стандарти бухгалтерського обліку: В Україні діють стандарти бухгалтерського обліку, які визначають порядок ведення бухгалтерського обліку і підготовки фінансової звітності. Один з найважливіших стандартів – «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій». Постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства фінансів України: Ці нормативні акти містять додаткові вимоги та правила, які стосуються бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ): деяких випадках, особливо для підприємств, які мають міжнародні зв'язки або є великими корпораціями, можуть застосовуватися МСФЗ для підготовки фінансової звітності. Ці нормативно-правові документи створюють загальний правовий фреймворк для бухгалтерського обліку в Україні і визначають основні принципи та вимоги, які повинні дотримуватися підприємствами під час ведення бухгалтерського обліку і підготовки фінансової звітності.

Отже, підсумовуючи все вище написане, хотіла б вказати на те, що Бухгалтерський облік є важливою функцією в управлінні фінансовою діяльністю підприємства. Він забезпечує систематичний облік, класифікацію та аналіз фінансових операцій, активів, зобов'язань і капіталу. Основна мета бухгалтерського обліку – забезпечити точну, достовірну та об'єктивну інформацію про фінансовий стан підприємства та його результати діяльності. Основні завдання бухгалтерського обліку включають реєстрацію фінансових операцій, класифікацію фінансової інформації, забезпечення дотримання нормативно-правових вимог та звітності перед різними зацікавленими сторонами. Бухгалтерський облік в Україні регулюється рядом нормативно-правових документів, включаючи Конституцію України, Податковий кодекс України, Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», стандарти бухгалтерського обліку та інші законодавчі акти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блакита Г. В., Ромашевська Н. О. Бухгалтерський облік. Практикум. навч. посіб. Кив: Центр учбової літератури, 2010. 152 с.
2. Бухгалтерський облік (частина І): Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит» / За ред. доктора економічних наук, професора В. Ф. Максімової. Одеса: ОНЕУ, 2013. 462 с.
3. Ростока М. Л. Теорія бухгалтерського обліку. Лабораторний практикум Частина І [навчально-методичний посібник]. Київ : Інститут ПТО НАПН України, 2013. 118.

УДК 342

Пелешок І. І.,
здобувачка вищої освіти
другого магістерського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Не є новиною, що Україна сьогодні бореться за власну незалежність та свободу і боротьба ця триває ще з 2014 року, але масштабно все почалося 24 лютого 2022 року. Умови воєнного стану завжди створюють складні завдання для країни та її уряду. У таких надзвичайних обставинах важливо забезпечувати безпеку громадян, захищати права та свободи, і водночас забезпечувати надання адміністративних послуг, які залишаються важливими для функціонування суспільства і господарства. Воєнний стан ставить перед урядовими органами серйозне завдання забезпечити ефективне та оперативне надання адміністративних послуг громадянам і підприємствам, недивлючись на надзвичайні обставини.

У контексті воєнного стану, адміністративне право має вирішувати ряд важливих питань, включаючи соціальний захист родичів загиблих героїв,

інвалідів та учасників війни, оптимальне співвідношення публічного адміністрування та дотримання воєнної та державної таємниці, проблеми свободи слова та запобігання корупції, дотримання прав та інтересів військовослужбовців Збройних сил та інших сил безпеки і оборони України, особливості публічного адміністрування на тимчасово окупованих територіях та забезпечення прав та інтересів тимчасово переміщених осіб. Адміністративне право встановлює правила та механізми для регулювання цих аспектів, забезпечуючи права та потреби громадян і забезпечуючи законність та порядок в країні під час воєнного конфлікту чи загрози національній безпеці.

Закон України від 12.05.2015 року №389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» встановлює набір норм та правил, що регулюють правовий режим воєнного стану в Україні. Цей закон визначає порядок введення та скасування воєнного стану, а також встановлює правові принципи для діяльності державних органів, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій під час воєнного стану.

Закон надає гарантії прав та свобод громадян і гарантує законні інтереси юридичних осіб в умовах воєнного стану. Він встановлює правила та обмеження, які можуть бути застосовані у цей період, з метою забезпечення безпеки і порядку в країні під час військового конфлікту або загрози національній безпеці.

Відповідно до ст. 1 Закону №389, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних

прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Згідно зі ст. 2 Закону № 389, правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, цей Закон та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України [1].

Як би страшно це не звучало, але життя триває і навіть під час воєнного стану такі адміністративні послуги як народження, шлюб, розірвання шлюбу, реєстрація факту смерті, повинні залишатися доступними для кожного. Ці події важливі для громадян і підлягають державній реєстрації.

За загальним правилом, передбаченим Правилами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні державна реєстрація народження проводиться органами державної реєстрації актів цивільного стану за місцем народження дитини або за місцем проживання її батьків чи одного з них. Однак під час воєнного стану, Відповідно до наказу МОЗ «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану» від 04.03.2022 р. № 407, вона може здійснюватися будь-яким органом ДРАЦС незалежно від місця народження дитини. Якщо доступ до реєстру ДРАЦСГ тимчасово відсутній, то актовий запис цивільного стану складається у паперовій формі.

Факт реєстрації шлюбу, якщо один із наречених є військовослужбовцем/поліцейським/лікарем, також може засвідчуватися актом про укладення шлюбу, який складається безпосереднім командиром (керівником) військовослужбовця та скріплюється гербовою печаткою відповідного органу (військового формування) або керівником закладу охорони здоров’я, в якому перебувають або працюють один чи обоє наречених, та скріплюється печаткою (за наявності) цього закладу. Акт може складатися в присутності обох чи одного з наречених з використанням доступних засобів відеозв’язку з тим із них, хто відсутній, за участю двох свідків. Такий акт може передаватися (надсилатися) безпосередньо до відділу державної реєстрації актів

цивільного стану або до територіального органу Міністерства юстиції, які провадять діяльність під час воєнного стану [2, с. 34].

Державна реєстрація смерті проводиться за заявою будь-якої особи органом державної реєстрації актів цивільного стану на підставі документу про смерть встановленої форми, виданого закладом охорони здоров'я або судово-медичною установою. На час дії воєнного стану державна реєстрація смерті проводиться в день звернення заявника будь-яким органом державної реєстрації актів цивільного стану.

У разі настання смерті в дорозі (у поїзді, на судні, в літаку тощо) державна реєстрація смерті може бути проведена в найближчому органі державної реєстрації актів цивільного стану.

Отримати повторно свідоцтво про смерть пізніше можуть близькі родичі померлого або інші особи, визначені законодавством, у будь-якому відділі ДРАЦС, незалежно від місця проживання заявника та місця складання актового запису по всій території України, де є доступ до Державного реєстру актів цивільного стану громадян [3].

У нашій роботі ми досліджували тему про надання адміністративних послуг в умовах воєнного стану. Під час воєнного стану в Україні, правила державної реєстрації актів цивільного стану зазнали певних змін. Реєстрація народження та смерті може проводитися будь-яким органом ДРАЦС незалежно від місця події. У разі військового шлюбу, акти про укладення шлюбу можуть бути засвідчені командиром або керівником військового формування або закладу охорони здоров'я. Це спрощує процес реєстрації та дозволяє громадянам отримувати необхідні документи в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федченко Л., Використання інструментів місцевої демократії під час дії воєнного стану – роз'яснення, Програма Ради Європи «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості України», 2023 р. URL: https://decentralization.gov.ua/news/16695 (дата звернення: 25.09.2023).

2. Коваленко Л. П., Захист права на адміністративні послуги в умовах воєнного стану, Гарантії та забезпечення прав людини в Україні: становлення, розвиток та перспективи, 2022р. С. 33–35.

3. Мін'юст: Порядок державної реєстрації смерті, Єдиний веб-портал органів виконавчої влади, травень 2022 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/minyust-poryadok-derzhavnoyi-reyestraciyi-smerti (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 159.9:364.3-027.553-058.6

Пилипюк А. О.,
здобувач вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Науковий керівник: **Подвірна О. В.,**
старший викладач кафедри
конституційного права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Сьогодні наша країна переживає особливо тяжкий період. Незважаючи на запроваджений воєнний стан по всій території України, злочинність продовжує існувати в середині нашої держави. Домашнє насильство є одним із злочинів, який ніби залишається невидимим зараз, але існує тенденція загострення цього виду насильства в умовах збройного конфлікту.

На нашу думку, хоча домашнє насильство і існувало практично завжди на теренах нашої країни, однак саме зараз, після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року, з'явилося більше чинників, що впливають на темпи зростання випадків насилля в сім'ї.

Основною метою дослідження є аналіз сучасного стану сфери запобігання та протидії домашньому насильству.

Зауважимо, що дослідженню питання домашнього насильства приділяли багато уваги такі науковці: А. Блага, Д. Заброда, К. Левченко, Л. Кобилянська. Різноманітні аспекти даної проблематики розглянуті і у працях зарубіжних соціологів: Р. Коллінза, Г. Паттерсона, психологів: Л. Берковіца, М. Страуса та ін. і вітчизняних дослідників: А. Антонова, О. Кочемирівської, М. Мацковського, В. Тулякова, В. Шипунової.

Хоча існує певна кількість досліджень специфіки насильства в сім'ї, але ця проблема досі залишається актуальною і не зникає, а лише посилюється через складний соціально-моральний стан населення, тому потребує подальшого розгляду.

Домашнє насильство – це проблема від якої страждає усе суспільство, проблема, яку століттями ігнорували, не визнавали або приховували. Саме через це вона мала можливість розвиватися в умовах толерування, з часом вдосконалювались її види та форми прояву, відбувалось сприйняття насильства як невід'ємного елементу сімейного життя. Говорячи про домашнє насильство слід розуміти, що це не лише фізичне насильство, а й психологічне, економічне та сексуальне. У воєнний час від домашнього насильства найбільше страждають – жінки, діти, особи з інвалідністю, люди похилого віку, вимушені переселенці.

Експерти ще напередодні повномасштабного військового вторгнення держави-агресора в Україну наголошували: «...війна і карантин, зростання захворюваності, економічна нестабільність, звісно, все це позначається на стосунках у родинах та ситуації з домашнім насильством, оскільки під час стресу люди стають агресивнішими, зловживають алкоголем, втрачають рівновагу. Звісно, це не означає, що всі зразу вдаються до насильства, − просто в тих родинах, де вже були передумови чи, припустимо, «аб'юз» у стосунках ще не був таким помітним, ситуація погіршується дуже швидко» [1].

Ми погоджуємося з такою думкою та хочемо зауважити, що війна не є причиною домашнього насильства, а скоріше його каталізатором. Прикладом цього є сім'ї, де насилля було сталою моделлю поведінки та цілком звичайним було образити чи вдарити. Водночас, якщо член подружжя до війни не вчиняв насильство, тоді після війни – це може бути результатом довготривалого напруження та стресу, нездатності вчасно опанувати агресію чи втрати самоконтролю. Подвійний вплив війни відчувають на собі діти, бо в умовах наявної нестабільності не усі батьки можуть впоратися з тривожністю та опанувати свої негативні емоції. В таких ситуаціях не обійтися без допомоги фахового спеціаліста, психолога та підтримки й розуміння родини.

Домашнє насильство поширене і у мирний час, від нього страждають близько 30% жінок у всьому світі, згідно з дослідженнями Всесвітньої організації охорони здоров'я [2]. Під час війни такий вид насильства набуває нових форм прояву та стає жорстокішим. Проте, через військовий стан та наявність інших завдань, що пов'язані, насамперед, із війною, таке явище, як домашнє насильство, стає менш помітним, а постраждалі – менш захищеними. Тим не менш насильство не може бути виправдане за жодних обставин, необхідно ефективно реагувати та вчасно надавати постраждалим допомогу, попри воєнний стан в Україні.

Свідченням того, що домашнє насильство не зникло під час війни є те, що до Національної поліції від початку 2022 року надійшло близько 120 тисяч повідомлень щодо випадків домашнього насильства. Також 98% звернень на гарячу лінію 1547 для постраждалих стосується саме цього виду насильства [3].

При цьому експерти зазначають, що під час війни багато постраждалих надають перевагу утриматись від звернень до правоохоронних органів чи соціальних служб, оскільки вважають, що зараз їхня проблема «не на часі» та не є вже таким великим лихом. Тому жертви насилля в сім'ї часто нівелюють цю проблему [4]. Іноді зустрічаються випадки, коли спеціальні механізми захисту постраждалих від домашнього насильства недостатньою мірою працюють, коли самі представники правоохоронних органів применшують

вищезгадану проблему, вважають її не важливою, оскільки в країні триває війна. Відтак постраждалі особи вважають, що немає сенсу звертатись до поліції та почуваються незахищеними та сам на сам зі своїм горем. Це є однією із причин чому існує набагато більше випадків домашнього насильства, ніж на даний момент зафіксовано.

«Ми маємо проблему, коли на фоні всіх щоденних викликів стає все тихше голос тих, хто може піддаватись домашньому насильству. Це виклик для нас, для нашої нації. Бо саме відношення вже на рівні чоловіка та жінки, батьків та дітей складає ту культуру української нації, яку ми захищаємо на полі бою, в усіх містах нашої держави та кожен у себе вдома. Це саме ті цінності, заради яких ми сьогодні воюємо і заради яких ми переможемо» [3], – зазначає Міністр внутрішніх справ Денис Монастирський. На нашу думку, це дуже влучний посил, який окреслює сучасний стан подій і дає зрозуміти, що не залежно від стану в країні необхідно зважати на таку проблему як домашнє насильство і протидіяти їй.

На тимчасово окупованих територіях України зменшення показників зазначеного правопорушення, ймовірно пов’язано з неможливістю звернутися по допомогу до правоохоронних структур. У людей там пріоритетним є питання власної безпеки, щоб виїхати на безпечніші території чи банально вижити, тому проблема домашнього насильства вважається не такою актуальною.

Під час війни внутрішньо переміщені особи є одними з тих, хто найбільш болісно переживає проблему насилля в сім’ї. Ця категорія населення є більш вразливою з психоемоційних, економічних та соціально-побутових причин. Наприклад, люди, які звикли мешкати в більших приміщеннях, починають постійно перебувають гуртом в одній невеликій кімнаті і, звісно, це може збільшити рівень дратівливості та стресу та нерідко призвести до однієї або декількох форм домашнього насильства.

Сучасна війна змусила багатьох людей виїхати за межі України, тікаючи від військових дій. В переважній більшості біженці не знають куди звертатися

по допомогу. Існує мовний бар'єр, проблема зі знанням законів країни в якій вони перебувають, а також незнання найближчих до їх місця перебування українських посольств або консульств.

На даний момент в Україні функціонують Центри допомоги врятованим. «Це державні установи, створені Урядом України у партнерстві з UNFPA, де люди, котрі виїхали з зони активних бойових дій та/або тимчасово окупованих територій, можуть отримати комплексну соціально-психологічну підтримку в одному місці» [5]. UNFPA підтримує розвиток комплексної системи допомоги людям, які стикнулися з насильством. Таку систему складають: притулки, кол-центри, кризові кімнати, денні консультаційні центри, а також мобільні бригади соціально-психологічної допомоги.

Варто зауважити, що такі центри планують відкривати й за кордоном. «Туди виїхало багато наших співвітчизників, які також пережили страждання, насильство, які тікали під обстрілами, і їм теж потрібна допомога. Для розвитку мережі центрів важливу роботу роблять наші партнери, такі як UNFPA, за що ми їм вдячні [5]», – сказала дружина Президента Олена Зеленська.

Підсумовуючи, можна сказати, що в Україні, навіть під час війни, не припинилося ведення заходів для протидії та запобігання домашнього насилля, прояви якого, нажаль, тільки частішають в силу різноманітних факторів. Необхідним є посилення інформаційно-просвітницької роботи серед населення, оскільки не всі постраждалі знають про комплексні системи допомоги та номери гарячих ліній. А також необхідно забезпечити неухильне реагування уповноважених суб'єктів на кожен випадок домашнього насильства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скіпальська Г. Подвійна війна: що відбувається з домашнім насильством в умовах конфлікту на Сході? URL: https://rpr.org.ua/news/podviyna-viyna-shcho-vidbuvaietsia-z-domashnim-nasylstvom-v-umovakh-konfliktu-na-skhodi/ (дата звернення: 25.09.2023).

2. Devastatingly pervasive: 1 in 3 women globally experience violence. URL: https://www.who.int/news/item/09-03-2021-devastatingly-pervasive-1-in-3-women-globally-experience-violence (дата звернення: 25.09.2023).

3. У 60 містах України розпочалась акція до "16 днів активізму проти гендерно зумовленого насильства" URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/news/16-days-against-gbv-2022

4. Війна не скасовує потребу протидіяти домашньому насильству. URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vijna-ne-skasovuye-potrebuprotydiyaty-domashnomu-nasylstvu/
5. У Києві відкрили Центр допомоги врятованим URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3611030-u-kievi-vidkrili-centr-dopomogi-vratovanim.html#:~:text (дата звернення: 25.09.2023).

УДК 657

Рибак С. Я.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ПРОБЛЕМА ОБЛІКУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Облік та інвентаризація у своєму істотному вигляді є виміром явищ, що відбуваються у господарській діяльності. Проте, як перевірити те що було знищено окупантами? З 24 лютого 2022 року країна-агресор у представлення РФ руйнує весь функціонал нашої держави та інколи навіть не дає оговтатись аби описати кількість втрат. Тому ця тема є актуальною на даний час.

Головними методичними інструментами інформаційного забезпечення діяльності будь-якого суб’єкта господарювання є облік, обробка, аналіз та синтез інформації. Відповідно й основним джерелом інформації виступають саме дані бухгалтерського обліку.

Проте, навіть при самому ретельному веденні обліку, можливе формування невідповідності даних обліку фактичній наявності активів та зобов’язань, що являється передумовою викривлення показників фінансової звітності.

Мета нашої роботи полягає у визначенні проблеми облікування та проведення інвентаризації в період воєнного стану.

Інвентаризація – визначення фактичних залишків товарноматеріальних цінностей та грошових коштів, а також усіх розрахунків підприємства. Її здійснюють відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року [4].

Саме інвентаризація дозволяє з'ясувати розходження між даними бухгалтерського обліку та реальною наявністю, станом і оцінкою активів, власного капіталу та зобов'язань підприємства, перевірити повноту документального оформлення і відображення в обліку господарських операцій, підтвердити достовірність показників фінансової звітності підприємства.

Результати інвентаризації є основою для подальшого виправлення, уточнення та коригування облікових даних. Крім того, інвентаризація є дієвою формою контролю за роботою матеріально відповідальних осіб, ефективним засобом підвищення внутрішньої дисципліни на підприємстві [1].

В умовах воєнного стану та його наслідків (руйнування та знищення активів, неможливість отримати доступ до них при проведенні інвентаризації) процедуру проведення інвентаризації врегульовує п. 8 розділу I Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань № 879 [3] за яким:

- інвентаризація проводиться лише за можливості безпечного та безперешкодного доступу до активів, первинних документів та регістрів бухгалтерського обліку;

- якщо встановлено факти викрадання (розкрадання), нестачі, знищення (псування) майна, то керівники можуть прийняти рішення про проведення інвентаризації такого майна окремо на день встановлення таких фактів;

- після того, як перешкоди доступу до активів, первинних документів і регістрів бухгалтерського обліку зникнуть, інвентаризацію таких активів слід провести на 01 число місяця, який є наступним.

Однак цієї дати можна й не чекати й провести інвентаризацію на день встановлення факту знищення майна (див. попередню умову). Результати такої

інвентаризації необхідно відобразити у бухгалтерському обліку відповідного звітного періоду.

Під час воєнного стану, облік та інвентаризація стають надзвичайно складними завданнями через різні проблеми та обмеження.

1. Збої у роботі інфраструктури та комунікацій. Воєнний стан часто призводить до знищення інфраструктури, включаючи транспортні маршрути, енергопостачання та зв'язок, що ускладнює здійснення нормальних операцій обліку та інвентаризації.

2. Загроза корупції та недієвості управління. Під час воєнного стану може збільшитися ризик корупції та недієвості в управлінні, що ускладнює чесний та ефективний облік та інвентаризацію.

3. Потреба в збереженні та захисті даних. В умовах воєнного стану важливо забезпечити збереження та захист даних від втрати, пошкодження чи несанкціонованого доступу. Це може потребувати впровадження додаткових заходів забезпечення інформаційної безпеки.

4. Необхідність перерозподілу ресурсів. В умовах воєнного стану може бути необхідним перерозподілити ресурси та матеріали для задоволення нагальних потреб, що може призвести до змін у звітах про облік та інвентаризації.

5. Відсутність доступу до певних територій. У зоні конфлікту може бути важко або неможливо мати доступ до певних територій для здійснення інвентаризації та обліку матеріалів та активів.

6. Забезпечення правильного обліку та інвентаризації в умовах воєнного стану вимагає додаткових заходів безпеки, управління кризовими ситуаціями та дотримання норм та стандартів. Усі ці проблеми можуть вимагати спеціальних підходів та стратегій для забезпечення ефективного обліку та інвентаризації.

Розробка адаптованих процедур обліку та інвентаризації під час воєнного часу є важливим завданням для забезпечення ефективного управління ресурсами та матеріалами в умовах конфлікту. Створення кризового плану є першим кроком для вирішення цієї проблеми.

Результати інвентаризації бухгалтер відображає в обліку на підставі протоколу інвентаризаційної комісії, в якому мають бути пропозиції щодо подальшого списання необоротних активів, запасів або ж їхнього можливого використання.

Серед можливих варіантів: - відновити шляхом поточного або капітального ремонту; - відновити шляхом реконструкції; - провести консервацію об'єкта; - ліквідувати шляхом демонтажу; - списати з балансу як знищений [2].

Такий протокол впродовж 5 днів затверджується керівником. Таким чином, в умовах воєнного стану проведення інвентаризації може бути лише тоді, коли підприємство має безпечний та безперешкодний доступ до активів, первинних документів і регістрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал. Також передбачено можливість проводити інвентаризацію окремо визначеного майна.

Якщо є факт викрадення (розкрадання), нестачі, знищення (псування) майна, керівник установи може прийняти рішення 73 про проведення інвентаризації виключно цього майна на день встановлення таких фактів.

Аналізувавши це питання, ми визначили, що розробка адаптованих процедур обліку та інвентаризації під час воєнного часу є важливим завданням для забезпечення ефективного управління ресурсами та матеріалами в умовах конфлікту. Щоб вийти з такої ситуації, ми створили певний план покрокових дій.

По-перше, розробіть детальний кризовий план, який включає в себе процедури обліку та інвентаризації в умовах воєнного стану. Цей план повинен передбачати можливість швидкого реагування на зміни та включати заходи забезпечення безпеки.

По-друге, забезпечте захист даних та зробіть резервні копії важливої інформації. Використовуйте криптографію та інші засоби для запобігання несанкціонованому доступу.

По-третє, використовуйте сучасні технології для полегшення обліку та інвентаризації, такі як смарт-системи інвентаризації та обліку, які дозволяють проводити операції в онлайн-режимі.

Наступне, навчіть персонал відповідним процедурам та методам, які дозволять виконувати облік та інвентаризацію в умовах кризи.

Не менш важливими аспектами, котрі вимагають уваги є: встановлення контролю і моніторингу; підготовка до аудитів та залучення професіоналів.

Адаптовані процедури обліку та інвентаризації під час воєнного часу допоможуть забезпечити ефективний контроль та управління ресурсами та матеріалами в умовах кризи і зберегти інформацію та активи в безпеці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дем'яненко М. Я. Чудовець В. В. Інвентаризація в системі бухгалтерського обліку: монографія. Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки, 2008. 286 с.
2. Онищенко В. Як організувати та провести річну інвентаризацію в 2022 році. URL : https://buhplatforma.com.ua/article/7425-rchna-nventarizatsya-2019 (дата звернення: 29.10.2022).
3. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : наказ Міністерства фінансів України від 02 вересня 2014 р. №879 / Міністерство фінансів України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text (дата звернення: 29.10.2022).
4. Цимбалюк В.І. Судова бухгалтерія. Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. Львів, 2016. 92 с.

УДК 657

Романюк Ю. П.,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ПОНЯТТЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ, ЇЇ ВИДИ, ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ

Інвентаризація у своїй сутності, як перевірка наявних матеріалів та продуктів підприємства є важливою частиною господарською діяльності, бо саме завдяки її методам проводиться кількісний та якісний контроль на підприємствах чи установах. Законодавчим базисом, що регулює питання інвентаризації є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16 липня 1999 року.

Метою проведення інвентаризації є процес оцінки чи виявлення деструктивних чинників у вигляді відхилень облікових даних у господарській діяльності від первинного списку від неправильного складання обліку даних, природного псування матеріалів, знищення або як недбалість працівників організації.

На часі ця тема має вагоме значення в Україні, коли через повномасштабне вторгнення велика кількість продовольчих складів була зруйнована та окупована внаслідок чого у інвентаризаційної комісії часто виникають проблеми.

Проведення інвентаризації суб'єкта господарювання є обов'язковим, оскільки встановлює фактичну кількість і стан активів підприємства, що є необхідним для належного фінансового та управлінського аналізу. Інвентаризація також є важливим процесом для забезпечення точності фінансової звітності та запобігання можливому фінансовому шахрайству [2, с. 7]. Предметом обліку (інвентаризації) є рухоме та нерухоме майно. Рухоме майно – це рухомі предмети підприємства, які можна переміщувати за потреби, на приклад транспортні засоби, матеріальні ресурси(сировина), папери та інша документація. Нерухоме майно – до такого виду засобів, у здебільшому належать інвестиційні, грошові вкладення, довгострокова дебіторська заборгованість, та інший інвентар, який не має фізичного виду проте приносить дохід власникам.

Отже, на основі проведеного аналізу поняття, ми зрозуміли, що такий процес є необхідним для збалансованого буття підприємства та можемо окреслити основні завдання інвентаризації, а саме:

- Забезпечення контролю за оборотними та необоротними активами підприємства згідно первинного складу устаткованого в обліку;
- Прослідкувати яким чином та ким використовується матеріал та які наслідки це несе для установи чи організації, запобігаючи виникненню деструктивних моментів;
- Проведення оцінки стану наявних матеріалів та визначення їхнього терміну придатності, якщо такий є та чи несуть вони майнові цінність;
- Виявлення стану розрахунків, встановлення фактичної наявності або підтвердження розмірів дебіторської заборгованості [1, с.10];
- Перевірка діючих норм законодавства у повсякденній практиці підприємства.

Згідно устаткованим нормам, інвентаризацію класифікують за наступними факторами. ***За повнотою охоплення об'єктів***: повна(включає в себе всі засоби та джерела для проведення перевірки), часткова(розглядає лише окремі види); ***За характером***: планові(здійснюються згідно узгодженим строкам), позапланові(можуть бути проведенні за особистим розпорядженням керівника або інших контролюючих органів, також при передачі цінних матеріалів, або не передбачених раніше ситуацій), раптові; ***В залежності від повторюваності проведення***: первинні проводяться згідно первинного завдання, повторні проводяться згідно повторного завдання [3, с. 39]; ***У залежності від контролюючих органів***: відомчі, позавідомчі; ***Залежно від способу проведення***: суцільна (передбачає інвентаризацію всіх без винятку об'єктів); - вибіркова (охоплює тільки окремі назви цінностей і є доцільною, якщо порівняно недавно проводилась повна інвентаризація); - контрольна (проводиться в період повної суцільної інвентаризації або відразу по її закінченню в межах 10 % номенклатури, найчастіше найбільш цінних) [1, с. 10]. Ще на нашу думку, сюди можна віднести цифрову інвентаризації(таблично-автоматизована) котра здійснюється самостійно завдяки внесенням всіх матеріалів та продуктів до певної системи, яка

обчислює кількість матеріалів, та може визначити наскільки якісний продукт, якщо раніше така вимога була встановлена.

На основі цього можна виділити функції інвентаризації, а саме:

- Організаційно допоміжна, полягає у виявленні недоліків та на меті має допомогу у оціночних завдання інвентаризації:
- Регулююча. Інвентаризація допомагає у встановленні стандартів і правил управління активами та запасами. Вона сприяє розробці політик і процедур, що регулюють управління активами, і дозволяє здійснювати контроль за їх виконанням;
- Контролююча. Слідкує за кількістю, якістю та станом активів. Ця функція допомагає у виявленні втрат, нестач та інших аномалій у процесі управління активами та забезпечує їх регулярний моніторинг.

Впорядкованість та послідовність є значущими елементами судової бухгалтерії, тому інвентаризація не є цьому винятком. Для дотримання цих якостей були розроблені чіткі етапи проведення такої перевірки.

Перший етап - це підготовка, яка включає в себе: визначення мети інвентаризації, розроблення плану інвентаризації, включаючи розподіл обов'язків та визначення необхідних ресурсів, оцінку методів та засобів, які будуть використовуватися під час інвентаризації, розроблення інструкцій та правил для учасників інвентаризації.

Другий етап – його завдання ідентифікувати, підрахувати та облікувати наявні фізичні активи здобуті шляхом проведення інвентаризації.

Третій етап – оцінка здобутих матеріалів інвентаризацію за допомогою порівняння.

Останній четвертий етап – це встановлення розбіжностей, які були зафіксовані у акті інвентаризації.

Таким чином, інвентаризація – перевірка рухомого та нерухомого майна, яка проводиться у чітко окресленні терміни та етапи, має свою класифікацію та її основною метою є виявлення відхилень у обліку господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилюк З. Поняття та зміст інвентаризації. Стан і розвиток бухгалтерського обліку, як науки та практичної діяльності. Секція І. Луцьк, 2015. С 10–11.
2. Крикунова М. Облік і оподаткування: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра : спец. 071 - облік і оподаткування / наук. кер. О. В. Мірошниченко. Суми, 2023. 48 с.
3. Цимбалюк В. Судова бухгалтерія. Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. Львів, 2016. 100 с.

УДК 343.359

Чопюк М. Б.,
здобувачка вищої освіти
другого магістерського рівня
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Науковий керівник: **Сахнюк В. В.**
старший викладач кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ДО ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ВІД ВИМАГАННЯ

Питання відмежування шахрайства та вимагання обговорюється у наукових колах та є предметом розгляду в слідчій і судовій практиці. Крім того, з огляду на збільшення кількості шахрайств та їх урізноманітнення, порушена тема видається особливо актуальною.

С. В. Бабанін влучно підкреслює, що кримінально-правова характеристика суміжних складів правопорушень є важливою для здійснення правильної кваліфікації вчинюваного діяння. Розмежувальні ознаки суміжних

складів злочинів завжди мають пару у іншому із суміжних складів злочинів і за змістом є несумісними одна з одною [2, с. 45].

Для відмежування досліджуваних кримінальних правопорушень варто пошукати їх спільні та відмінні риси, які важливі для кваліфікації. Вимагання виявляється у вимозі передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру: з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами; з погрозою обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб; із погрозою пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною; або з погрозою розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці. Шахрайство полягає у заволодінні чужим майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [5].

З об'єктивної сторони обидва кримінальні правопорушення вчиняються у формі дії. Проте за способом викладення об'єктивної сторони вони різні: шахрайство є кримінальним правопорушенням з матеріальним складом, оскільки обов'язковими елементами об'єктивної сторони є вчинення суспільно небезпечного діяння, настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяння майнової шкоди і наявність необхідного причинного зв'язку між вчиненим діянням і наслідком, що наступили. Тоді як вимагання є закінченим з моменту вчинення суспільно небезпечного діяння і відповідно належить до кримінальних правопорушень з формальним складом.

Шахрайство (ст. 190 КК України) і вимагання (ст. 189 КК України) належать до корисливих кримінальних правопорушень пов'язаних з вилученням чужого майна. Суспільна небезпечність шахрайства полягає в тому, що, незаконно заволодіваючи чужим майном або набуваючи право на нього, винний спричиняє шкоду праву власності потерпілого. На відміну від вимагання, злочин, передбачений ст. 190 КК України, є однооб'єктним і не охоплює будь-який вид насильства над потерпілим чи його близькими родичами [6, с. 811]. Родовий об'єкт описаних кримінальних правопорушень збігається, оскільки і шахрайство і вимагання є кримінальними

правопорушеннями проти власності. Безпосереднім об'єктом виступає право власності, що включає правомочності володіння, користування та розпорядження майном.

Однак, шахрайство є однооб'єктним правопорушенням і у його складі присутній лише основний безпосередній об'єкт, в той час як вимагання, поряд з основним безпосереднім об'єктом має додаткові обов'язкові об'єкти виступають психічна та фізична недоторканість особи, й особиста свобода, здоров'я, можливі додаткові факультативні об'єкти – честь, гідність, право на таємницю приватного життя та інші права громадян [1, с. 30].

Схожість шахрайства з вимаганням простежується за ознакою безпосередньої участі потерпілого у процесі незаконного вилучення майна оскільки при вчиненні обох правопорушень здійснюється передача майна чи права на нього винній особі самим потерпілим. Це означає, що в обох випадках злочинець отримує майно за допомогою дій самого потерпілого.

Ускладнюють кваліфікацію вчинення шахрайства та вимагання ті випадки, коли обман використовується для того, щоб погрозою насильства над потерпілим, розголошенням про нього відомостей, що порочать честь і гідність, погрозою знищення майна примусити потерпілого віддати майно. Добровільність передачі предмету шахрайства є його обов'язковою ознакою, вона може бути наявною виключно при обмані, а насильство чи його погроза, при шахрайстві також відсутні. Проте складнішими є випадки при яких злочинець виступає посередником між потерпілим та особою, яка начебто йому погрожує. Злочинець в такій ситуації погоджується начебто посприяти тому, що погроза не була здійснена, а особа в такому випадку фактично добровільно передає майно злочинцю, тому в такому випадку матиме місце шахрайство.

Шахрайство та вимагання різняться між собою за способом вчинення суспільно небезпечного діяння. Спосіб вчинення посягання є одним з основних критеріїв для кваліфікації вчиненого та відмежування різних форм викрадення майна й іншого протиправного заволодіння ним. Так, при вчиненні вимагання (ст. 189 КК України) способом вчинення кримінального правопорушення

виступає погроза заподіяння певної шкоди, а шахрайство може бути вчинене одним із способів – шляхом обману або зловживання довірою (ст. 190 КК України) [5].

Як шахрайство, так і вимагання із суб'єктивної сторони характеризуються прямим умислом і корисливим мотивом. Водночас при вимаганні винний має на меті незаконно одержати чуже майно, право на нього чи домогтися вчинення потерпілим дій майнового характеру. При кваліфікації шахрайства варто враховувати, що отримання майна з умовою виконання якого-небудь зобов'язання може бути кваліфіковане як шахрайство лише в тому разі, коли винна особа ще в момент заволодіння цим майном мала на меті його привласнити, не виконуючи зобов'язання [3, с. 34].

Відмінність можна простежити і у віці суб'єкта: суб'єкт вимагання – фізична осудна особа, котра досягла 14-річного віку, а суб'єктом шахрайства є фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років.

Таким чином, основними ознаками, які відмежовують шахрайство від вимагання є: спосіб викладення об'єктивної сторони, безпосередній об'єкт, спосіб вчинення суспільно небезпечного діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипов В. І., Антипов В. В. Кримінально-правова кваліфікація: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 120 с.
2. Бабанін С. В., Кисельов І. О., Лисенко В. О. Кваліфікація окремих злочинів у сфері економіки : практ. посіб. /за заг. ред. В. В. Шаблистого. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. 124 с.
3. Дорохіна Ю. А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.
4. Кримінальний кодекс України: закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-II// Відомості Верховної Ради, 2001. №25. Ст. 131.
5. Мультимедійний підручник з навчальної дисципліни «Кваліфікація окремих видів злочинів». НАВС. URL: https://arm.naiau.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_4.htm (дата доступу 01.10.2023)
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.]. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» № 10 від 06.11.2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text (дата доступу 01.10.2023)

УДК 343.123.1

Якимчук М. Ю.
к. пед. н., доцентка кафедри
правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Культура мовлення, особливо в умовах воєнного стану, стає інструментом для вирішення конфліктів, забезпечення справедливості, захисту прав людини та сприяння мирному врегулюванню ситуацій. Юристи мають навчитися виразно та переконливо аргументувати свої позиції, ефективно спілкуватися та уміло розв'язувати конфлікти через діалог та переговори. Зауважимо, що на розвиток професійної культури, зокрема і мовної, впливає специфіка професійної діяльності, тому актуальним є питання щодо формування культури мовлення майбутніх юристів.

Теоретико-практичний аналіз проблеми формування культури мовлення юристів розглянуто в роботах таких науковців, як Н. Бабич, Л. Барановської, Н. Біляєва, В. Виноградової, А. Коваль, Л. Мацько, Т. Руколянської, С. Циганій та інших.

Мета роботи – проаналізувати поняття «культура мовлення юриста», виокремити принципи, які сприяють формуванню культури мовлення майбутніх юристів.

І. Царьова, І. Грицай стверджують, що «культура мовлення є свідченням особистісного рівня кожної особистості, того, яку вона створює навколо себе вербальну комунікативну ситуацію» [5, с. 21].

Цікавою для нашого дослідження є думка Ю.Короткова, що культура мовлення юриста – це багаторівнева професійно особистісна якість, що

виявляється в досконалому володінні мовою, її нормами, уміннями правильно, точно, виразно передавати свої думки, впливати на почуття й емоції слухачів за допомогою мовних і позамовних засобів, добираючи останні відповідно до мети та ситуації спілкування [2, с. 144].

Нам імпонує тлумачення поняття «культура мовлення юриста», яке подано Н. Руколянською: 1) це усвідомлене сприйняття мови як засобу не лише комунікації, а також пізнання об'єктів дійсності та змісту думки, як способу звернення до адресата, встановлення з ним контакту, вираження волі мовця, почуттів і емоцій, творення образу світу та людини; 2) фахово зорієнтований синтез граматичних норм і варіантів слововживання, синтаксичної організації фрази, побудови текстів, що забезпечують мовне (усне та писемне) оформлення процесу та результатів праці у відповідній галузі професійної діяльності [3, с. 270].

Аналіз наукових студій дозволив нам уточнити дефініцію «культура мовлення майбутнього юриста», яке ми будемо розуміти як *сукупність навичок, знань і стандартів, що стосуються ефективного та результативного використання мовлення в професійній діяльності майбутнього юриста.* Ми вважаємо, що майбутній юрист має також володіти і загальною культурою, яка проявляється у: володінні на високому рівні державною мовою, правильністю та логічністю мовлення в професійних ситуаціях, комунікативними навичками, компетентностям писемного та усного мовлення.

Зазначимо, що професійна діяльність юристів має високий ступінь соціалізації, адже вони здійснюють свою професійну діяльність відповідно до обставин, визначених законодавством.

Ми підтримуємо думку Л.Барановської й С. Циганій, що володіння професійним мовленнєвим етикетом є необхідним, оскільки спілкування юристів найчастіше відбувається в особливому процесуальному режимі з дотриманням певних, чітко окреслених форм взаємодії: прийом заяв у громадян, допит у ході попереднього слідства;допит в суді при розгляді кримінальних справ, допит і отримання відповідних пояснень в осіб, що беруть

участь в цивільному судочинстві; судові дебати сторін, обмін репліками, проголошення останнього слова підсудним [1, с. 23-24].

Цікавою для нашого дослідження є думка В. Тимкової, яка виокремила необхідні елементи культури мовлення юриста такі, як правильна вимова; вільне, невимушене оперування словом; уникнення вульгаризмів, провінціалізмів, архаїзмів, діалектизмів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів; наголошування на головних думках; фонетична виразність; інтонаційна розмаїтість; чітка дикція; розмірений темп мовлення; правильне використання логічних наголосів і психологічних пауз; відповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою [4, с. 512].

Аналіз наукових досліджень дозволив нам виокремити основні складові культури мовлення майбутніх юристів (див рис.1).

Охарактеризуємо основні складові культури мовлення майбутніх юристів. *Правильність мовлення* майбутнього юриста – це вміння застосовувати норми літературної мови, уникаючи лексичних, граматичних, стилістичних помилок. *Чіткість і лаконічність* – це здатність висловлювати думки стисло, чітко і зрозуміло, уникаючи зайвих слів, надмірної формальності. На нашу думку, *аргументованість і переконливість* – це вміння обґрунтувати свої міркування, погляди, пропозиції, застосовуючи чіткі приклади (факти), переконливі твердження, а також уміння дотримуватися логічних зав’язків під час комунікації.

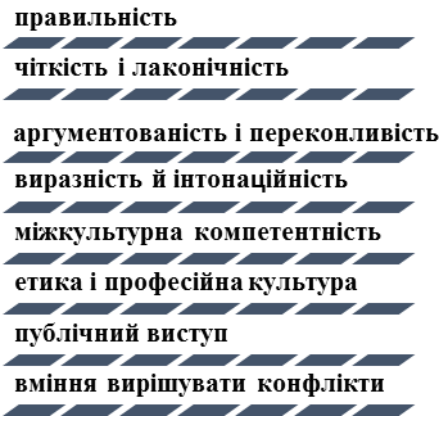

Рис.1. Основні складові культури мовлення майбутнього юриста

Виразність й інтонаційність допомагають підкреслити основні місця в мовленні (юридичні аргументи, докази тощо), зробити акцент на важливих деталях справи. Ці складові культури мовлення допомагають юристам бути переконливішими під час виступу в судовому засіданні, в обговоренні умов договору чи тлумаченні клієнтам юридичних аспектів їхньої справи. Під *міжкультурною компетентністю* ми розуміємо вміння, навички, підходи, які дозволяють юристу налагоджувати комунікацію та співпрацю з представниками різних культур без негативних стереотипів, прихованих бар'єрів чи конфліктів. *Етика і професійна культура* – це набір норм, цінностей та стандартів поведінки, які визначають моральні та професійні обов'язки юриста в рамках виконання його діяльності. Не боятися *публічного виступу* – це одне із основних правил юриста, адже ораторське вміння допомагає ефективно представляти інтереси клієнта, вести переговори, переконливо висловлювати правові аргументи тощо. Зазначимо, що в юридичній сфері *конфлікти* можуть виникати між клієнтами, між адвокатами, а також у взаємодії з іншими сторонами, такими як суди або прокуратура. Вміння ефективно вирішувати конфлікти може допомогти зберегти клієнтів, забезпечити задоволення обох сторін і підтримати професійний репутацію.

На нашу думку, вищеперераховані складові культури мовлення допоможуть майбутнім юристам стати ефективними комунікаторами, які зможуть результативно взаємодіяти з клієнтами, колегами, правоохоронними органами й іншими сторонами, задля досягнення правової мети й забезпечити справедливість у сфері права.

Становлення культури мовлення майбутніх юристівпередбачає формування необхідних комунікативних навичок, удосконалення та постійного підвищення рівня володіння державною мовою професійного спрямування.

Зауважимо, що підготовка майбутніх юристів у сучасних умовах розвитку України передбачає реалізацію основного завдання – спрямування діяльності на вдосконалення та підвищення рівня культури мовлення юриста. На нашу думку, процес формування культури мовлення майбутніх юристів

забезпечується принципами, що сприяють високому розвитку комунікативної та мовленнєвої компетентності в юридичній сфері, а саме:

1. *Принцип систематичності*: періодично вдосконалювати свої мовленнєві навички, практикувати їх використання у різних ситуаціях (наприклад, адвокат – клієнт, промова прокурора тощо).

2. *Принцип інтерактивності:* майбутні юристи повинні брати активну участь у процесі навчання (вступати у правові дискусії, брати участь у дебатах, рольових іграх, вебінарах тощо), розвиваючи мовленнєві навички.

3. *Принцип практичності*: моделювати професійні ситуації, які будуть у практичній діяльності майбутніх юристів (наприклад, модельне судове засідання, написання процесуальних документів, консультування клієнтів тощо).

4. *Принцип індивідуальності*: кожен майбутній юрист має свої особливості та потреби в навчанні мовленню, тому важливо враховувати індивідуальні особливості та надавати можливість бути собою.

5. *Принцип комплексності*: формування культури мовлення має поєднувати різні аспекти, такі як виразність, граматика, логіка, аргументація, робота з аудиторією, інтонація тощо.

6. *Принцип рефлексії та фідбеку*: важливо забезпечити майбутнім юристам зворотній зв'язок та оцінку їхніх навичок мовлення, що допомагає визначити свої слабкі та сильні сторони та працювати над вдосконаленням(наприклад, самоаналіз публічного виступу, відгук на науковий захід тощо).

7. *Принцип професійної етики,* спрямований на виховання майбутніх юристів, на дотримання високих стандартів етичності в юридичній практиці та взаємодії з клієнтами, колегами та громадськістю.

Отже, основними напрямами формування культури мовлення майбутніх юристів є: удосконалення організації та методики навчання; активізація самостійності студентів під час розв’язання ними завдань професійного спрямування. Професійна діяльність юриста має яскраво виражений соціальний

характер, а це свідчить про те, що формування культури мовлення є важливим напрямом.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання усіх аспектів обраної проблеми. Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на комплексне вивчення принципів, методів і засобів формування культури мовлення майбутніх юристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська Л. В., Циганій С. О. Культура мови як складова культури професійно-правового спілкування працівників юридичної галузі. Вісник Національного авіаційного університету. 2015. № 6. С. 23-25. URL: http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10182/13385 (дата доступу 01.10.2023)

2. Короткова Ю. М. Поняття і структура культури мовлення юриста. Правовий часопис Донбасу. 2019. № 2. С. 142-149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2019_2_22

3. Руколянська Н. В. Формування культури фахового мовлення майбутніх правників. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015 р., Вип. 42 (95). С. 268-275. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2015_42_39 (дата доступу 01.10.2023)

4. Тимкова В. Удосконалення мовленнєвої культури юриста на етапі його професійного становлення. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Зб.наук.пр. Переяслав, 2021. Вип 67. С. 510-513. URL: http://ir.vtei.edu.ua/card.php?id=26748 (дата доступу 01.10.2023)

Царьова І. В., Грицай І. О. Культура професійного мовлення юриста : навчальний посібник. К.: «Хай-Тек Прес», 2017. 140 с.

Наукове видання

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет водного господарства та природокористування (Україна)

Інститут правових наук Зеленогурського університету (Польща)

Колегіум суспільних наук Жешувського університету (Польща)

Лодзьський університет (Польща)

Гуманітарно-природничий університет в Седльце (Польща)

Центральний університет Північної Кароліни (США)

Центр медіації штату Північна Кароліна (США)

Західноукраїнський національний університет (Україна)

Науково-дослідний інститут приватного
права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака (Україна)

«Актуальні проблеми розвитку сучасного права: українські реалії та зарубіжний досвід»

12 жовтня 2023 року

Усі матеріали викладені в авторській редакції. Відповідальність за достовірність та зміст оприлюднених даних несуть автори поданих до збірника тез.

Підписано до друку 1.11.2023 р. Формат 60х84 1/16.
Папір офсетний. Ґарнітура "PT Serif". Друк офсет.
Ум. друк. арк. 6. Наклад 100 пр.
Юридична клініка
Навчально-науковий інститут права
Національного університету водного господарства та природокористування
33000, м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75, навчальний корпус № 8